

30к-2 / 2068

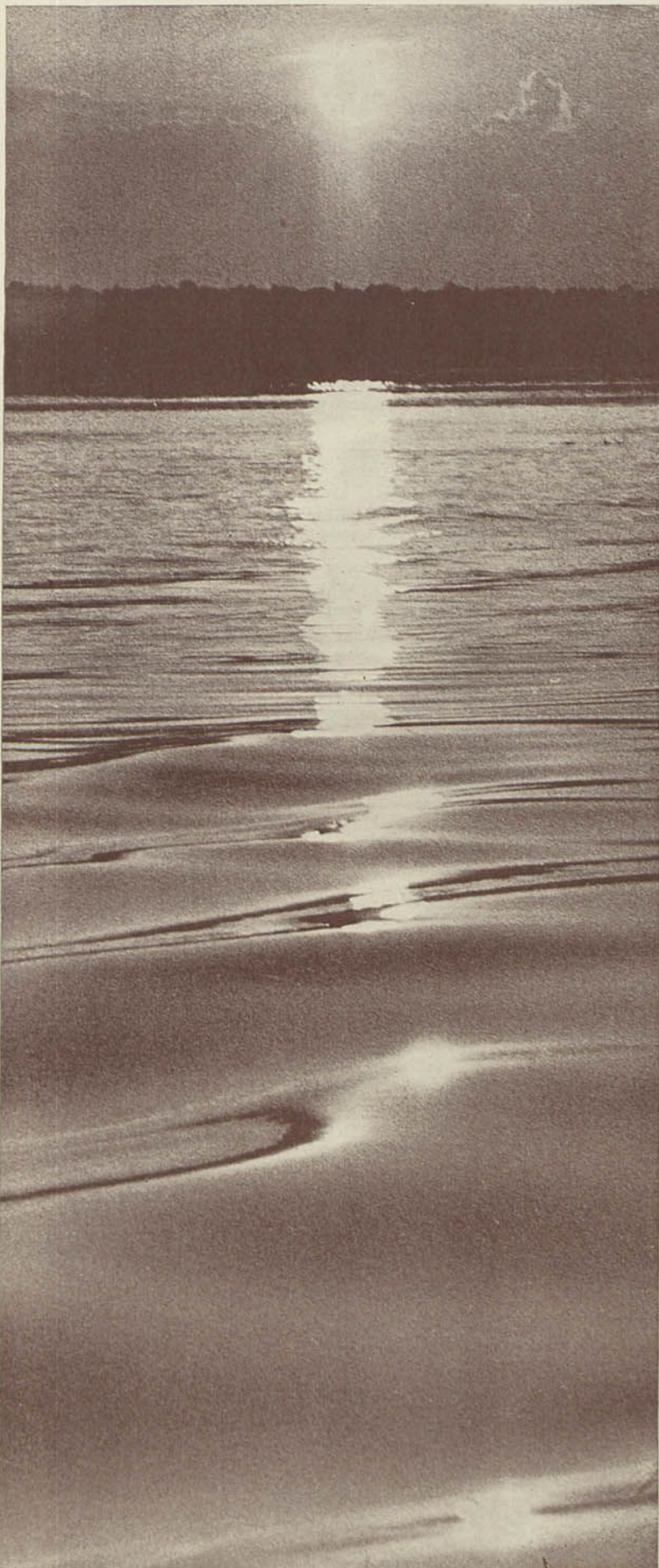
РОДНАЯ
ПРИРОДА

1974

4

05
222746

РОДНАЯ ПРЫРОДА

№ 4 (16), 1974 г.

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНЫ БЮЛЕТЭНЬ
ДЗЯРЖАўНАГА КАМІТЭТА САВЕТА МІНІСТРАў БССР
ПА АХОВЕ ПРЫРОДЫ, ПРЭЗІДЫУМАў
РЭСПУБЛІКАНСКІХ САВЕТАў БЕЛАРУСКІХ
ТАВАРЫСТВАў АХОВЫ ПРЫРОДЫ,
ПАЛЯўНІЧЫХ І РЫБАЛОВАў, КАМІСІІ
ПА АХОВЕ ПРЫРОДЫ АН БССР,
БЕЛАРУСКАГА РЭСПУБЛІКАНСКАГА САВЕТА
ПА ТУРЫЗМУ І ЭКСКУРСІЯХ

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ДВА МЕСЯЦЫ

Год выдання трэці

РЭДАКТАР А. І. ВАРАНЦОУ

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:

П. Н. БАГДАНАУ, Л. І. БЕРДЗІЧАВЕЦ, У. А. БРАЗГОУКА,
Д. А. БЯСПАЛЫ (адказны сакратар), П. А. ВІЛІТКЕВІЧ,
Г. І. КАНЦАВАЯ, І. Б. КАРДАШ, П. Р. КОРЗУН,
П. А. ЛУГАУЦОУ, Л. І. МАЛЕВІЧ, М. Р. МУРАШКА,
У. С. РАМАНАУ, У. П. САМСОНАУ, Б. І. САЧАНКА,
М. У. СМОЛЬСКІ, А. А. САКАЛОУСКІ, В. П. ЯКУШКА

На першай старонцы вонкавага ўкладкі — брусніцы.
Здымак М. Шарая

На чацвёртай старонцы вонкавага ўкладкі — Камсамольскае возера
у Мінску.
Здымак І. Сідарэнкі

© «Родная прырода», 1974 г.

50

РАСКРЫВАЕЦА СІЛА ЗЯМЛІ

Шмат расказвалі мне відавочнікі пра неабсяжнасць балот Палесся. Але тое, што давялося ўбачыць наяву, не магло не здзівіць.

... Паўднёвая ўскраіна вёскі Дамашыцы на нейкае імгненне здалася ўскраінай бязмежнага зялёнага мора мхоў і асакі. Удалечыні яго аблямоўвала ледзь прыкметная палоска хмызняку, а на ўсходзе, у мроіве ліпеньскага сонца, нібы гранітная скала, сінелі прысады Пінска. Справа далёка-далёка зялёнае мора сыходзілася з небам.

Спачатку я нават не звярнуў увагі, што непадалёк ад вёскі адзін за другім ідуць тры трактары, пакідаючы за сабой чорныя хвалі свежай раллі. У гэтай прасторы трактары нагадвалі хутчэй жукоў, чым магутную сучасную тэхніку.

Некалькі минут давялося глядзець у бок палоскі хмызняку, каб заўважыць стралу экскаватара, на якім працаваў у той дзень лепшы экскаватаршчык Пінскага БМУ, дэпутат раённага Савета У. Р. Прылоўскі.

— Куды ж цяпер ісці?— сарвалася з вуснаў.

А экскаватар павольна апускаў уніз сваю сталёвую руку і зусім губляўся з поля зроку. Потым зноў высока ўскідаваў угору, і толькі тады можна было яе заўважыць.

... Каля гадзіны крочыў я ў напрамку свайго аб'екта. Быццам запалкавыя карабкі выглядалі ўжо будынкі вёскі, што засталіся ззаду, а страла па-ранейшаму нагадвала стралу цацачнага экскаватара. І дзіўна — балота сухое. Вада толькі дзе-нідзе праступала. Канавы, якія некалькі разоў перагароджвалі шлях, сабралі лішнюю вільгаць.

Балота... Да правядзення меліярацыі гектар яго ў лепшым выпадку даваў трычатыры тоны асаковага сена. А на пясках, там, дзе між лесу раскінуліся нешырокія палаткі, не вельмі радзіла збажына. Такімі былі спрадвеку землі гэтага краю.

Але прыйшоў час, савецкія людзі пачалі будаваць атамную гідрэлектрастанцыю, выкарыстоўваючы ў мірных мэтах атамную энергію, лятаць у космас — і стала зразумела: неабсяжныя прасторы балот не могуць, не павінны і далей пладзіць толькі жорсткую асаку, хмызняк ды чарот. Працаўнікі гаспадарак ужо цяпер чакаюць з кожнага гектара гэтых угоддзяў самае меншае 4—5 тысяч кар-

мавых адзінак раслінаводчай прадукцыі, а не 600—800, як звычайна.

Прылоўскі са сваім памочнікам Дзмітрыем Берднікам пракладваў магістральны канал. Самую цяжкую і складаную работу яны выканалі год назад — па ўсёй трасе выбралі частку грунту. А цяпер даводзілі шырыню канала да праектнай адзнакі — 19 метраў, бо за адзін праход экскаватара нельга было зрабіць гэта — не хапала стралы.

— Складаная справа асушаць нашы балоты, — расказваў Уладзімір Рыгоравіч. — Пацікаўцеся, які ўзровень вады ў Дняпра-Бугскім канале, і вы зразумеце.

Экскаватаршчык паказаў рукой на цэлую гару выкінутага з рэчышча канала торфу. Торф ляжаў толькі па адзін бок магістралі і нагадваў чорную бяскончую граду.

— Гэта будзе дамба. Даўжыня яе 27 кіламетраў. Такой даўжыні і наш канал. Дамба захавае ад затоплення амаль дзве тысячы гектараў палёў і лугоў.

За дамбай, метраў за трыццаць, ляжала шырокая люстраная стужка. Можна было падумаць, што гэта нават не канал, а рака. На берагах, прагрэтых гарачым летнім сонцам і залітых вадою, буйна раслі аер, асака ды вербалоз.

— Так было і тады, калі мы пачыналі капаць наш магістральны канал, — працягваў Прылоўскі. — Экскаватар увесь час быў на бярвеннях. Але і яны падчас танулі, гусеніцы машыны хаваліся пад вадой.

Меліяратары спачатку праклалі магістральны канал, абгарадзілі дамбай пільдэр — асушаемую плошчу — ад затоплення. Потым злучылі з пракладзеным каналам асушальную сетку — больш дробныя каналы. Насыпалі ад вёскі Дамашыцы да самай дамбы дарогу, і будаўнікі пад кіраўніцтвам майстра-гідратэхніка Васіля Шарыхіна пачалі ўзводзіць паміж дзвюма воднымі магістралямі магутную помпавую станцыю. Яе будынак падымаўся над дамбай шэрым прамавугольнікам.

— Станцыя будзе перапампоўваць ваду прыблізна з палавіны асушваемай плошчы. А ў выпадку недахопу вільгаці ў глебе помпы пададуць днепра-бугскую ваду назад у канавы.

... Гэта было летась. Неабсяжную асушаную плошчу тарфянікаў меліяратары рыхталі для перадачы суседнім гаспадаркам — саўгасу «Малоткавічы», калгасу

«Іскра», Пінскаму саўгасу-тэхнікуму. Аднак наперадзе заставалася яшчэ шмат работы: неабходна было спрафіляваць дамбу, пакласці ў яе цэла кабель для падачы энергіі помпавай станцыі, пакрыць дамбу пяском, каб торф не загарэўся ад выпадковай іскры. Больш таго, недзе на заходняй частцы дамбы гідробудаўнікі толькі пачыналі закладваць бетон у падмурак другой помпавай станцыі. Усе брыгады, якія тут працавалі, жылі адной думкай: 1974 год — год здачы пільдэра ў эксплуатацыю.

Зараз працуюць абедзве помпавыя станцыі. Нібы роўны шнурок, ад гарызонта да гарызонта пралягла дамба. Будаўнікі паклалі на канавах апошнія трубы-пераезды, закончылі будаваць дарогі. Вялікі аб'ём работ выканан на гэтых бяскрайніх балотных прасторах. Выдаткавана амаль паўтара мільёна рублёў. Але ж не асака, не хмызняк пакрываюць цяпер чорную ўрадлівую зямлю. Ячмень, бульба, травы растуць, як на дражджах. Гледзячы на такія пасевы, рабочыя і спецыялісты саўгаса «Малоткавічы», якому перададзена большая частка асушанага тарфяніка, з задавальненнем гавораць:

— Вось дзе пачынаецца малако і мяс!

А самі прыкідаюць, што для работы на такіх палатках патрэбны трактары не «Т-40» ці «МТЗ-50», а «Кіраўцы», збожжаўборачныя камбайны «Колас» або «Ніва», а не «СК-4».

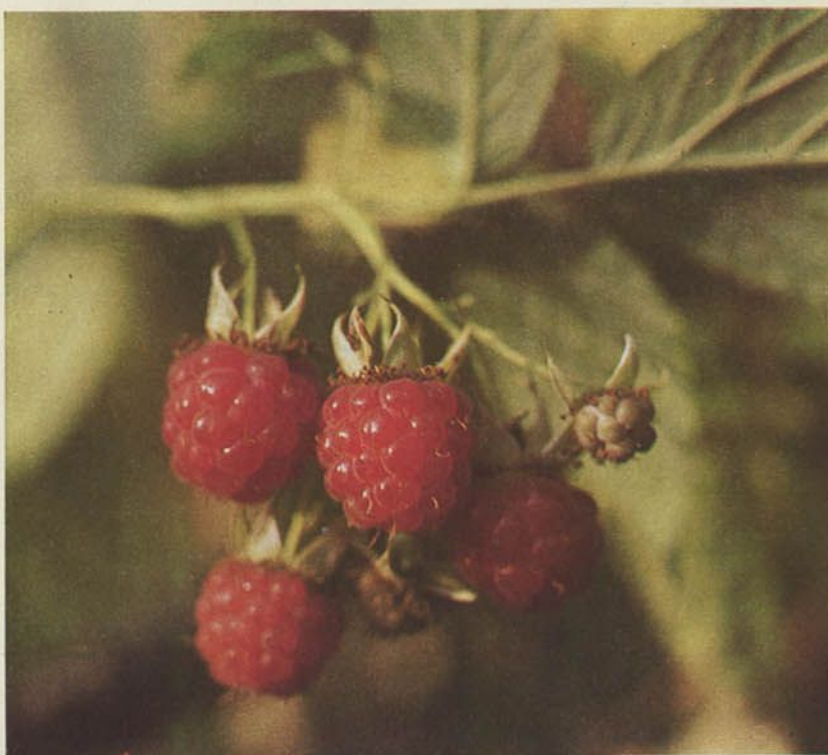
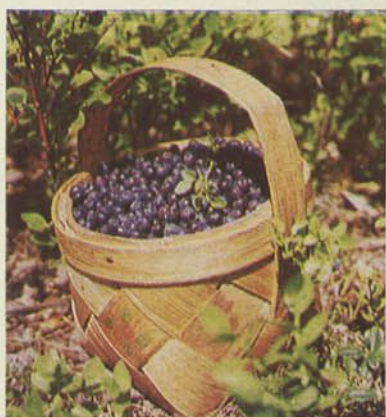
Так, іх планы — гэта далейшая інтэнсіфікацыя сельскагаспадарчай вытворчасці. Для здзяйснення такіх задум шлях адкрыты. Міне год-два, і высокапрадукцыйныя машыны будуць у саўгасе. Збожжа, кармоў будзе шмат. Яны будуць танныя.

... А меліяратары Піншчыны ідуць далей: разгарнуліся работы на аб'екце «Аснежыцкі», дзе таксама дамба адгарадзіць ад затоплення водамі Ясельды не адну тысячу гектараў зямлі. Але самы складаны і цікавы на сённяшні дзень будаўнічы аб'ект — «Парахонскі». Знаходзіцца ён у пойме рэчкі Бобрык. Тут трэба адгарадзіць дамбай і асушыць каля 6 тысяч гектараў балот. На гэтай зямлі вырасце новая гаспадарка-саўгас «Парахонскі». На будаўніцтва асушальнай сеткі, помпавых станцый, дарог, мастоў, шлюзаў дзяржава выдаткоўвае 5,5 мільёна рублёў. Міне ўсяго некалькі гадоў, меліяраваная зямля тут пачне даваць людзям высокую ўрадлівасць на камунізм.

І. АБАБУРКА.

Сонца ў жмені

Здымкі М. Шарая

У Брэсце адбыўся сход актыўна абласной партыйнай арганізацыі. Яго ўдзельнікі абмеркавалі задачы па ажыццяўленню вывадаў і палажэнняў, вылучаных таварышам Л. І. Брэжневым у прамове на ўрачыстым пасяджэнні ў Алма-Аце, прысвечаным 20-годдзю асваення цаліны.

Дакладчык — першы сакратар абкома партыі У. А. Мікуліч і выступаўшы ў спрэчках удзельнікі сходу падкрэслівалі, што ўсе камуністы, працоўныя Брэстчыны ўспрынялі прамову таварыша Л. І. Брэжнева як дакумент, у якім выкладзены асноўныя праграмныя напрамкі далейшай дзейнасці партыйных арганізацый па ажыццяўленню палітыкі КПСС, што забяспечвае высокія тэмпы развіцця сельскай гаспадаркі.

У гэтай пяцігодцы, адзначалася на сходзе, больш актыўна ажыццяўляюцца меры, накіраваныя на поўнае і рацыянальнае выкарыстанне зямлі, развіццё меліярацыі, паляпшэнне прыродных кармавых угоддзяў, ахову глебы ад эрозіі.

Усё гэта дало станоўчыя вынікі. Валавыя прадукцыя сельскай гаспадаркі ў

калгасах і саўгасах вобласці за тры гады пяцігодкі ўзрасла на 27,5 працента.

Разам з тым, удзельнікі сходу падкрэслівалі, што трэба будзе вырашыць яшчэ больш складаныя задачы па павышэнню прадуктыўнасці кожнага гектара зямлі.

РАЦЫЯНАЛЬНА ВЫКАРЫСТОЎАЦЬ ЗЯМЛЮ

У вобласці 70 працэнтаў ворнай зямлі складаюць пясчаныя і супясчаныя глебы, для якіх першараднае значэнне маюць арганічныя ўгнаенні. Пастаўлена задача — у бліжэйшыя гады ўносіць у глебу не менш як 16—20 тон арганікі на гектар пасаваў.

Шмат увагі было ўдзелена пытанням

хімізацыі глебы, паляпшэння выкарыстання мінеральных тукаў.

На сходзе адзначалася, што партыйныя, савецкія, сельскагаспадарчыя органы, кіраўнікі калгасаў і саўгасаў, спецыялісты сельскай гаспадаркі недастаткова займаюцца пытаннямі павышэння прадуктыўнасці асушаных зямель, паскарэння акупнасці сродкаў, укладзеных дзяржавай у меліярацыю.

Значнае месца ў дакладзе і выступленнях занялі пытанні паляпшэння кармавых угоддзяў, павышэння прадуктыўнасці арашальнай пашы, паляпшэння насенняводства траў, пераводу жывёлагадоўлі на індустрыяльную аснову, больш прадукцыйнага выкарыстання тэхнікі.

У аднадушна прынятай пастанове ўдзельнікі сходу адобрылі палажэнні і вывады, якія змяшчаюцца ў прамове таварыша Л. І. Брэжнева на ўрачыстым пасяджэнні ў Алма-Аце, намецілі практычныя меры па паспяховаму іх ажыццяўленню.

З прамовай на сходзе выступіў Старшыня Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёў.

Важкі ўклад у пераўтварэнне Палесся ўносяць вучоныя. Іх задачы абмеркаваны ў Мінску на расшыраным пленарным пасяджэнні навуковага савета АН БССР па праблемах Палесся.

Віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР А. С. Махнач ва ўступным слове ўказаў, што неабходна аб'яднаць намаганні вучоных у вырашэнні важных праблем Палесся, нястомна павышаць узровень даследаванняў, умацоўваць сувязь з вытворчасцю. Аб выніках каардынацыйнай дзейнасці савета і задачах на бліжэйшы перыяд далажыў старшыня навуковага савета па праблемах Палесся, член-карэспандэнт АН БССР С. Х. Будыка.

Асваенню меліяраваных зямель і асноўным напрамкам развіцця сельскай

гаспадаркі на Палесці прысвяціў даклад міністр сельскай гаспадаркі БССР В. А. Казлоў. Аб ходзе і перспектывах

МНОЖАЦА БАГАЦЦІ ПАЛЕССЯ

меліярацыйных работ расказаў начальнік Галоўпалессеводбуда В. В. Ярмаленка.

У зоне Беларускага Палесся, адзначалі выступаўшы, меліяравана звыш міль-

ёна гектараў залішне ўвільготненых зямель. На 175 тысячах гектараў створаны асушальна-арашальныя сістэмы. Каля 20 тысяч гектараў занялі вадасховішчы, сажалкі, і рыбгасы. Рэканструяваны, лабудаваны і працягваюць стварацца новыя саўгасы.

У прынятай пастанове вызначаны асноўныя задачы навуковых, праектных і навучальных устаноў, будаўнічых і эксплуатацыйных арганізацый, звязаных з пераўтварэннем прыроды Палесся: укараненне дасканалых метадаў меліярацыі, карэннае павышэнне ўрадлівасці глебы і паскоранае развіццё сельскай гаспадаркі пры ўмовах рацыянальнага выкарыстання і захавання зямельных і водных рэсурсаў.

Пярвічная арганізацыя таварыства аховы прыроды саўгаса «Ціманавы» на працягу трох гадоў утрымлівае пераходны Чырвоны сцяг абласнога савета аховы прыроды. Узначальнае арганізацыю старшыня Ціманавіцкага сельсавета Іван Яфімавіч Бераснёў. Ён гаворыць:

— Сам поспех не прыходзіць. Ён — наша праца, клопаты.

Арганізацыя налічвае звыш 500 членаў. Па іх ініцыятыве ў гаспадарцы распрацаваны мерапрыемствы па ахове прыроды на пяцігодку. Шмат што з намечанага ўжо зроблена. На палетках ліквідаваны лішнія дарогі, сабраны каменне. Ворную зямлю нідзе не займаюць пад сцірты саломы. Цяпер у саўгасе няма ніводнага кавалачка ўгоддзяў, які не выкарыстоўваўся б. Нават адвечная дрытва ля рэчкі Перавалочкі асушана, ачышчана ад хмызняку. Зараз тут добры луг.

Члены таварыства клапатліва ахоўваюць родныя краявіды, імкнучыся, каб яны з кожным годам прыгажэлі. З гэтай мэтай толькі летась уздоўж дарог пасаджана каля трох тысяч дрэў. У населеных

пунктах стала добрай традыцыяй ля кожнага дома садзіць кветкі.

Але, бадай, самае галоўнае, чым ганарыцца члены таварыства аховы прыроды, — гэта тры штучныя вадаёмы, якія

У ПЕРАМОЖЦАЎ СПАБОРНІЦТВА

пабудаваны пры самым актыўным удзеле аматараў прыроды. Усе вадаёмы зарыблены. А ў вадасховішчы, што поблізу вёскі Сямёнаўка, дазволена спартыўная лоўля серабрыстага карпа і карася.

Праўда, у ляхах і на берагах вадаёмаў яшчэ сяды-тады з'яўляюцца браканьеры. Але яны сябе тут ніколі не адчувалі

свабодна, бо на варце прыродных багаццяў — грамадскія інспектары Васіль Саўчанка, Леанід Галкоўскі, Мікалай Сідарэнка.

Дзейнасць грамадскіх інспектараў не абмяжоўваецца барацьбой з браканьерамі. Растлумачальная работа сярод насельніцтва — вось галоўнае, лічаць яны. Агітацыя вядзецца не толькі словам, але і канкрэтнымі справамі. Так, для падкормкі звяроў і птушак летась члены таварыства нарыхтавалі і вывезлі да месц жыроўкі паўтары тоны сена, пяць тон адходаў збожжа, каля тысячы вёнікаў, шмат жолуду. У ціхіх кутках абсталяваны для звяроў тры месцы вадапою.

Актыўная работа членаў таварыства аховы прыроды ўздзейнічае на адносіны працаўнікоў саўгаса да зямлі. Цяпер механізатары гаспадарліва і з любоўю выконваюць палявыя работы: не заўважыш глыбокіх разор, агрэху. Вынік — добрыя ўраджай. Летась атрымана на трыццаць цэнтнераў збожжа з гектара. Такага поспеху ў Клімавіцкім раёне яшчэ ніхто не дамагаўся.

М. МІНЧАНКА.

КАЛГАСНЫ ЛЕС І ЯГО ПРАБЛЕМЫ

В. БЯЛКОУ,
начальнік аддзела Дзяржкамітэта СМ БССР па ахове прыроды.

Лес, што падступаў да калгаснага поля, пакідаў не-прыемнае ўражанне. Яго цяжка было назваць лесам. На вялікай плошчы стаялі адзінокія маладыя сасонкі, сям-там з ламачка прабіваўся маладняк, паўсюдна тырчэлі пні, пабітыя караедамі. На фоне залацістага жыта, з любоўю вырашчанага хлебаробамі, такі лес уяўляў непрывабную карціну.

Падобныя кантрасты сустракаюцца ў шэрагу калгасаў Віцебшчыны і Гомельшчыны. З'ява — парадаксальная. У сельскай гаспадарцы дасягнуты вялікія поспехі. Толькі за апошнія пяць гадоў ураджайнасць збожжавых павялічылася ў два разы, выраслі надой малака. Сучасная навука і тэхніка далі земляробу ўсё неабходнае для дасягнення поспехаў: механізацыю, перадавую аграцэхніку, ураджайныя гатункі сельскагаспадарчых культур і іншыя эфектыўныя сродкі.

Значных поспехаў дамаглася і дзяржаўная лясная гаспадарка.

Імклівы прагрэс ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі — вось характэрная рыса нашага часу.

Калгасны ж лес застаўся неяк па-за ўвагай. Усё тое перадавае, што сёння прымяняюць лесаводы ў лясгасах — далейшае павышэнне прадуктыўнасці лесу, скарачэнне тэрмінаў вырошчвання, паляпшэнне пароднага складу, больш поўнае выкарыстанне генетычнага патэнцыялу насеннага фонду, — калгасы не выкарыстоўваюць. У шматлікіх гаспадарках няма каму аб гэтым клапаціцца — не хапае спецыялістаў лясной гаспадаркі. У Гомельскай вобласці больш як на трыста калгасаў — усяго толькі два тэхнікі-лесаводы.

Ахова калгаснага лесу ў лепшым выпадку даручана леснікам, якія, як правіла, не маюць спецыяльнай падрыхтоўкі. «Леснікі» — часцей за ўсё палявыя вартуныкі. Лес ім даецца «ў нагрукку». Ёсць калгасы, дзе лес наогул не ахоўваецца. Такое становішча, напрыклад, у калгасе «Расоны» Віцебскай вобласці, дзе налічваецца 1024 га лесу. Ніхто не ахоўвае лясы ў калгасах імя Чкалава Лепельскага раёна (720 га), «Маладая гвардыя» Полацкага раёна (989 га).

Праверка стану калгаснай лясной гаспадаркі ў Гомельскай вобласці, праведзеная Дзяржкамітэтам СМ БССР па ахове прыроды, паказала, што многія раённыя ўпраўленні сельскай гаспадаркі пытаннямі калгаснага лесу не займаюцца, хоць і ёсць «Палажэнне аб калгасных лясах». Згодна з ім, усе абавязкі ўскладзены на мясцовыя сельскагаспадарчыя органы. Фармальна гэта даручана землеўпарадчыкам, але яны па тых ці іншых прычынах не ўнікаюць у сутнасць праблемы. Планы лесагаспадарчых, лесакультурных, супрацьпажарных і іншых работ у калгасных лясах складаюцца штогод лясгасамі і зацвярджаюцца райвыканкамамі. На першы погляд здаецца, што калгасныя лясы не застаюцца па-за ўвагаю. Але гэтыя планы работ не ўключаюцца ў вытворча-фінансавыя планы калгасаў, таму застаюцца толькі на паперы.

У шэрагу раёнаў — Жлобінскім, Лельчыцкім заплававаныя лесакультурныя і іншыя мерапрыемствы па догляду за лясамі калгасы не праводзілі. Затое бес-

сістэмныя высечкі працягваюцца. Яны ў некалькі разоў перавышаюць зацверджаныя райвыканкамамі нормы. Напрыклад, у калгасе «Радзіма» Лельчыцкага раёна была дазволена высечка ў аб'ёме 150 кубаметраў, а фактычна высечана 23001 У калгасе «Чырвоны Кастрычнік» — 160, высечана — 833. Усяго ў раёне за адзін год замест дазволёных 2.130 кубаметраў высечана 12 тысяч. Такія адносіны прывялі да збыднення і аб'ясцэнвання калгаснага лесу раёна. Каб яго ўзнавіць, неабходна выдаткаваць значных сродкаў.

Сур'ёзнае становішча склалася ў калгасных лясах у выніку засмечвання насаджэнняў, што спрыяе ўзнікненню пажараў, распаўсюджванню шкоднікаў лесу. У 1972 годзе ў калгасных лясах рэспублікі зарэгістравана звыш 500 пажараў, у 1973 годзе — толькі ў Гомельскай вобласці — звыш 100.

Занядбаны калгасныя лясы і на Віцебшчыне. У тым жа калгасе «Расоны» насаджэнні захламланы на плошчы 1.000 га, у калгасе «Дружба» Пастаўскага раёна — 770 га, калгасе «Герой працы» Глыбоцкага раёна — 314 га.

Многія гаспадаркі не выконваюць элементарных правіл водпуску лесу, вядуць безбілетныя высечкі. Парушаюцца і іншыя правілы. Грошы, выручаныя ад продажу лесу, павінны быць выдаткаваны на ўзнаўленне лесу, паляпшэнне яго стану. На справе атрымаецца інакш. У 1972 годзе ад рэалізацыі драўніны калгасы атрымалі каля 200 тысяч рублёў, а на развіццё лясной гаспадаркі было выкарыстана толькі 20 тысяч.

У свой час частка лесу была перададзена калгасам, каб аказаць ім эканамічную дапамогу. Гэтыя меры для тых гадоў былі апраўданымі. Цяпер становішча змянілася. Калгасы сталі эканамічна моцнымі. Зрэджаныя, захламланыя насаджэнні і пусты замест лесу яўна не стасуюцца з тымі дасягненнямі ў сельскай гаспадарцы, якія ёсць на сённяшні дзень. Занядбанай лясной калгаснай гаспадарцы не месца побач з высокаразвітай сельскай гаспадаркай. Любы лес, у тым ліку і калгасны, можа быць вечным, невычарпальным і прадуктыўным, калі ён будзе знаходзіцца пад увагай спецыялістаў, якія дасканала ведаюць сваю справу. У першую чаргу паўстае арганізаванае пытанне калгаснага лесу.

Апошняя лесаўпарадкаванне было праведзена ў 1956 годзе. З таго часу ніхто не ўспамінаў аб ім — ні калгасы, ні раённыя ўпраўленні сельскай гаспадаркі. На тысячах гектараў калгаснага лесу не праводзілася ніякае лесаўпарадкаванне. І гэта ў той час, калі калгасы Краснаярскай і Іркуцкай абласцей па дагаворах, заключаных з Беларускай лесаўпарадкавальным прадпрыемствам, упарадкоўваць свае мясцовыя лясы.

Другое — праблема спецыялістаў лясной гаспадаркі ў калгасах. Гаворка ідзе не толькі пра тое, каб проста набраць тэхнікаў, інжынераў, неабходна стварыць для іх такія ўмовы, каб яны працавалі, выкарыстоўваючы ўсе дасягненні лясной навукі. І яшчэ. Калгасны лес патрабуе больш пільнай увагі і з боку раённых і абласных упраўленняў сельскай гаспадаркі. Нам здаецца, што, калі самі калгасы па той ці іншай прычыне не могуць трымаць высокакваліфікаваных спецыялістаў, то ім варта аб'ядноўвацца ў міжкалгасныя лясгасы, лясніцтвы, ці перадаць лес суседнім лясгасам, якія змаглі б забяспечыць найбольш рацыянальнае выкарыстанне зямельных плошчаў. Гэтага патрабуюць інтарэсы дзяржавы.

«Белае»...

Шмат добрых слоў давялося пачуць пра яго ва Упраўленні рыбнай гаспадаркі пры Савеце Міністраў БССР: «Адзін з лепшых рыбакамбінатаў у рэспубліцы... Самы нізкі сабекошт рыбы... Калі ў 1972 годзе яе здабыта па 14,2 цэнтнера з гектара вадаёмаў, то летась — па 17. А на сёлетні, вызначальны год пяцігодкі, калектыў узяў сустрэчны план атрымаць па 19 цэнтнераў з кожнага гектара выгульных сажалак, што ў паўтара раза перавышае гэты ж паказчык па рэспубліцы...»

Кажуць, што ў рыбакоў заўсёды ёсць свае сакрэты, якімі яны не вельмі ахвотна дзеляцца.

— Ці так гэта? — было першае пытанне да галоўнага інжынера камбіната В. П. Коліцы.

Васіль Парфенавіч усміхнуўся:

— Пэўныя прыёмы і метады вытворчасці, якія ў газетах і часопісах чамусьці называюць «сакрэтамі», ёсць і ў нас. Але, паверце, мы ніколі і ні ад каго іх не хаваем. З ахвотай пакажам і вам усё...

Рыбакамбінат «Белае» знаходзіцца кіламетраў за трыццаць на паўночны за-

дамы размяжоўваюць гэты зямны блакіт.

Дзіўныя куткі! Яго, мабыць, сама прырода рыхтвала для гэтай мэты — гадаваць люстраную рыбу. Людзі толькі згадзілі яе задуму, пракапалі з возера ў паўднёвым напрамку глыбокі канал (сюды ідзе ўхіл паверхні зямлі), ачысцілі ад хмызняку шырокія нізіны, абгарадзілі іх дамбамі.

Праўда, і пазней было яшчэ шмат работы, спатрэбіўся час для наапаўнення вопыту, каб у сажалках выраслі ўкормленыя карпы, буйныя шчупакі, адчулі сябе «сваімі» белы амуры, таўсталобік. Ды і цяпер перад калектывам стаіць тая ж задача — дабіцца як мага вышэйшай натуральнай прадуктыўнасці сажалак, бо гэта дазваляе павялічваць колькасць выпускаемай для нагулу моладзі.

Як вырашаецца гэтае пытанне? Позняй восенню вада з выгульных сажалак спускаецца, і ўся рыба пераводзіцца ў сажалкі-зімавальнікі. У рыбакоў пачынаецца не менш адказны перыяд, чым лета. Цяпер людзі выходзяць на працу з думкай аб будучым урэджаі блакітнай нівы. Пры дапамозе машын расчышчаецца ложка сажалкі ад лішняй расліннасці. Пры неабходнасці паглыбляюцца каналы, што праходзяць па дне сажалак, ачышчаюцца.

А ў гэты час у лабараторыі камбіната правяраюцца пробы глебу сажалак на кіслотнасць, утрыманне азоту, фосфару і іншых рэчываў, неабходных для нармальнага развіцця фітапланктону — расліннага свету. Згодна з паказаннямі аналізаў, на сажалках вядуцца далейшыя работы: уносяцца аміячная селетра, суперфасфат, праводзіцца вапнаванне ложка.

Лабараторны кантроль не спыняецца і вясной, і летам. Спецыялісты пастаянна сочаць, як развіваецца фітапланктон, а таксама зоопланктон — дробны жывёльны свет, бо і той, і другі з'яўляюцца натуральным кормам рыбы. Без яго не абыходзіцца нават рацыён карпа, які з задавальненнем спажывае спецыяльна падрыхтаваны корм. А такім рыбам, як таўсталобік, белы амур, тым больш патрэбна раслінная ежа.

Або яшчэ. Што можа здарыцца, калі ў вадзе па якой-небудзь прычыне недастаткова будзе кіслароду? Гадаць тут не трэба... І ва ўсіх гэтых выпадках на дапамогу рыбакам прыходзіць лабараторыя, не здагадка, а навуковы разлік.

Вынікі такога вядзення сажалкавай гаспадаркі даволі прыкметныя. Калі ў 1972 годзе на 1,172 гектары выгульных сажалак было пасаджана 5,6 мільёна малявак, то летась паспяхова гадавалася на паўмільёна больш. Сёлета выпушчана 6,7 мільёна. Два гады назад сажалкі далі 1,500 тон таварнай рыбы. Летась прыбаўка складала 360 тон. Сёлета плануецца атрымаць 2,000 тон таварнай рыбы.

Неаднаразова ўдзельнік Вистаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве рыбак В. М. Катовіч заўважыў:

— Рыбу даглядаць — амаль тое ж самае, што і малое дзіця гадаваць.

Васіль Мікалаевіч — майстар сваёй справы. Ніколі не кіне ён корм у ваду, не пераканаўшыся, як з'ела рыба ўчарашні. І, наадварот, калі ўлетку, нагуляўшыся ў цёплай вадзе, яна спажывае больш сваёй нормы, ён не пашкадуе сіл і часу, каб задаволіць яе апетыт.

Паядзя корм рыбы прывучаюць у маі на кантрольных пунктах. А пад канец месяца даюць поўную норму. Каб не траціць корм марна, раней пад вадой

ставілі спецыяльныя столікі. Аднак практыка паказала, што ў ветранае надвор'е, калі падымаюцца хвалі, цяжка пакласці на столік усю порцыю камбікорму. Ён трапляе на грунт. А пад столікам цяжэй заўважыць, ці ўсё спажывае рыба.

Цяпер рыбак выбірае неглыбокае чыстае месца, забівае кол, памячае месца — і сталоўка для рыбы гатова. У В. М. Катовіча, напрыклад, на 100-гектарнай плошчы сажалкі такіх сталовак каля 800.

Улетку, калі рыба прывыкне да месца харчавання, Васіль Мікалаевіч працуе з напарнікам. Корм раздаецца два разы на дзень, і выдаткоўваецца яго ў сярэднім 9 тон.

Нямала, на першы погляд. Аднак спецыялісты камбіната перакананы, што Катовіч больш рацыянальна, чым іншыя, умее карміць рыбу. І гэта сапраўды так. Для таго, каб атрымаць кілаграм прыбаўлення ў вазе, па норме неабходна патраціць 4 кілаграмы камбікорму. Катовіч кілаграм прывагі атрымаў летась, выдаткаваўшы ўсяго 2,8 кілаграма. І што важна, з кожнага гектара сажалкі здабыта больш як па 20 цэнтнераў рыбы.

Васіль Мікалаевіч — не адзіны на камбінатаце ўмель «афіцыянт». Яго калегі І. С. Сулкоўскі і М. І. Шчур, працуючы на сажалках меншай плошчы, давалі рыбапрадуктыўнасць да 23—24 цэнтнераў.

Дырэктар рыбакамбіната застаць у канторы можна было толькі раніцай. Адаўшы неабходныя распараджэнні, ён садзіўся ў свой «газік», і шукаць яго трэба было па ўсёй гаспадарцы. Аднак не здаралася дня, каб ён не наведваў месца будаўніцтва новых сажалак для зімоўкі рыбы. Чаму так хвалюе яго гэта будоўля стала зразумела тады, калі галоўны інжынер заўважыў:

— Скажыце, ці часта вы можаце купіць у магазіне свежую рыбу летам?

Сапраўды, зімой, напрыклад, не толькі ў магазіне — на вуліцы прадаюць латочніцы. А ўлетку...

— Вось гэта праблема і захапіла Васіля Радзівонавіча, — кінуў галавой інжынер.

Што ж, магчыма, гэта толькі пачатак той работы, якую патрабуе жыццё прывесці ў кожным рыбгасе рэспублікі. І першым гэта ўбачыў ён, Васіль Радзівонавіч. Яшчэ летась камбінат меў 24 сажалкі-зімавальнікі. Да наступнай зімы іх будзе 36. А гэта значыць, што каля паўсотні тон двухгадовага карпа і іншай рыбы можна будзе рэалізаваць значна пазней лютага.

Растлумачваючы сваю задуму, дырэктар гаварыў:

— У нас ёсць невялікія вядлярыны цэх. Аднак не ў ім бачыцца мне будучае нашай гаспадаркі. Лічу, што мы павінны сур'ёзна займацца менавіта вырошчваннем прэснадоннай рыбы. Распыляюцца тут няма чаго.

Пасля гэтых слоў стала зразумела і мэта будаўніцтва інкубаторыя, які сёлета ўступіў у строй. Не 30—40 працэнтаў моладзі трэба атрымліваць з аднараставанай ікры, як гэта бывае ў вадаёме, а 60 і больш. Да таго ж моладзь павінна быць выключна здарова.

Шмат яшчэ аб чым ішла гаворка ў нас з дабрадушнымі, працавітымі людзьмі рыбакамбіната. Але настаў час і развітацца.

Ад'язджаючы, я сказаў Васілю Парфенавічу: «З гэтага часу цвёрда прытрымліваюся думкі аб тым, што сапраўдныя рыбакі сваіх сакрэтаў не тояць».

І. КАВАЛЬ.

ШЧОДРАСЦЬ БЛАКІТНЫХ САЖАЛАК

хад ад ціхага палескага гарадка Жыткавічы. Сажалкі сілкуюцца водамі невялікага, але прыгожага возера Белае.

Старыя рыбакі з гонарам раскажваюць, што рыбак пачаў стварацца яшчэ да вайны. Хутка рос, па тым часе даваў нямала прадукцыі. Але найбольш буйны росквіт прыпадае на пасляваенныя гады і асабліва — на апошнія дзесяцігоддзе, калі дырэктарам стаў Васіль Радзівонавіч Рыбалка, чалавек, які працаваў у рыбгасе яшчэ да вайны.

— За апошнія дзесяцігоддзе і наш пасёлак Азёрны вырас, — не без гонару раскажваюць рыбакі.

Пасёлак прыгожы. Цягляныя дамы. Асфальтаваная вуліца. Новы, з вялікімі, светлымі вокнамі Дом культуры. І што дзіўна, у пасёлку некалькі вельмі мірна ўжываюцца стройныя меднаствольныя сосны і высока ўскінутыя над дахамі тэлевізійныя антэны. Амаль першародная прырода і цывілізацыя дваццатага веку. Як і шмат гадоў назад, спяваюць сосны сваю ласкавую песню. А недзе зусім недалёка, за будынкамі, за сцяной бору, на поўны голас крычаць чайкі. Водар прагрэтай сонцам смалы змешваецца з вострым спецыфічным пахам рыбы. І хоць яшчэ нябачна прываблівага блакіту сажалак, адчуваеш: багатыя яны на каштоўны скарб — рыбу.

Але вось сасновы бор расступаецца, і погляду адкрываецца не проста сажалка, а цэлае возера. З другога боку — другое. А там — яшчэ. Толькі вузкія

ПОМНІКІ ПРЫРОДЫ

ГОМЕЛЬСКІ ПАРК

Вытокі Гомельскага дварцова-паркавага комплексу — ў пачатку XII стагоддзя, калі былі выкапаны і насыпаны валы, што паслужылі асновай для стварэння маляўнічага рэльефу. Гомель належаў тады Ноўгарад-Северскаму князю Ігару Святаслававічу.

Апошнім старацей Гомеля быў князь Чартарыжскі, які «адкрыў» старажытны замак, узвёўшы новыя дубовыя будынкі і ўмацаванні з байніцамі, пад'ёмнымі мастамі.

Крыху пазней, Кацярына II, праязджаючы ў 1777 годзе ў Крым, падаравала «вёску Гомію з 500 душ для «забавы» рускаму палкаводцу Задунайскаму-Румянцаву».

Па-свойму цікавы план 1783 года: на высокім беразе Сожа ўзвышаецца замак, акружаны з усіх бакоў ірвом, вакол — слабоды і вёсачкі.

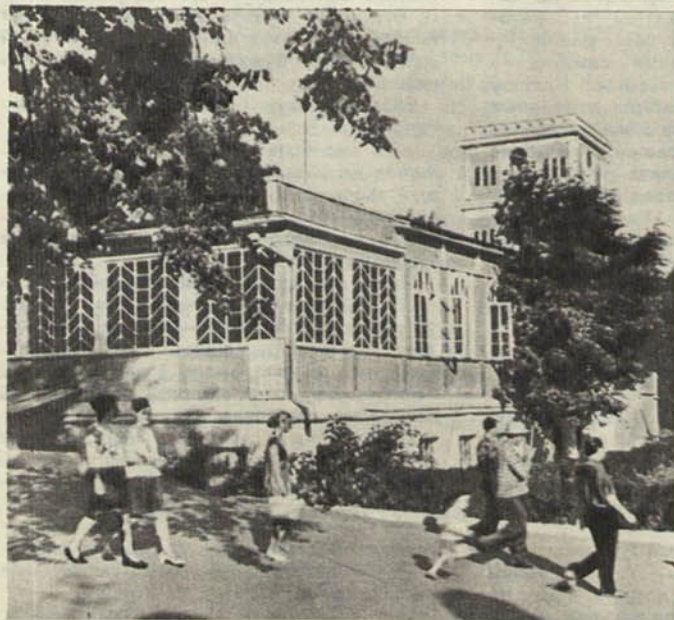
Фельдмаршал загадаў знесці драўляныя будынкі, і пачалося будаўніцтва палаца. Архітэктар пабудовы невядомы. Адно відаць, што ён — пераймальнік Растрэлі.

Пасля смерці А. П. Румянцава (сына фельдмаршала) маёнтак выкупіла казна. У 1834 годзе палац і парк набыў князь Паскевіч. Неўзабаве ўладанні князя пашырыліся, і ўся «гістарычная глеба» замка і ўмацаванняў адышла пад парк. Палац адрамантавалі, дабудавалі вежу і трохпавярховы службовы флігель.

З архіўных матэрыялаў вядома, што, пачынаючы з 1848 года, узнавіліся работы па пашырэнню парку. З бліжэйшых мясцін завозілі клёны, ясені, дубы... Не забывалі і пра экзоты. У 1849 годзе з Варшавы было прывезена 58 буйных і 300 дробных дрэў.

Цяпер у паўночнай частцы парку палац займае цэнтральнае

Пятняя чытальная зала ў парку

Фантан перад палацам парку

месца. Найбольш старая яго пабудова — двухпавярховы блок, перакрыты купалам. Прайшоўшы вестыбюль і галоўную залу, трапляем на веранду, размешчаную з боку ракі.

У кампазіцыі сярэдняй часткі выкарыстаны карыфскі ордэн, да якога звычайна звярталіся дойліды XVIII стагоддзя. Чатырохкалонны порцік падкрэслівае сіметрычнасць галоўнага фасада і ўвахода. Ацікавы паверх — больш сціплы, ён адрозніваецца ад іншых. Арачныя вокны і нішы вакол іх не адпавядаюць агульнаму стылю.

Шасціметровыя галерэі пабудаваны на другім этапе стварэння ансамбля. Кожная з дзвюх галерэй уяўляе сабой дваццаціметровую каланату іанічнага ордэна, завершаную квадратнымі ў плане павільёнамі.

Архітэктура службовага флігеля і вежы — менш удалая. Але вежа мае асаблівае значэнне. Разбіўка алей, пасадка дрэў у свой час вяліся з улікам яе выкарыстання: адкрываліся цікавыя віды на Сож, пойменныя лугі, вадаёмы і лясы.

Гомельскі дварцовы ансамбль — выдатны ўзор спалучэння архітэктурнага і садова-паркавага мастацтва.

Яр Гамаяк падзяляе парк на дзве часткі: паўднёвую — пейзажную і паўночную.

Дрэвы садзілі адно ад аднаго на значнай адлегласці. Дапускалася і групавая пасадка.

Паўднёвая частка была надзвычай маляўнічая. Паляны, асобныя групы дрэў і збудаванні ўспрымаліся ў розных ракурсах.

Парк упрыгожвалі аранжарэі, гроты, скульптуры, кветнікі, фантан. На некаторых аляях паўночнай часткі ўлетку выстаўлялі трапічныя расліны.

Размяшчалася тут і слаўная бібліятэка Румянцава, якая потым была перададзена Міністэрству народнай асветы. У 1831 годзе на яе базе ў Пецярбургу адкрылі публічны музей. Праз трыццаць гадоў музей Румянцава быў перавезены ў Маскву.

Пры Савецкай уладзе бібліятэка Румянцава ператворана ў «Бібліятэку СССР імя У. І. Леніна».

Гомельскі дварцова-паркавы комплекс быў адкрыты для шырокіх мас толькі пасля Вялікага Кастрычніка. 19 красавіка 1917 года тут адбыўся 1-шы легальны сход большавікоў Гомеля, 30 кастрычніка — мітынг, на якім была абвешчана Савецкая ўлада ў Гомелі, а 12 лістапада — пасяджэнне гарадскога Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў.

У 1937 годзе парку прысвоена імя першага наркома асветы А. В. Луначарскага.

У гады Вялікай Айчыннай вайны паўночны сектар парку быў на чвэрць высечаны, палац разбураны, многія каштоўныя калекцыі фашысты разрабавалі.

Цяпер дварцова-паркавы комплекс пашыраны за кошт скверу імя Дзяржынскага і 30-годдзя ВЛКСМ.

Плошча імя У. І. Леніна з помнікам і трыбунай, забудаваная прыгожымі сучаснымі будынкамі, надае дварцова-паркаваму ансамблю сучаснае гучанне і арганічна звязвае яго з архітэктурай горада.

Паўднёвая пейзажная частка парку пераўтварылася цяпер, у асноўным, у лясны масіў. Неабходны ўзнаўленчыя работы. Асабліва па стварэнню пейзажных малюнкаў. У гэтай жа зоне размешчаны гаспадарчыя збудаванні, танцпляцоўка, зімовы сад і вежа для агляду, вакол якой захавалася група сасны чорнай.

Правая частка, пачынаючы ад партэра, вядзе да Кіеўскага

спуску. Наўкол — густыя маладыя пасадкі. Дзе-нідзе — старыя дрэвы. Праз спуск пралёг мост.

У скверы, які злучае Кіеўскі спуск і новую зону, знаходзіцца магіла Героя Савецкага Саюза Ц. Я. Барадзіна — аднаго з кіраўнікоў Гомельскага апэратыўнага падпольнага цэнтра.

У старым парку таксама ёсць мосцік, які «прывязвае» сквер імя Дзяржынскага. У ім перад манументальным будынкам пахаваны камунары, якія загінулі ў час контррэвалюцыйнага мячужу ў 1919 годзе. Гэтае месца — свяшчэннае для гамялячан.

...Узгоркавы рэльеф мясцовасці дазваляе ствараць у парку пляцоўкі з відамі на Сож, горад і левабярэжжа. Адна з такіх пляцовак ёсць на схіле паўночнай мяжы парку.

Па металічнай лесвіцы праз яр Гамяюк наведвальнікі трапляюць на ліпавую алею і на набярэжную, дзе размешчаны прыстань, гандлёвыя кіёскі і іншыя службовыя памяшканні.

Левабярэжжа парку займае 217 гектараў і цягнецца ад Пралетарскага лугу і ракі да Нова-Беліцкага моста. Пасадкі закладзены ў 1951 годзе, і цяпер расце звыш сямі тысяч дрэў і кустоў. У асноўным, вербы, таполі, ясені. Вабяць добраўпарадкаваны пляж, натуральныя вадаёмы. Выдатнае месца для адпачынку.

На жаль, і тут уражанне псуець невыразныя збудаванні, якія зусім не ўпісваюцца ў агульны пейзаж.

Асобнай размовы заслугоўвае фларыстычны састаў парку. Да вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі відавы састаў раслін не апісаны. Толькі ў 1934 г. прафесар А. Л. Новікаў высветліў, што ў ім расло 4500 дрэў 40 відаў. Пасля Вялікай Айчыннай вайны засталася ўсяго 700 буйных дрэў.

Паводле апошніх даследаванняў у старой частцы парку выяўлена 8000 дрэў 72 відаў, кустоў — 86 відаў і ліян — 5 відаў. Найбольш багатымі аказаліся сямействы ружацветных, хваёвых, каменяломнікавых, брумелевых.

Акрамя дрэў і кустоў, штогод высаджваецца звыш мільёна кветкавых раслін. У зімовым садзе — 620 раслін 26 відаў, у тым ліку: пальмы, ціс ягадны, персік, шакаладнае дрэва, гінгга, магнолія, лаўр высакародны, лімон дзікі і іншыя.

Такім чынам, у Гомельскім парку, па няпоўных дадзеных, расце звыш 350 відаў і гатункаў драўняных, кустоўных і кветкава-дэкарэтыўных раслін. Парк убагачаецца раслінамі, характэрнымі хутэй для батанічных садоў, дэндраарыяў і кветкавых гаспадарак. Празмерна густыя пасадкі прывялі да страты малаўнічых карцін. Лішак дрэў, кустоў і кветак на абмежаваных плошчах нічым не апраўданы. Прыкладам таму — партэр, які падобны на зараснік. Замест газонаў і рэдкіх пасадак на ім высаджаны піхта сібірская, арэх маньчжурскі, рабіна звычайная, белая акацыя. Залішне тут і кветкавых. Галоўная ідэя доўгідаў, якая заключалася ў захаванні перспектывы дворцовай часткі, знікла.

А вось левабярэжная частка пакуль што не афармляецца кветкавымі раслінамі. Мала тут высокадэкарэтыўных дрэў і кустоў.

Не выкарыстаны рэзервы дзікай флоры Беларусі, асабліва для пойменнай часткі парку.

Што датычыцца травяністай флоры парку, дык яна зусім не вивучана. Мяркуюцца, што тут не менш як 100—150 відаў. Між іншым, гэта ў 8—10 разоў менш відаў, што «прапісаны» ў паўднёвай частцы рэспублікі. Многія з іх упрыгожылі б парк, напрыклад, жаўтазель, ландыш, сон-травя, дзікарослыя гваздзікі, чабор, сумнік, купальнік.

Біялагічныя асаблівасці паркавых раслін — разнастайныя. Умоўна іх можна падзяліць на лістападныя і вечназялёныя. Вечназялёных дрэў і кустоў пакуль што мала.

З агульнай масы дрэў і кустоў 73 працэнты цвітуць вясной, 20 — летам і толькі 2 — восенню. Радзіма большасці з іх — Еўрапейская частка СССР (32 працэнты), Паўночная Амерыка (23), Японія і Кітай (9), Далёкі Усход (9), Урал і Сібір (8), Каўказ (8), Заходняя Еўропа (5), Сярэдняя Азія (6) працэнтаў.

Выгляд дворцова-паркавага ансамбля з левабярэжнай часткі парку

Гомельскі парк знаходзіцца ў мясцовасці, дзе вегетацыйны перыяд прыкладна на месяц большы, чым на поўначы рэспублікі, значыць, у ім можна вырошчваць шматлікія цеплалюбівыя расліны. Наяўнасць экзотаў у парку апраўдана.

Сярод экзотаў і звычайных відаў высокімі дэкарэтыўнымі якасцямі вызначаюцца: спірэя Ван-Гута з белымі кветкамі; айва японская, якая цвіце ранняй вясной кармінава-чырвонымі колерамі; прыгожыя ядловец і туя, якія круглы год захоўваюць зялёную афарбоўку; рабіна ніцая з бялюкімі суквеццямі вясной і яркімі пладамі ўвосень; клён серабрысты і таполя серабрыстая пірамідальная; дуб пірамідальны з ажурнай кронай; барбарыс Тунберга з малінавым лісцем і каралава-чырвонымі пладамі; воцатнае дрэва з прыгожым рассечаным лісцем; фарзіцыя панікляя; акацыя шарападобная з акруглай кронай; арэх маньчжурскі; гатункі руж з прыгожымі махровымі рознай афарбоўкі кветкамі. Цікавыя і каштоўныя сасна веймутова, тсуга канадская, лістоўніцы, гінгга двухлопасны, кіпарысаўнік гарохалодны, барбарыс Пуарэ, гартэнзія дрэвападобная, дэйцыя двухцветная, аронія, яблыня Нядзвецкага, дуб чырвоны і серпападобны, бяроза жоўтая, вяз пробкавы, скупія, птэлея трохлістая, аралія маньчжурская, ясень звычайны і пенсільванскі, буксус вечназялёны, рададэндран залацісты, катальпа цудоўная і іншыя.

На жаль, супрацоўнікі парку амаль не папулярызуюць сваіх славатасцей: адсутнічаюць зыкеткі з указаннем назваў і паходжання раслін. Не ўказаны ў парку векавыя дрэвы, многія месцы гістарычнага мінулага, няма шчытоў з планамі і маршрутамі.

Нягледзячы на гэтыя недахопы, Гомельскі парк з'яўляецца унікальным дворцова-паркавым помнікам Беларусі. Таму належыць яшчэ шмат што зрабіць па рэстаўрацыі парку і па стварэнню яго левабярэжнай часткі: у адной захоўваючы архітэктурную мінулыя стагоддзяў, у другой — ствараючы ўзоры сучаснага садава-паркавага мастацтва.

А. ПАЛАМАРЧУК.

Лебедзі ў парку

РЫБА ПРАД'ЯЎЛЯЕ РАХУНАК

В. БЯЛЯЕУ,
начальнік Упраўлення рыбнай
гаспадаркі пры Савеце Міністраў БССР.

Сярод рыбалоў-аматараў часта можна пачуць, што асноўныя страты рыбнымі запасам прыродных вадаёмаў наносзяць рыбгасы, якія, маўляў, вычэрпваюць усё жывое з рэк і азёр, абы толькі выканаць план.

Але ці так гэта на самай справе? Давайце паспрабуем разабрацца.

Спецыялізаваныя рыбныя гаспадаркі для таго і створаны, каб весці інтэнсіўны промысел рыбы ў рэках, азёрах і вадасховішчах. Прамысловае рыбалоўства ў краіне вядзецца на навуковай аснове і строга кантралюецца адпаведнымі органамі. Гэта значыць, кіраўнікам рыбгасаў загадзя вядома, у якім вадаёме і колькі можна лавіць рыбы, якімі прыладамі. Вызначаюцца ліміты лоўлі каштоўных парод рыбы. Кожны год забараняецца промысловае здабыча рыбы на 35—40 дзён у перыяд нерасту.

Да таго, не ўсе вадаёмы замацаваны за рыбгасамі. У наш час прадпрыемствы дзяржаўнай рыбнай прамысловасці ў прыродных вадаёмах рэспублікі вылоўліваюць 23—24 тысячы цэнтнераў рыбы ў год, што складае каля 12—15 кілаграмаў з гектара.

А колькі ж здабываюць аматары?

Па самых сціпрых падліках у Беларусі аматарскім рыбалоўствам займаецца не менш як 600 тысяч чалавек. Калі кожны з іх вылавіць толькі пяць кілаграмаў рыбы ў год, то і тады атрымаецца даволі значная лічба — 30 тысяч цэнтнераў. Гэта ў паўтара раза перавышае гадавы ўлоў усіх прадпрыемстваў рыбнай прамысловасці рэспублікі.

А кожны аматар-рыбалоў за год бярэ з вадаёма не пяць кілаграмаў рыбы. У зацверджаных Міністэрствам рыбнай гаспадаркі СССР правілах рыбалоўства гаворыцца, што норма ўлову на аднаго рыбака — да пяці кілаграмаў у дзень.

Далучым, што аматар бывае на рыбалцы толькі ў выхадныя і перадвыхадныя дні. (Іх за год набіраецца 110). Цяпер няцяжка падлічыць, колькі рыбы

забіраюць гэтыя людзі штогод з вадаёмаў рэспублікі.

Да нядаўняга часу гэтыя лічбы нікога асабліва не трывожылі. На іх проста не звярталі ўвагі, маўляў, рыба — дар прыроды, які нічога не каштуе, не збядняецца, і таму яго хопіць усім і надоўга.

Думка памылковая. Трэба, нарэшце, зразумець, што празмерная лоўля рыбы ў вадаёмах без сістэматычнага зарыблення можа прывесці да вельмі згубных вынікаў. Каб рыбалка была захопляючай і цікавай як сёння, так і заўтра, поруч з ахоўнымі мерапрыемствамі павінна быць арганізавана зарыбленне прыродных вадаёмаў каштоўнымі відамі рыбы.

Рыбная прамысловасць выдаткоўвае вялікія сродкі на ўзнаўленне рыбных запасаў. Значныя сродкі адпускаюцца на гэтыя мерапрыемствы і ў нашай рэспубліцы.

На іншых прынцыпах пабудавана спартыўна-аматарскае рыбалоўства. Згодна з існуючымі законамі, кожны грамадзянін краіны можа ўзяць вудачку і лавіць там, дзе яму ўздумаецца. Як вынік, безліч рыбалоў ад школьнага да пенсійнага ўзросту бяруць з вадаёмаў усё, што толькі можна, і нічога не вяртаюць прыродзе. Такая практыка вядзе да збыднення рыбных запасаў.

Прырода мае здольнасць пазбаўляцца ад прычыненай ёй шкоды, узнаўляць знішчанае, разбуранае. Але тут ёсць свае межы. І калі іх пераступіць, ніякія мерапрыемствы па аднаўленню прыродных багаццяў, (а ў дадзеным выпадку размова вядзецца аб жывой прыродзе) не дадуць жаданых вынікаў.

Спартыўная і аматарская лоўля рыбы лічыцца законнай, калі захоўваюцца правілы рыбалоўства. У правілах вызначаны дазволеныя і забароненыя прылады і спосабы лоўлі, час, калі забараняецца лавіць тыя ці іншыя віды рыбы. Большасць аматараў строга выконвае гэтыя правілы. Але не трэба забывацца і пра браканьераў. Асабліва сур'ёзную трывогу выклікае тая акалічнасць, што колькасць парушэнняў у рэспубліцы пакуль не змяншаецца. Значыць, трэба думаць пра больш дзейсную арганізацыю аматарскага рыбалоўства, павышэнне яго культуры.

Ахова рыбных запасаў рэк, азёр і сажалак нашай рэспублікі — карэнная перабудова аматарскага рыбалоўства. Гэтую арганізацыю трэба праводзіць на правяраных жыццём прынцыпах вядзення паляўнічай гаспадаркі. Як няма цяпер паляўнічага па-за таварыствам, не павінна быць і чалавека з вудачкай, які не з'яўляўся б членам таварыства паляўнічых і рыбалоўцаў.

Па няпоўных дадзеных у рэспубліцы членам ахоплена ўсяго толькі каля трох працэнтаў агульнай колькасці людзей, якія займаюцца спартыўна-аматарскім рыбалоўствам. Астатні кантынгент уяўляе сабой вялікую армію, якая імкнецца лавіць рыбу якраз у тых вадаёмах, што сістэматычна зарыбляюцца прамысловымі гаспадаркамі. У той жа час ні адзін з гэтых рыбалоўцаў не прымае ніякага ўдзелу ва ўзнаўленні і ахове рыбных запасаў.

Тут не ставіцца пытанне рэзкіх абмежаванняў аматарскага рыбалоўства. Мы далёкія ад думкі, каб яго забараняць. Наадварот, мы за шырокую масаваць, але пры высокай культуры. Таварыствам рыбалоўцаў-аматараў неабходна перадаць частку вадаёмаў, якія замацаваны за рыбгасамі, і ўсе вадаёмы, якія не аблоўліваюцца прамысловымі гаспадаркамі. Таварыства павінна сваімі сіламі і сродкамі прыводзіць прасцейшыя рыбаводна-меліярацыйныя мерапрыемствы на вадаёмах, зарыбляць іх і ўстанаўліваць парадак лоўлі. Усяляка аматарскае рыбалоўства на вадаёмах, у якія штогод выпускаецца ў вялікай колькасці моладзь каштоўных відаў рыбы, павінна быць забаронена. Для аматараў, якія не з'яўляюцца членамі таварыства, лоўля рыбы павінна быць забаронена паўсюдна, незалежна, каму належыць той ці іншы вадаём.

Ажыццяўленне такіх мерапрыемстваў дапаможа актывізаваць прыток грамадзян у члены таварыства. Незамацаваныя за пэўнымі арганізацыямі рэкі і азёры набудуць сваіх гаспадароў, будзе магчымаць займацца ўзнаўленнем рыбных запасаў. Членскія ўзносы рыбалоўцаў таксама можна будзе накіраваць на стварэнне рыбалоўных баз і арганізацыю культурных рыбных гаспадарак.

АХОВА ПРЫРОДЫ Ў МАЛАДЗЕЧНА

І. ЯЦУК,
загадчык гідрохімічнага лабараторыі Мінскай абласной інспекцыі дзяржаўнага СМ БССР па ахове прыроды

Праца і адпачынак чалавека, усё яго жыццё звязаны з прыродай. Ахова навакольнага асяроддзя і рацыянальнае выкарыстанне прыродных рэсурсаў набылі ва ўмовах навукова-тэхнічнага прагрэсу вялікае эканамічнае і сацыяльнае значэнне.

Значную ўвагу пытанням аховы прыроды ў сваёй рабоце надае і Маладзечанскі гарадскі Савет дэпутатаў працоў-

ных. Але поруч з дасягненнямі ў Маладзечна ёсць і шмат недахопаў.

Забеспячэнне вадой жыхароў горада, а таксама прамысловых прадпрыемстваў робіцца за кошт падземных вод. У горадзе дзейнічаюць 14 артэзіянскіх свідравін на гарадскім вадазборы і 6 свідравін на прамысловых прадпрыемствах. Падача вады спажываецца з гарадскога вадазбора складае 17 тысяч кубічных метраў за суткі. Гэтай колькасці вады для горада недастаткова, асабліва ў летні месяцы, калі чыстая артэзіянская вада выкарыстоўваецца не па прызначэнню. Часта ў кватэрах без патрэбы цячэ

вада з кранаў, а ў ваннах наладжваюць «халадзільныя ўстаноўкі», ахалоджваючы напіткі ў праточнай вадзе. Значныя страты вады — з-за няспраўнай арматуры.

Не наладжана яшчэ як след і зваротнае водазабеспячэнне на прамысловых прадпрыемствах, якія спажываюць чыстую пітную ваду для прамысловых патрэб. Зваротнае водазабеспячэнне ўвядзена толькі на станкабудаўнічым заводзе, пладова-кансервавым камбінаце, мясакамбінаце і ў нязначнай колькасці на некаторых іншых прадпрыемствах.

У горадзе часта надараюцца выпадкі, калі будаўнічымі арганізацыямі выво-

дзяцца са строю водаправодныя і каналізацыйныя сеткі, гэтым самым парушаючы водазабеспячэнне не толькі асобных дамоў, але і цэлых кварталаў.

У снежні 1972 года было прынята рашэнне гарвыканкома і ўстаноўлены ліміт водпуску арцэзіянскай вады прамысловым прадпрыемствам, але некаторыя прадпрыемствы парушаюць гэты ліміт. Да іх належаць: завод металаканструкцый, станкабудаўнічы завод, друкарня «Перамога».

Асабліва сур'езна да праблемы выкарыстання вады павінны ставіцца праектныя арганізацыі, якія пры праектаванні новых прадпрыемстваў або іх рэканструкцыі не заўсёды ўлічваюць ступень дэфіцыту вады і недастаткова вывучаюць тэхніка-эканамічныя паказчыкі схем і метадаў выкарыстання вады ў тэхнічных працэсах.

Жыллёваму ўпраўленню гарвыканкома, жыллёва-камунальным канторам прадпрыемстваў, домакіраўніцтвам неабходна своечасова прымаць меры па ліквідацыі страт вады праз розныя запорныя збудаванні на знешніх і ўнутраных сетках. Неабходна падняць адказнасць сантэхнікаў, якія нясвоечасова выконваюць заяўкі па рамонту сантэхнічнага абсталявання. У гэтым падвойная стра- та: шмат чыстай вады трапляе ў каналі-

зацыю і выводзіць са строю жылы фонд, затапляючы кватэры.

Зараз да гарадской каналізацыі падключаны прадпрыемствы харчовай прамысловасці: пладова-кансервавы камбінат, харчовы камбінат, піўзавод, мясакамбінат, якія забруджвалі сцёкавымі водамі раку Ушу. Але і цяпер яна забруджваецца лазняй № 3, домам-інтэрнатам для старых і інвалідаў, ПМК-32, якія скідаюць брудную ваду ў раку; лакаматыўнае і вагоннае дэпо, мясакамбінат, аўтабаза аблспажыўсаюза забруджваюць вадаёмы, змываючы з тэрыторыі мазут і іншыя вытворчыя адходы.

Не падключаны да каналізацыі завод металавырабаў. Сцёкавыя воды гальванічнага цэха вывозяцца не рэгулярна і часта цякуць па вуліцах.

Выканком гарсавета прымае меры для далейшага пашырэння каналізацыйных сетак. Зараз на яго просьбе адведзена 8 гектараў зямлі для будаўніцтва новых карт палёў фільтрацыі.

Частымі парушальнікамі рытмічнай работы калектараў з'яўляюцца будаўнічыя арганізацыі. Так, пры добраўпарадкаванні Заводскай вуліцы, вуліц Кірава і Чарняхоўскага будаўнічымі арганізацыямі трэста «Маладзечнасельбуд» былі разбураны і засыпаны каналізацыйныя і водаправодныя калодзе-

жы, што прывяло да аварый на лініі.

Вялікае значэнне для аздараўлення навакольнага асяроддзя мае і санітарная ачыстка гарадскіх тэрыторый, аднак належны кантроль за санітарным станам у горадзе з боку аддзела камунальнай гаспадаркі гарвыканкома і жыллёвага ўпраўлення не наладжаны. Асобныя ўчасткі гарадскіх тэрыторый, замацаваныя за дворнікамі, прыбіраюцца дрэнна, сабра- нае смецце доўгі час не вывозіцца і зноў разносіцца па вуліцах.

У горадзе ёсць парк культуры і адпачынку плошчай 27,9 гектара, парк на вуліцах імя Чайкоўскага, Куйбышава, Калініна, Прытыцкага, 7 сквераў, 162 гектары займаюць фруктовыя сады. На вуліцах горада — шмат дрэў і дэкаратыўнага кустоўя, але догляд за зялёнымі насаджэннямі ў горадзе не на ўзроўні. Часта камбінат добраўпарадкавання толькі пастаўляе пасадачны матэрыял і зусім не клапаціцца пра захаванне зялёных насаджэнняў. Шмат дрэў і кустоў знішчаецца ў час будаўніцтва, часам без патрэбы. Пасля заканчэння будаўніцтва зялёныя насаджэнні не ўзнаўляюцца.

Рацыянальнае выкарыстанне, рэсурслі- выя адносіны да прыродных багараў, іх узнаўленне — адна з асноўных задач, і выкананне яе — ганаровы абавязак кожнага.

АПРАЎДАНЫ ПАРУШАЛЬНІК

Т. ЦИТОУНИНА,
старшы інжынер Дзяржкамтэта СМ
БССР па ахове прыроды.

Першы дакумент, які сведчыць аб забруджванні рэчкі Кармянкі сцёкамі спіртзавода і сур'езна папярэджвае кіраўнікоў саўгаса «Кармянскі», быў складзены ў лістападзе 1961 года. Апошні — летась. Справа, у якой падшыты гэтыя дакументы, налічвае 129 старонак. І 116 з іх «прысвечаны» саўгасу «Кармянскі».

Акты складаліся амаль кожны год. Змест іх то грозны, то разважлівы. Гартаеш гэтыя аналы і міжволі думаеш: «Кропля камень дзяўбе... Няўжо ж кіраўнікі саўгаса цярдзей за камень? Няўжо за гэты час нічога не змянілася ў гаспадарцы?»

Аказваецца, змянілася. З-за дрэннай эксплуатацыі гнязхавішча адна з ферм пачала забруджваць навакольную тэрыторыю жывкай. Дрэнна эксплуатуецца свідравіны пітной вады. На самым беразе штучнага возера з'явіўся склад паліва-змазачных матэрыялаў. Даждавая або веснавая вада заўсёды нясе з яго тэрыторыі ў возера тлустыя кроплі нафтапрадуктаў.

Кожны раз, калі складаецца новы акт, дырэктар саўгаса У. П. Туроўчык рэагуе на заўвагі. Ён абавязкова складае план мерапрыемстваў па ліквідацыі выяўленых недахопаў і... гэтак жа абавязкова яго не выконвае.

Ды не толькі свае планы не выконвае Уладзімір Паўлавіч. Кармянскі райвыканком тройчы прымаў пастановы аб зносе склада нафтапрадуктаў, які размяшчаецца ў зоне адпачынку. Аднак да гэтага часу ў саўгасе нічога не зроблена па выкананню тых пастановаў.

Вось вам і У. П. Туроўчык. Не кропля-

мі, а лавінамі абрушваюцца на яго акты і прадпісанні. А ён хоць бы што. Як кажуць, і ў вус не дзьме.

Летам мінулага года ў выніку безгаспадарчасці ў прыёмніку парадкам засталася брагі, якая паступала са спіртзавода. Праз месяц-паўтара адтуль павейвала такім пахам, што нават каровы адварочвалі пысы. Тады ў саўгасе вырашылі зрабіць проста: адкрылі прыёмнік, і брага папаўзла на прылеглую тэрыторыю, дасягнула Кармянкі. Людзі абходзілі забруджанае месца не менш, чым за кіламетр.

Чутка пра здарэнне дайшла да Гомеля. Прадстаўнікі абласной інспекцыі аховы прыроды наведлі гаспадарку. І, акрамя таго, што склалі акт, за нанесеную шкоду прыродзе, аштрафавалі У. П. Туроўчыка на 25 рублёў.

У Карме гаварылі: «Лёгка выкруціўся». Але Уладзімір Паўлавіч і такое пакаранне лічыў несправядлівым. Праз некаторы час ён звярнуўся са скаргай у народны суд раёна і ўжо 26 лістапада хадзіў з выглядам пераможцы: суд у складзе старшыні т. Клімянкова, народных засядацеляў тт. Шугаевай і Дуброўскай, з удзелам пракурора т. Літошкі разгледзеў справу і вырашыў штраф адмяніць.

Чым жа кіраваліся прадстаўнікі Феміды, выносячы такое рашэнне? «Выпадак» зліву ці скідання ў раку Кармянку брагі, у тым ліку адпрацаванай, — канстату- юць яны, — ніколі не было. Брага пасля перапрацоўкі на спіртзаводзе ўяўляе сабой каштоўны корм для жывёлы. Саўгас «Кармянскі» з'яўляецца адкормачным, таму скіданне брагі ў раку было б безгаспадарчасцю і марнатраўствам. Спасылка на тое, што брага скідаецца ў раку Кармянку, з'яўляецца выдумкай, і яна нічым не абгрунтавана.

Вось як павярнулася справа. Такі ж падыход быў і да склада нафтапрадуктаў: «На заправачнай станцыі саўгаса, якая размешчана каля штучнага вадаёма, захоўваюцца чыстыя (?) нафтапрадукты. Запраўка аўтамашын робіцца з бензакало- нак. Зліванне адпрацаванага масла каля заправачнай не дапускаецца. Нафтапрадукты захоўваюцца ў добрых і спраўных цыстэрнах, перапрацоўкай нафтапрадуктаў станцыя не займаецца, таму ў вада- ём ніякія нафтапрадукты не зліваюцца нават у малой колькасці».

Аказваецца, суд выслухаў толькі адзін бок. Гомельская абласная інспекцыя аховы прыроды не прыслала на суд свайго прадстаўніка (павестка прыйшла ў той дзень, калі разглядалася справа), і суд- дзі прынялі гэта за тое, што інспекцыя сапраўды не мела падстаў штрафваць дырэктара саўгаса. Суддзі не высветлілі прычыны няяўкі прадстаўніка інспекцыі і не запатрабавалі неабходных матэрыя- лы па сутнасці справы. А такіх жа матэ- рыялаў ёсць дастаткова. І яны вельмі грунтоўна раскажваюць аб ахове прыро- ды на тэрыторыі саўгаса.

Але гэтага не здарылася. Вартаўнікі закону Кармянскага раёна, амаль да слёз расчужаныя довадамі «пацярпеўша- га», забыліся, відаць, пра існаванне тых дакументаў, пра тое, што ў саўгасе са- праўды нядбайна адносяцца да прыроды. Асабліва падвяла памяць пракурора т. Літошкі. Мяркуюць самі. Не далей, як 5 чэрвеня 1973 года ў газеце «Гомель- ская праўда» ён выступіў з артыкулам «Браканьерства не даруецца», у якім у ліку найпершых забруджвальнікаў рэчкі Кармянкі назваў саўгас «Кармянскі».

Дык дзе ж праўда, т. Літошкі? У ар- тыкуле вы гаворыце адно, а на справе даруеце браканьерства, дазваляеце і да- лей парушаць закон аб ахове прыроды.

ЭКЗОТАМ — УВАГУ І КЛОПАТ

Наш край багаты на драўняную, хмызняковую і травяністую расліннасць. Разнастайнасць рэльефу, глебавыя і іншыя ўмовы спрыялі ўзнікненню непаўторных ландшафтаў. На жаль, надараюцца выпадкі парушэння, а то і знішчэння прыродных унікаў. У сувязі з гэтым паўстае важная і высакародная задача — узбагаціць флору новымі відамі раслін.

Кліматычныя ўмовы Беларусі спрыяюць росту раслін, завезеных з розных кліматычных зон: Сярэдняй Азіі, Далёкага Усходу і іншых месц. Многія з прывезеных раслін вытрымалі праверку часам і аказаліся прыгоднымі для шырокага ўкаранення.

За апошнія 10—15 гадоў у клімаце Беларусі назіраліся некаторыя адхіленні ад сярэдніх шматгадовых дадзеных: бясснежная зіма з нізкімі тэмпературамі, позняя вясна, ранняя восень з лішкамі ападкаў і г. д. Вытрымаўшы строгі адборачны экзамен, прывазныя расліны заявілі аб сабе на ўвесь голас. Таму наша ўвага да іх апраўдана ва ўсіх адносінах. Пачнём з ліян Далёкага Усходу.

Вінаград амурскі. Яго лаза дасягае да пятнаццаці метраў у даўжыню, гадавы прырост два-тры метры. Лісце цёмна-зялёнае, вялікае і прыгожае. Пладаносіць вінаград амурскі нармальна, але ягады дробныя і кіслыя. Таму як ягадную культуру яго не варта рэкамендаваць. Затое вінаград амурскі — выдатны матэрыял для азелянення альтанак, веранд, арак, сцен і агароджаў. Яго можна выкарыстоўваць нават для аздаблення балконаў і лоджый.

Марозаўстойлівасць вінаграду амурскага дазваляе ўвесці яго ў культуру лясных насаджэнняў. Ён цудоўна і хутка размнажаецца насеннем, чаранкамі і адводкамі. Ужо на другі год лаза вырастае да трох метраў.

Ліяна актыўныя каламікта. Чырванавата-каштанава лаза яе густа пакрыта прадаўгавата-эліптычным, маршчыністым лісцем, апушаным серабрыстымі валаскамі. Пры распусканні лісце мае бронзавае адценне, у час цвіцення — бялее. Змена афарбоўкі стварае асаблівы эффект пры азеляненні. У чэрвені ліяна пакрываецца белымі духмянымі кветкамі, у канцы жніўня, на пачатку верасня даспяваюць падобныя на агрэст ягады. Мякія, сакавітыя, на смак нагадваюць ананас. З іх можна гатаваць

БУЯКІ Ў АГАРОДЗЕ

Не пашанцавала гэтым балотным ягадам. Якія толькі мянушкі ім не давалі: і «дурніцы», і «п'яніцы», і «вадап'янікі». Такія дрынныя якасцямі буякі не валодаюць. Рэпутацыю выдатных ягад псуе іх сусед — багун, які мае рэзкі пах. Калі яго доўга ўдыхаць, можа з'явіцца галавакружэнне ці забалець галава.

Буяк — прамастаячая, моцна разгалінаваная расліна. Лісце жорсткае, зверху светла-зялёнае, знізу шызае, з цэльным краем, на зіму ападае. Кветкі буякоў дробныя, белыя або злёжку ружовыя, трымаюцца на паніклых кароткіх кветаножах па дзве-тры разам.

Цвітуць буякі ў канцы мая і ў чэрвені. Ягады сакавітыя, ад авальнай да шарападобнай формы, блакітна-сінія да шыза-чорных, з васковым налётам. Паспяваюць ягады ў ліпені — жніўні.

Буякі прыемныя на смак, кіславата-салодкія, утрымліваюць да дзевяці працэнтаў цукру, глюкозу і фруктозу, а таксама лімонную, яблычную і бензойную кіслоты. Ягады буякоў багатыя на дубільныя і фарбавальныя рэчывы, валодаюць Р-вітаміннай актыўнасцю (умацоўваюць капіляры). Вітаміну С у пяць-восем разоў больш, чым у чарніцах. Сутачная норма вітаміну С для чалавека ўтрымліваецца ў 300 грамах буякоў.

Ягады буякоў узмацняюць выдзяленне страўнікавага соку, рэгулююць дзейнасць кішак, выкарыстоўваюцца як агульнамацоўваючы і вітамінны сродак.

варэнне, іх можна кансерваваць. Плады актыўныя каламікты ўтрымліваюць вітаміну С у дзесяць разоў болей, чым чорныя парэчкі. Стары куст дае да пяці кілаграмаў ягад.

Лімоннік кітайскі. Дасягае васьмі метраў у даўжыню. Лісце цёмна-зялёнае, эліптычнае. Кветкі дробныя, сабраныя ў невялікія, як у парэчак, гронкі. Ягады аранжава-чырвоныя, кіслыя, своеасаблівыя на смак. Даспяваюць на пачатку верасня. Плады, лісце і сцяблы ўтрымліваюць моцныя танізуючыя рэчывы. Спрачаюцца са славытым жэньшэнем. Паляўнічыя, вандруючы па тайзе, жуць лісце лімонніка — стомленасць як рукой здымае.

Лімоннік кітайскі садзяць на сонечных участках. Расліна таксама марозаўстойлівая. Размнажаецца насеннем, чаранкамі і адводкамі.

Ліяна брумэль капрыфоль. Расце да чатырох метраў, густа пакрыта шыза-зялёным лісцем. Цвіце ў чэрвені, кветкі ружовыя, сабраныя ў невялікія гронкі, маюць прыемны тонкі пах. Восенню на фоне зеляніны вылучаюцца яркія чырвоныя плады. Высаджваць ліяну лепш за ўсё з паўднёвага боку сцен. Размнажаецца чаранкамі і адводкамі. У першыя гады маладыя парасткі на зіму кладуць на зямлю. З узростам ліяна становіцца больш марозаўстойлівай.

Аралія маньчжурская. Куст мае прамы стволік, пакрыты тупымі калючкамі. Лісце тройчы пэрыстараздзеленае, штогод адрастае на метр-паўтара. Формай і размяшчэннем лісця нагадвае пальму, таму на радзіме і называецца «паўночнай пальмай», а за калючкі яшчэ і «чортавым дрэвам». У Прыморскім краі дасягае дзесяці-пятнаццаці метраў у вышыню. У Беларусі ў дзесяцігадовым узросце не перавышае двух з палавінай метраў. Аралія маньчжурская як дэкаратыўная расліна вельмі каштоўная. Эфектна выглядае на вялікіх клумбах і газонах. На зіму ствол уцяпляюць. Настойка з карэння ўжываецца як танізуючы напітак.

Са шматгадовых травяністых раслін флоры Сярэдняй Азіі можна параіць эрэрус магутны з сямейства лілейных. Карэнішча яго мясістае, павукападобнае. Ранняя вясной дае рэзкі прыкаранёвага лінейнага лісця даўжынёй да 80 сантыметраў. Пасля ў цэнтры вырастае бязлістая стрэлка да двух метраў, верхняя частка якой — гронка з мноствам пшчотна-ружовых кветак. Цвіценне — у сярэдзіне чэрвеня — працягваецца 20—25 дзён. Добра глядзіцца на газонах, у парках і скверах. Расліна ўстойлівая ў культуры. Аднак, калі надараецца цёплая дажджлівая восень, рана абуджаецца. Таму неабходна яе прыкрываць лісцем дрэў.

Усе названыя расліны можна з поспехам выкарыстоўваць пры азеляненні як асобных дамоў, так і цэлых мікрараёнаў.

М. РУЦКІ.

Такім чынам, буякі — карысны прадукт харчавання, каштоўная крыніца біялагічна актыўных рэчываў.

Да апошняга часу патрэбы насельніцтва і прамысловасці ў будаўніцтве і сельскай гаспадарцы за кошт дзікарослых. Аднак нельга забываць, што абшары «дзікіх» ягаднікаў, як і іх урадлівасць мяняюцца пад уплывам дзейнасці чалавека.

У такім разе, што можна супроцьпаставіць гэтаму непазбежнаму працэсу?

Перш за ўсё, карысныя ягаднікі, у тым ліку і буякі, якія знаходзяцца пад пагрозай знікнення, неабходна перавесці ў культуру.

У Беларусі сустракаюцца дзікарослыя буякі. Як культура яны не вырошчваюцца. І вось нядаўна стала вядома, што супрацоўнікі інстытута «Саюзгіпралес» сумесна з вучонымі леса-тэхнічнай акадэміі імя С. М. Кірава вырашылі даволі незвычайную задачу: непадалёку ад Кастрамы стварылі культурную плантацыю буякоў.

Будзем спадзявацца, што ў хуткім часе будуць пачаты работы па вырошчванню буякоў і ў нашай рэспубліцы. Вучоныя Цэнтральнага батанічнага саду АН БССР распрацавалі метады вырошчвання журавін. На чарзе — буякі. Тым больш, што гэтыя ягады маюць зайздросную перавагу перад журавінамі: растуць і на неўрадлівай мінеральнай глебе, на тарфяных балотах, устойлівыя да мікробных захворванняў і шкоднікаў.

Для культуры буякоў найбольш падыходзяць раёны Палесся, дзе сустракаюцца не толькі моцна забалочаныя тарфянікі, але і больш лёгкія, пераўвільготненыя землі.

Тэрэтык новай справы — ленынградскі прафесар В. В. Агіеўскі лічыць, што такая зямля вельмі падыходзіць для вырошчвання буякоў, бо з-за высокага ўзроўню грунтавых вод і кіслай рэакцыі глебы іншыя плодова-ягадныя культуры вырошчваюцца немагчыма.

А. БАЯРОВІЧ,

аграном, грамадскі інспектар па ахове прыроды.

КАЛІ ДБАЮЦЬ ТОЛЬКІ ПРА ПЛАН

Каму, здавалася б, як не прадстаўнікам лясной гаспадаркі, кляпаціцца пра ахову прыроды? На жаль, у нас на Віцебшчыне, паблізу пасёлка Вярэчка Гардоцкага раёна назіраецца адваротнае.

Ужо каторы год тут працуе лесапільня. Належыць яна Гардоцкаму лясгасу (дырэктар т. Цытрык, галоўны інжынер т. Канстанцінаў).

За зіму поруч з лесапільняй назапашаецца велізарная гара пілавіння, кары, абрэзкаў. Гэтыя адходы засмечваюць навакольную тэрыторыю так, што прайсці немагчыма. Смецце трапляе ў рэчку Аўсянку, якая цячэ непадалёку.

Аб гэтым неаднаразова паведамлялася ў Віцебскую абласную інспекцыю аховы прыроды. На месца выязджалі інспектары, складалі акты, але ўсё застаецца па-ранейшаму. Вось і летась т. Цытрык абяцаў, што, як толькі растае снег, засмечаная тэрыторыя будзе ачышчана, а з цягам часу перанясуць у іншае месца і лесапільню.

Аднак гэтае абяцанне так і засталася добрым намерам. На справе ж гара пілавіння і абрэзкаў вырасла яшчэ вышэй, разраслася ўшыркі. Цяпер тут час ад часу з'яўляецца бульдозер і рассоўвае смецце па прылеглай тэрыторыі.

Начальніку лесапільні т. Юшкову я не аднаразова гаварыў, што так рабіць нельга: прыродзе, асабліва рэчцы, наносіцца шкода. А ён, не міргнуўшы вокам, адказвае: «Мне план трэба выканаць. А смецце веснавая паводка спіша з нашага рахунку».

Вось як тут, аказваецца, «гаспадарліва» разважаюць.

М. КОННИКАУ,
грамадскі інспектар па ахове прыроды.

ЛІСТКІ НА ПРЫРОДААХОЎНЫЯ ТЭМЫ

Вялікае значэнне прапагандзе лясных ідэй аховы прыроды праз наглядную агітацыю сярод насельніцтва раёна надае прэзідыум Камянецкага райсавета Беларускага таварыства аховы прыроды. У райцэнтры ўстаноўлены фота-вітрыны, дзе змешчаны фотаздымкі малаўнічых куткоў раёна.

Вітрыны на прыродаахоўную тэматыку ўстаноўлены каля будынка Камянецкай школы, Дзмітровіцкага Палаца культуры. Стэнд «Ленін і прырода» аформлены ў Камянецкай сярэдняй школе.

А нядаўна прэзідыум райсавета выпусціў чатыры лісткі на прыродаахоўныя

тэмы. Змест аднаго з іх наступны: «Таварышы! Зіма — цяжкі перыяд у жыцці птушак і пушных звяроў. Птушкі — сябры чалавека. Яны знішчаюць насякомых-шкоднікаў сельскай і лясной гаспадарак. Дзікія птушкі і звяры з'яўляюцца народным багаццем. Ахоўвайце карысных дзікіх звяроў і птушак! Арганізуйце іх падкормку ў зімовы перыяд! Будзьце сябрамі прыроды!»

У другім лістку — заклік да піянераў і школьнікаў арганізоўваць падкормку і ахову звяроў і птушак у зімовы перыяд, ахоўваць маладняк ад драпежнікаў і браканьераў.

М. МАМУС,
грамадскі інспектар па ахове прыроды.

РАБОТА ПА АХОВЕ ПРЫРОДЫ ДАЕ ВЫНІКІ

Чавуская раённая арганізацыя таварыства «Веды» сваю работу вядзе ў цесным кантакце з таварыствам аховы прыроды.

У 1973 годзе лектарамі таварыства «Веды» прачытана 101 лекцыя і 21 — у гэтым. Пры раённай арганізацыі таварыства ў мінулым годзе была створана і працуе секцыя па ахове прыроды. У яе склад уваходзяць аматары прыроды, паляўнічыя, рыбаловы — усяго 15 чалавек.

Секцыя распрацавала і зацвердзіла тэматыку лекцый, з якімі лектары выступаюць сярод насельніцтва:

1. У. І. Ленін аб ахове прыродных багаццяў.
2. XXIV з'езд КПСС аб выкарыстанні і ахове прыродных рэсурсаў.
3. Ахова прыроды і грамадскасць.
4. Паляўнічая гаспадарка ў 9-й пяцігодцы.
5. Лес — наша багацце. Беражыце яго!
6. Паветранае асяроддзе і чалавек.
7. Помнікі прыроды і іншыя.

З лекцыямі на прыродаахоўную тэму найбольш актыўна выступаюць таварышы Г. Пагарэлаў (намеснік старшыні раённага аддзялення БТГПР), К. Ярошчанка (ляснічы), В. Аржант (раймеліяратар), Л. Быкаў (старшыня Васткавіцкага паляўнічага калектыву), лектар райкома КПБ Л. Рачкоўскі. Вялікую работу па ахове прыроды праводзіць намеснік начальніка ўпраўлення сельскай гаспадаркі райвыканкома Л. Хічэўскі і іншыя актывісты.

Значная работа па ахове прыроды вядзецца ў школах сярод вучняў і моладзі. У некаторых школах створаны куткі прыроды, адзначаюцца такія святы, як «Дзень вясны» і «Дзень птушак». Арганізуюцца пасадкі дрэў для азелянення вуліц і двароў. У Прудкоўскай школе створана і працуе школьнае лясніцтва.

Прыродаахоўная работа, безумоўна, дае вынікі. У лясх спыніліся самавольныя высечкі, а пасадкі павялічыліся, палепшыўся іх догляд. Значна паменшы-

ліся выпадкі браканьерства, арганізавана зімовая падкормка дзікіх жывёл.

Л. БРЫЦКАУ,
адказны сакратар Чавускай арганізацыі таварыства «Веды».

БАБРЫ ў ЛАГОЙСКИМ ПАРКУ

З прыходам вясны многія лагайчане, ідучы на работу, знарок рабілі кола, каб прайсціся паркавай алей. Веснавое абуджэнне прыроды заўсёды хвалюе чалавека, будзіць у ім цягу да прыгожага.

І, мусіць, не трэба казаць, як былі здзіўлены тыя, хто аднойчы раніцай убачыў некалькі ссечаных маладых ясеняў. А побач бялелі пняккі.

Амаль у той жа дзень было павалена некалькі маладых вербаў, якія пасадзіў уздоўж берага Гайны пенсіянер С. Ганчароў. Добры знаўца прыроды, Савелій Кузьміч адразу вызначыў, што ў пасадках пабывалі бабры. Гэта іхнімі вострымі зубамі і былі «ссечаны» дрэвы.

Шкада было С. Ганчарову дрэўцаў, якія ён пасадзіў і даглядаў не адзін год. Ды што зробіш, бабрам гэта дазволена. І ўсё-такі нейкія меры патрэбна было прымаць, інакш яны могуць «наламаць дроў». Савелій Кузьміч паабвясваў ствалы вербаў толем і руберойдам, «высечкі» рачных будаўнікоў спыніліся.

А вось у парку бабры свавольнічаюць і па сённяшні дзень. Яны так асмялелі, што веснавымі і летнімі адячоркамі ў прысутнасці людзей плаваюць па Гайне.

Ёсць усе падставы меркаваць, што бабры паблізу лагойскага парку жывуць пастаянна. Яны нават распачалі будаваць «плаціну» на старым, зарослым хмызнякамі, рэчышчы колішняга прытоку Гайны.

Бабры на Лагойшчыне вядуцца здаўна. З імем гэтых звяроў звязаны назвы многіх урочышчаў. У Янушкавіцкім сельсавеце ёсць вёска Бабры. Адзін з населеных пунктаў Нястанавіцкага сельсавета носіць назву Баброва. Аднак ніхто нават са старажылаў не памятае, каб бабры жылі так блізка ля паселішча чалавека.

Пакуль што баброў у лагойскім парку няшмат. Хутчэй за ўсё, адна сям'я. З цягам часу колькасць гэтых звяроў тут павялічыцца. І яны, вядома, могуць прынесці парку значную шкоду, зразаючы на корм і ўзвядзенне «плацін» дрэвы. Таму раённы савет таварыства аховы прыроды паведаміў аб тым, што бабры аблюбовалі лагойскі парк, у абласную інспекцыю Дзяржкамтэта па ахове прыроды пры Савеце Міністраў рэспублікі. Там рэкамендавалі арганізаваць падвоз корму для звяроў — маладых дубцоў лазы, вярбы і асіны.

Відаць, гэта адзіны выхад са становішча.

І. СІЛЯУКА,
член прэзідыума Лагойскага райсавета таварыства аховы прыроды.

ВЫСАКАРОДНЫЯ АЛЕНІ

С. ШОСТАК,
ст. навуковы супрацоўнік лабараторыі
паляўніцтва і зубразнаўства
дзяржаўнай запаведна-паляўнічай
гаспадаркі «Белавежская пушча».

Фота М. Шарая і С. Шостака

Звычайны прадстаўнік лясной фауны сярэдняй і паўднёвай Еўропы ў мінулым еўрапейскі высакародны алень стаў паступова знікаць. У канцы XVIII стагоддзя яго не было і ў Белавежскай пушчы — лясным масіве сярэдняй Еўропы, які найбольш захаваўся.

Зноў алені на тэрыторыі Беларусі з'явіліся ў 1864 годзе, калі ў Белавежскую пушчу з паляўнічай гаспадаркі князя Плеса (Германія) было завезена 18 аленяў. Потым алені завозіліся сюды і з іншых гаспадарак. Дзякуючы ахове і правядзенню біятэхнічных мерапрыемстваў (асабліва зімовай падкормкі), колькасць аленяў у пушчы хутка ўзрастала. Каб прадухіліць выхад жывёл з пушчы, у пачатку XX стагоддзя яна была абнесена ровам, а на мяжы з сялянскімі палямі з боку лесу пастаўлена агароджа вышыняй 2,2 метра (з насыпам звонку). Вышыня агароджы з боку палёў не пераўзыходзіла 0,5 метра. І звары лёгка праходзілі ў пушчу з поля, але назад выйсці не маглі. Спецыяльны штат наглядачы сачыў за спраўнасцю агароджы. Адлоў аленяў з мэтай перасялення іх у іншыя вобласці краіны не праводзіўся, хоць іх пагалоўе пастаянна павялічвалася, і перад першай сусветнай вайной пушча была перанаселена аленямі — налічвалася 5930 галоў.

Пасля вайны ў Белавежскай пушчы засталася ўсяго каля дзесятка аленяў, якія потым паступова размножыліся. Аднак пушча з 1919 па 1939 год уваходзіла ў склад буржуазнай Польшчы, і ў Беларусі аленяў не было. Толькі ў 1929 годзе яны былі завезены ў Налібоцкую пушчу, але, відавочна, нешмат-

лікая папуляцыя была знішчана ў гады другой сусветнай вайны. За гэты час колькасць аленяў таксама моцна скарацілася і ў Белавежскай пушчы (у 1945 годзе ў савецкай частцы пушчы налічвалася 380 аленяў), і ў першыя пасляваенныя дзесяцігоддзі ўзрастала вельмі марудна.

З 1955 года была пачата рэакліматызацыя аленяў у Бярэзінскім запаведніку — жывёлы завозіліся з Варонежскага запаведніка; а пазней — і ў некаторых іншых месцах рэспублікі. Аднак гэтыя партыі аленяў былі нешматлікія, алені часта выпускаліся ў лясныя масівы без ператрымкі, што не заўсёды давала добрыя вынікі.

З 1957 года ў Белавежскай пушчы пачалі праводзіцца актыўныя біятэхнічныя мерапрыемствы, і гэта садзейнічала хуткаму павелічэнню аленяў. Калі да 1961 года алені не мігрыравалі з пушчы і амаль не пакідалі слядоў на мяжы з прыпіскай, то ў 1961—1962 гг. упершыню неаднаразова адзначаліся выпадкі выхаду жывёл за межы запаведнай тэрыторыі. Гэтыя гады і трэба лічыць пачаткам рассялення бела-

вежскай папуляцыі аленя. Тады іх было 1250—1300 асобін, або 16,7—16,9 асобін на 1000 гектараў лясных масіваў. У сувязі з тым, што працэс рассялення пачаўся натуральным шляхам, ва ўмовах яшчэ не падарванай прыроднай кармавой базы, прыведзеную колькасць аленяў і шчыльнасць іх насялення, можна лічыць максімальнымі для прыродных умоў Белавежскай пушчы.

З далейшым ростам колькасці папуляцыі, што дасягалася правядзеннем інтэнсіўных біятэхнічных мерапрыемстваў, звязаных з забеспячэннем жывёл кормам, алені з прыпіскай зоны — у радыусе 10 кіламетраў вакол пушчы — мігрыравалі і за яе межы. Мігрыруючы, жывёлы засялялі лясныя масівы Брэсцкага, Пружанскага і Ваўкавыскага лясягасаў. Яшчэ ў 1965 годзе яны з'явіліся ў паляўнічых гаспадарках Брэсцкага абласнога аддзялення БТПР — Ружанскай пушчы і Бронна-Горскай (болей як 200 кіламетраў ад пушчы). Аб заселенасці аленямі прыдатных для іх жыцця лясных масіваў вакол пушчы сведчыць такі факт: у далучаным (1969 г.) да яе Дзмітравіцкім лясніцтве — раней яно належала да Брэсцкага лясягаса — пастаянна жыло 70 аленяў, каля 16 асобін на 1000 гектараў лясных масіваў.

У 1967 годзе, калі колькасць аленяў у Белавежскай пушчы значна вырасла, — 2880 асобін, або 35 аленяў на 1000 гектараў агульнай тэрыторыі гаспадаркі, з'явілася неабходнасць пошуку шляхоў рэгулявання колькасці. Тады і пачаўся адлоў аленяў для рассялення, які праводзіцца і па сённяшні дзень.

У гісторыі Белавежскай пушчы настаў новы якасны этап ў справе рэакліматызацыі аленяў. Такім чынам, пушча ператварылася ў гадавальнік аленяў, з дапамогай якога ўжо створана серыя пунктаў развядзення гэтых жывёл у рэспубліцы і за яе межамі.

У 1967 годзе алені былі завезены ў

ГДР (6 асобін). У 1968-69 гадах — у Яунелгаўскі лясгас Латвійскай ССР (10) і ў Асіповіцкі лясгас Магілёўскай вобласці (90 асобін). У 1969-70 гадах — у Дняпроўска-Цецераўскую дзяржаўную запаведна-паляўнічую гаспадарку Галоўнага ўпраўлення паляўнічай гаспадаркі Мінлясгаса (25 асобін), у Львоўскую вобласць (15), у Яунелгаўскі лясгас (4) і ў Асіповіцкі лясгас (164 асобіны). У 1971 годзе алені былі завезены ў Кокненскі леспрамгас Латвійскай ССР (4 асобіны) і ў Дзятлаўскі лясгас Гродзенскай вобласці (22). У 1972 годзе — у Дзятлаўскі лясгас (43 асобіны), у 1973 годзе — у Кокненскі леспрамгас (5 асобін), у Яунелгаўскі лясгас (6) і ў Мінскае абласное аддзяленне БТГР (4 асобіны). Усяго з 1967 па 1974 год было расселена 413 аленяў.

Значыць, у апошнія дзесяцігоддзе з'явілася рэальная магчымасць для правядзення інтэнсіўнай работы па рэакліматызацыі аленяў у Беларусі.

Ужо зараз алені ў Беларусі жывуць ва ўсіх шасці абласцях, агульнае іх пагалоўе ў рэспубліцы на пачатак 1973 года складала 3,4 тысячы аленяў. У гаспадарках БТГР — 0,12 тысячы, у гаспадарках МЛГ БССР — 0,6 тысячы, у запаведніках — 2,49 тысячы і ў заказніках — 0,19 тысячы аленяў, усяго — 3,4 тысячы аленяў, у тым ліку, у паляўнічых гаспадарках — 0,7 тысячы і ў месцах, дзе паляванне забаронена, — 2,7 тысячы аленяў.

Адной з асноўных задач у цяперашні час з'яўляецца захаванне і павелічэнне колькасці аленяў у тых месцах, дзе яны жывуць.

КОМПЛЕКС БІЯТЭХНІЧНЫХ МЭРАПРЫЕМСТВАЎ з'яўляецца рацыянальным метадам павышэння біялагічнай прадуктыўнасці паляўнічых масіваў, эфектыўным спосабам аховы каштоўных жывёл. З дапамогай падкормкі можна круглы год актыўна ўздзейнічаць на пагалоўе жывёл, размяркоўваць іх па лясных масівах, затрымліваючы на пэўных участках або адводзячы ад каштоўных лясных або сельскагаспадарчых культур. У комплекс біятэхнічных мерапрыемстваў ўваходзяць:

1) зімовая падкормка за кошт корму, які спецыяльна нарыхтоўваецца: сена, драўнінныя, тахінамбуравыя, аўсяныя венкі, караняплоды, канцэнтраваны корм, вітамінная хвойная ці травяная грануляваная мука і за кошт дрэў, што ўяўляюць кармавую каштоўнасць для капытных: сасна, ясьень, асіна і іншыя, якія пакідаюць на пэўны час у месцах лесагаспадарчых высечак, а таксама розных драўнінных рэштак, што спальваюцца вясной;

2) павышэнне кармавой прадуктыўнасці паляўнічых масіваў за кошт стварэння кармавых паляў і палёў, культурных сенакосаў, паляпшэння прыродных сенакосных плошчаў, правядзення біятэхнічных высечак, а таксама падрыхтоўкі саланцоў. Асабліва ўвага надаецца падбору відаў раслін для кармавых паляў і палёў, якія б можна было выкарыстаць у той перыяд года, калі яны найбольш патрэбны жывёлам або, калі гэта неабходна чалавеку. Для павышэння біятэхнічнай эфектыўнасці паляны агароджваюць;

3) паляпшэнне паляўнічых масіваў шляхам стварэння штучных вадапоў і вадаёмаў;

4) ахова жывёл ад шкодных драпежнікаў шляхам іх знішчэння (ваўкі, ванд-

роўныя сабакі) або рэгуляванне колькасці жывёл (рысь, лісца);

5) будаўніцтва розных біятэхнічных пабудов, уключаючы рамонт паляўнічых дарог і іх расчыстку зімой;

6) ахова жывёл ад браканьерства. Калі гаварыць аб ахове аленяў у цэлым, неабходна адзначыць, што аналагічны рэжым палявання павінен быць устаноўлены і ў навакольных масівах, дзе жывуць алені.

ВЕТЭРЫНАРНА-САНИТАРНЫЯ, ПРАФІЛАКТЫЧНЫЯ І АРГАНІЗАЦЫЙНА-ГАСПАДАРЧЫЯ МЭРАПРЫЕМСТВЫ дазваляюць аленям стаць шматлікім відам і выключваюць эпідэмію.

У асноўным гэтыя мерапрыемствы складаюцца:

1) з дбайнага прыбірання рэштак корму, памёту і апрацоўкі нягашанай вапнай — з разліку 1 кг м² — падкормачных месцаў вясной, калі спыняецца зімовая падкормка жывёл;

2) з летніх даследаванняў вадапоў на рН, акіслальнасць, утрымліванне аміяку, нітрытаў, нітратаў, кішачнай палачкі. У выпадку нізкага каліцэтру (ніжэй 100 мг) і адпаведна высокага колііндэкса (вышэй 3) вадапоў патрэбна абясшкодзіць хлорнай вапнай (з разліку 200 мг м³ вады);

3) з выяўлення прычын гібелі жывёл і заакопання іх трупай;

4) са знішчэння на працягу года відавочна непаўнацэнных (хворых і дэфектыўных) асобін;

5) з дзельмінтызацыі. Асноўны шлях, якім трэба карыстацца ў гаспадарцы, — гэта правядзенне біятэхнічных мерапрыемстваў: выбар месцаў для закладкі

саланцоў, для падкормачных пляцовак, вадапоў і г. д., што дазваляе ліквідаваць канцэнтрацыю жывёл у месцах заражэння, прыцягваючы іх туды, дзе верагоднасць заражэння меншая. Адначасова з падкормкай жывёл неабходна даваць лячэбныя прэпараты як з тэрапеўтычнай, так і з прафілактычнай мэтай. У месцах з вялікай канцэнтрацыяй аленяў у зімовы час ужываюць для падкормкі сена, якое ўтрымлівае каля 15—50 працэнтаў бабоўніку, сена, якое валодае антыгельмінтнымі ўласцівасцямі супраць страўнікава-кішачных трыхастронгілідаў, а таксама знішчае лічынькі дыктыякаў, якія праходзяць з лёгкіх праз страўнікава-кішачны тракт. Аналагічнае эфектыўнае ўздзеянне мае солефенацізінавая сумесь (разам з кухоннай соллю дзесяць працэнтаў фенацізіну), якую трэба закладаць у саланцы на працягу ўсяго года. Неабходна рабіць дзельмінтызацыю ў паляўнічых сабак і прышчэпкі супраць шаленства. Гэта датычыць і непалаўнічых сабак, якія ёсць у бліжэйшых населеных пунктах;

6) з забароны і ўжывання ядахімікатаў у барацьбе са шкоднікамі лесу і сельскагаспадарчых культур;

7) з абмежавання пабочнага лесакарыстання (выпас жывёлы ў спецыяльна адведзеных месцах).

Ажыццяўленне ўсіх названых мерапрыемстваў дазваляе павялічыць, як паказвае вопыт Белавежскай пушчы, пагалоўе аленяў да 35 асобін на 1000 гектараў агульнай плошчы гаспадаркі. Для незапаветных лясных тэрыторый колькасць высакародных аленяў на 1000 гектараў агульнай плошчы можа, безумоўна, быць і большая.

АФІЦЫЙНЫ АДДЗЕЛ

У сакавіку — красавіку Дзяржкамітэт Савета Міністраў БССР па ахове прыроды разгледзеў шэраг пытанняў звязаных з ахвай і рацыянальным выкарыстаннем зямельных і водных рэсурсаў рэспублікі, лесу, пытанні паляўнічай гаспадаркі ў Гомельскай і Магілёўскай абласцях.

Палавіна прадпрыемстваў Міністэрства харчовай прамысловасці БССР маюць абаротныя і паўторныя сістэмы водазабеспячэння. На 12 заводах яны ўкаранены ў 1970—1973 гадах. Гэта мінскія дрожжавы завод і спірта-гарэлачны камбінат «Крышталь», які штосутачна перадае 600 кубаметраў умоўна чыстай вады на паўторнае выкарыстанне скурзаводу «Бальшавік», а таксама Магілёўскі хлеба-кандытарскі камбінат, Нарачанскі спіртзавод, абаротная сістэма якога мае магутнасць 1800 кубаметраў вады за суткі, гомельскі камбінат «Спартак», Баранавіцкі піўзавод і некаторыя іншыя. Работа абаротных і паўторных сістэм водазабеспячэння гэтых прадпрыемстваў дазваляе эканоміць шмат свежай вады.

Аднак, нягледзячы на пэўны поспех, пытанню шырокага ўкаранення абаротнага і паўторнага выкарыстання вады ў вытворчасці Міністэрства харчовай прамысловасці рэспублікі яшчэ не ўдаляе належнай увагі. Толькі 36,2 працэнта вады ад агульнага яе спажывання на вытворчы мэта выртаецца зноў для паўторнага выкарыстання.

За апошнія гады Цэнтральны навукавадаследчы інстытут комплекснага выкарыстання водных рэсурсаў Міністэрства меліярацыі і воднай гаспадаркі СССР правёў вялікую работу па распрацоўцы рацыянальных схем выкарыстання вады на прадпрыемствах Міністэрства харчовай прамысловасці. Аднак рэкамендацыі гэтага інстытута ўкараняюцца марудна. Так, напрыклад, выкарыстанне вады ў сістэмах абаротнага і паўторнага водазабеспячэння крухмальных заводаў складае толькі 10 працэнтаў ад агульнага спажывання вады ў той час, як па рэкамендацыях ЦНДІКВВР выкарыстанне вады ў гэтых сістэмах можа быць дасягнута да 50 працэнтаў.

Не поўнасцю выкарыстоўваюцца магчымасці арганізацыі абаротнага і паўторнага водазабеспячэння на спіртных заводах. Яно тут можа скласці 80 працэнтаў замест 40 у цяперашні час.

Міністэрства харчовай прамысловасці БССР нездавальняюча выконвае мерапрыемствы па будаўніцтву сістэм абаротнага і паўторнага выкарыстання вады, якія былі ім распрацаваны на 1972—1975 гады і ўзгоднены з Дзяржкамітэтам СМ БССР па ахове прыроды.

У нездавальняючым стане знаходзяцца калгасныя лясы Гомельскай вобласці. Арганізацыйна-гаспадарчых планаў вядзення лясной гаспадаркі ў калгасах няма. У перспектыві і гадавых вытворча-фінансавых планах мерапрыемствы па вядзенню лясной гаспадаркі не намячаюцца. Высечка вядзецца бессістэмна, без неабходных дакументаў. Дровы адпус-

каюцца калгаснікам бясплатна і без уліку. Лесагаспадарчыя, лесакультурныя і супрацьпажарныя мерапрыемствы калгасы не ажыццяўляюць. У выніку, лясы вельмі зрэджаны, завалены ламаччам. Не ўзяты пад строгу ахову лясы першай групы. Па вядзенню лясной гаспадаркі калгасы не прадстаўляюць ніякай справяднасці.

Кіруючыя органы вобласці неаднаразова ставілі задачу: перадаць калгасныя лясы ў падначаленне дзяржаўных органаў лясной гаспадаркі. Але не правялі арганізацыйнай работы па ажыццяўленню гэтай задумкі. У выніку толькі ў Светлагорскім і Мазырскім раёнах каля дзвюх трэціх калгасных лясоў перададзены дзяржлесфонду. У астатніх жа раёнах за 1971—1973 гады перададзена не больш дзесятай часткі лясных угоддзяў калгасаў.

Упраўленне лясной гаспадаркі Гомельскага аблвыканкома не правяўлае неабходнай настойлівасці пры ажыццяўленні ўскладзеных на яго функцый дзяржаўнага кантролю за станам калгасных лясоў. Праекты планаў лесагаспадарчых мерапрыемстваў складаюцца лясгасамі і ўносяцца на зацвярджэнне райвыканкомаў кожны год у другім квартале, калі вытворча-фінансавыя планы калгасаў зацверджаны на агульных сходах.

Дзяржкамітэт па ахове прыроды патрабаваў ад упраўлення сельскай гаспадаркі Гомельскага аблвыканкома распаўсюдзіць вопыт арганізатарскай работы ўпраўлення сельскай гаспадаркі Светлагорскага і Мазырскага райвыканкомаў па перадачы калгасных лясоў у дзяржлесфонд і забяспечыць да 1 лістапада 1974 года перадачу ўсіх калгасных лясоў, якія прымыкаюць ці блізка размяшчаюцца ля ўгоддзяў дзяржлесфонду. Выключэннем могуць быць лясы, размешчаныя на тарфяна-балотных глебах, якія намячаюцца меліяраваць для сельскагаспадарчага асваення. Прапанавана забяспечыць усе калгасы, дзе застаюцца лясныя ўгоддзі, «Правіламі вядзення гаспадаркі ў калгасных лясах», бланкамі леса-сечных білетаў, ордэраў на атрыманне дзелавой драўніны і дроў, а таксама бланкамі ўстаноўленай справяднасці. Калгасы сёлета павінны заключыць з Беларускай лесаўпарадкавальным прадпрыемствам дагаворы на правядзенне ў 1975—1977 гадах лесаўпарадкавання ў сваіх лясах.

Улічваючы, што ва ўпраўленнях сельскай гаспадаркі райвыканкомаў няма спецыялістаў лясной гаспадаркі, ад лясгасаў патрабуецца распрацоўка мерапрыемстваў па вядзенню лясной гаспадаркі ў лясах. Гэтыя мерапрыемствы сумесна з упраўленнямі сельскай гаспадаркі трэба ўносіць на зацвярджэнне райвыканкомаў.

За апошнія гады праектныя інстытуты Міністэрства меліярацыі і воднай гаспадаркі БССР, а таксама Галоўпалессэводбуда палепшылі якасць праектавання меліярацыйных сістэм. Канкрэтней улічваюцца прыродаахоўныя мерапрыемствы, больш удзяляюцца ўвагі абвадненню тэ-

рыторый, што асушаюцца, супрацьпажарным і супрацьэразійным мерапрыемствам, будаўніцтву вадаёмаў, рэгуляванню глебай вільгаці, захаванню прыродных вадаёмаў, зялёных насаджэнняў і г. д.

Аднак пры распрацоўцы праектаў меліярацыйнага будаўніцтва ўсё яшчэ недастаткова ўлічваюцца пытанні комплекснага выкарыстання і аховы водных і зямельных рэсурсаў. Абвадненне асушаных зямель у тэхна-рабочых праектах усё яшчэ нярэдка прадугледжваецца з вадасховішчаў, якія намечаны толькі ў схемах або праектных распрацоўках. Праектаванне сажалак і вадасховішчаў, якія з'яўляліся б крыніцамі абваднення, адстае ад праектавання меліярацыйных аб'ектаў. Недастаткова грунтоўна распрацоўваюцца мерапрыемствы па захаванню ўзроўневага рэжыму азёр, размешчаных у зоне правядзення меліярацыйнага будаўніцтва. У некаторых праектах арашэння зямель з рэк не ўлічваюцца адбор вады размешчанымі вышэй водакарыстальнікамі.

Упраўленне лясной гаспадаркі Магілёўскага аблвыканкома, а таксама Краснапольскі, Магілёўскі, Чэрыкаўскі і іншыя лясгасы вобласці не выконваюць у патрэбным аб'ёме абавязкі па вядзенню паляўнічай гаспадаркі. Яны не забяспечваюць нагляду за выкананнем арганізацыйна-аховава-ахоўных дагаворных абавязкаў з таварыстваў дагаворных абавязачельстваў на карыстанне паляўнічымі ўгоддзямі, патрабаванняў статута пры прыёме ў члены таварыства, не сочаць за захаваннем парадку закупкі паляўнічай прадукцыі нарыхтоўчымі арганізацыямі, правіл продажу паляўнічых ружжаў гандлюючымі арганізацыямі.

Работнікі дзяржаўнай лясной аховы недастаткова добра арыентуюцца ў пытаннях паляўнічага заканадаўства, паляўнічагаспадарчай дзейнасці, таму не забяспечваюць кантролю за захаваннем правіл палявання. Бо як магло здарыцца, што ўпраўленне лясной гаспадаркі аблвыканкома дэпусціла ў мінулым паляўнічым сезоне завышэнне здабычы, устаноўленай для Магілёўскага лясгаса, на 12 галоў ласёў? Яно нездавальняюча вяло кантроль за выкарыстаннем ліцэнзій. У пачатку сакавіка, праз два месяцы пасля заканчэння паляўнічага сезона на капітных, яно не мела дакладных звестак аб фактычным адстрэле ласёў і дзікоў.

Па ўсіх разгледжаных пытаннях Дзяржкамітэт СМ БССР прыняў адпаведныя пастановы.

Адбыўся другі пленум рэспубліканскага савета Беларускага таварыства паляўнічых і рыбаловаў.

З дакладам «Аб выніках работы таварыства ў 1973 годзе і задачах на 1974 год» выступіў старшыня прэзідыума рэспубліканскага савета БТПР П. А. Лугаўцоў.

Дакладчык спыніўся на аргмасавай і прапагандыскай рабоце. У жніўні мінулага года адбыўся ІІІ з'езд БТПР, на якім былі падведзены вынікі дзейнасці тавары-

рыства за апошнія чатыры гады і на-мечаны канкрэтныя планы па выкананню пастаноў партыі і ўрада па рацыянальнаму выкарыстанню прыродных рэсурсаў.

Летась сумесна з таварыствамі аховы прыроды і «Веды» сярод насельніцтва прачытана каля 15 тысяч лекцый і дакладаў, праведзена 30 тысяч гутарак і паказана звыш 28 тысяч тэматычных кінафільмаў.

У мінулым годзе праведзена 80 спаборніцтваў па стэндавай стральбе. Падрыхтаваны тры кандыдаты ў майстры спорту, адзінаццаць — першага разраду, трыццаць шэсць — другога.

Закранаючы такую заганную з'яву, як браканьерства, т. Лугаўцоў адзначыў, што летась выкрыта шмат браканьераў па паляванні і рыбнай лоўлі. Сярод затрыманых — шмат членаў Таварыства. Мера пакарання — выключэнне з членаў БТНР — прымяняецца не заўсёды. Большасць парушальнікаў абыходзіцца невялікім штрафам. Такую практыку трэба выкарыстаць.

Пастановай Галоўнага камітэта ВДНГ СССР Беларускае таварыства паляўнічых і рыбалоўцаў узнагароджана Дыпламам трэцяй ступені і тэлевізарам «Электрон»; 13 супрацоўнікаў БТНР узнагароджаны медалямі і каштоўнымі падарункамі. Сярод іх — старшыня Магілёўскага аблсавета БТНР Віктар Дзямянавіч Панамарэнка, намеснік старшыні прэзідыума Ашмянскага райсавета Ягор Панцялевіч Кусанаў, паляўніцтвазнаўца Бабінавіцкай паляўнічай гаспадаркі Аляксандр Якаўлевіч Бруеў і іншыя; 14 чалавек узнагароджаны пасведчаннямі ВДНГ СССР. Сярод кіраўніцтва гаррайсаветаў — большасць людзей, якія ўмела спалучаюць асноўную штатную работу з выкананнем шматлікіх грамадскіх абавязкаў. Гэта старшыні прэзідыумаў: Мядзельскага райсавета Іван Антонавіч Асаевіч, Талачынскага Эдуард Паўлавіч Пармон, Лёзненскага Анатоль Васільевіч Скрыганаў, Гродзенскага гаррайсавета Ві-

кенцій Іванавіч Пякарскі, Навагрудскага Міхаіл Пятровіч Кавальскі і іншыя.

Ёсць і адмоўныя прыклады. Высокі давер аказалі члены Дзяржынскага райсавета Віктару Паўлавічу Кокараву, абраўшы яго старшынёй прэзідыума. На пачатку т. Кокараў працаваў старанна, а потым ухіліўся ад выканання сваіх абавязкаў.

Недастаткова ажыццяўляецца кантроль за выкананнем сацыялістычных абавязкаў. Два гады назад быў аб'яўлен конкурс на лепшы гаррайсавет. Вынікі яго да гэтага часу не падведзены з-за таго, што ні адзін гаррайсавет не выканаў умоў конкурсу.

Усямернае развіццё сацыялістычнага спаборніцтва было і будзе адной з галоўных задач Таварыства. Па закліку ўкраінскіх калег Беларускае таварыства ўдзельнічае ва ўсесаюзным спаборніцтве паміж таварыствамі краіны. Дакладчык гаварыў, што ў Таварыства ёсць усе магчымасці, каб паказчыкі мінулага года былі пераўздыжаны.

У арганізацыях Таварыства ўсталявалася стабільнасць кадраў. Разам з тым, не хапае маладых спецыялістаў. З 127 штатных паляўніцтвазнаўцаў і іхтылагаў — толькі чацвёра маюць вышэйшую адукацыю. У сувязі з новымі патрабаваннямі вядзення паляўнічых гаспадарак на базе запаведніка «Белавежская пушча» праводзіцца трохмесячная падрыхтоўка спецыялістаў. 49 чалавек ужо атрымалі пасведчання. У 1973 годзе на курсы было накіравана 33 чалавекі, прыехала — 18. Трэба тэрмінова выпраўляць становішча.

На сённяшні дзень за Таварыствам замацавана 16036 тысяч га паляўнічых угоддзяў, у тым ліку лясных — 5925 га. Амаль на ўсёй гэтай плошчы, пачынаючы з 1970 года, праводзіцца біяэхнічныя мерапрыемствы, і аб'ём іх з кожным сезонам павялічваецца. Патрэбна зямля. І вось тут мы сустракаемся з цяжкасцямі: землекарыстальнікі не заўсёды ідуць насустрач. Як быццам паляўнічыя — «чу-

жыя». Нібы яны не заняты адной і той жа справай — справай павелічэння багаццяў краю.

Не маючы пастаянных зямельных участкаў, арганізацыі таварыства ў мінулым годзе знялі ўраджай з 537 га і 250 га адвалі пад кармавыя палі. Вядома, гэтых плошчаў яўна недастаткова.

Асноўным паказчыкам, што вызначае ўзровень вядзення паляўнічай гаспадаркі, з'яўляецца выхад прадукцыі з 1000 га ўгоддзяў. Прадуктыўнасць 1000 га па Таварыству ў параўнанні 1972 і 1973 гадоў вырасла на 20,3 працэнта, ці з 64 да 77 рублёў. Растуць і прыбыткі ад паляўнічай гаспадаркі.

Пашыраецца матэрыяльная база аматарскага рыбалоўства. Павялічваецца колькасць рыбалоўцаў-аматараў.

За Таварыствам замацавана 156 вадаёмаў (5860 га). Летась сіламі БТНР зарыблена дваццаць восем вадаёмаў, а ў Літве, напрыклад, за Таварыствам замацавана 40 тысяч га вадаёмаў, а аматарская лоўля дазваляецца толькі членам Таварыства. Гэтае важнае пытанне ў нашай рэспубліцы пакуль што не вырашана.

У спрэчках выступілі: В. А. Начэўны (абмеркаванне і прыняцце сацыялістычных абавязкаў Беларускаму, Літоўскаму, Украінскаму таварыствам паляўнічых і рыбалоўцаў на 1974 год); Б. І. Петрашкевіч (фінансавыя пытанні); Д. І. Кухто (праца рэвізійнай камісіі); В. Т. Астапенка (Рэчыцкі райсавет); П. А. Бяда (Мінскі аблсавет); Ю. В. Спірыдонаў (рэспубліканскі савет БТНР); М. П. Захараў (Мінскае абласное ўпраўленне лясной гаспадаркі) і іншыя.

У рабоце пленума прынялі ўдзел: міністр фінансаў БССР Б. І. Шаціла, намеснік міністра лясной гаспадаркі БССР У. П. Раманоўскі, начальнік інспекцыі і рэгістра маламернага флоту БССР П. М. Кірылаў, начальнік Упраўлення МУС БССР І. А. Пасноў, старшыня абкома прафсаюза рабочых лясной, папяровай і дрэвапрацоўчай прамысловасці Р. В. Федарэнчык.

ЦІШЫНЯ—ТАКСАМА ДАР

Аб неабходнасці аховы расліннага і жывёльнага свету, глебы і паветра, вады і лесу сёння ведае амаль кожны. А ці клапацімся мы належным чынам аб цішыні?

Ёсць шмат гукаў, якія адмоўна дзейнічаюць на чалавека. Аўдыялогія — навука, што вывучае гэтую з'яву, устанавіла: гукі валодаюць камулятыўнымі (накапляльнымі) асаблівасцямі і ў некаторых выпадках вядуць да фізіялагічных парушэнняў, уплываюць на працаздольнасць. Даказана і тое, што моцны шум скарачае жыццё чалавека на некалькі гадоў.

Магутнасць гукаў вымяраецца фізічнымі адзінкамі — дэцыбеламі. Скажам, шапаценне лістоты ў 20 дэцыбел прыглушае ціканне гадзінніка на адлегласці аднаго метра.

Шум у 120—130 дэцыбел немагчыма выносіць, бо ён выклікае фізічны боль у вухах і адмоўна ўздзейнічае на цэнтральную нервовую сістэму. Нават, калі чалавек прывыкае да шуму, не заўважае яго, арганізм усё роўна рэагуе.

У нашай краіне робіцца ўсё неабходнае, каб зменшыць шуму. Забаронены, напрыклад, гудкі на заводах, гукавыя сігналы аўтамабіляў, а вакол гарадоў пракладзены аб'язныя дарогі для грузавікоў. У жылых дамах,

грамадскіх установах шуму дапускаюцца толькі ў 20—30 дэцыбел.

Гэта дасягаецца за кошт рацыянальнай планіроўкі вуліц і плошчаў, узвядзення шумазагараджальных зон і палос. Кожны новы дом адзеньваецца прыёмнай камісіяй з боку акустычнай годнасці.

Значна цяжэй весці барацьбу з бытавымі шумаў, якія ўзнікаюць па віне жыхароў. Напрыклад, адзін матацыкліст, які шыбуе сярод ночы па вуліцы можа разбудзіць паўквартала. Шкодны ўздзейнічаюць на нервовую сістэму ўключаныя на ўсю моц транзістарныя прыёмнікі, магнітафоны. Да таго ж, яны яшчэ выпрацоўваюць нізкачастотныя інфрагукі і высокачастотныя ультрагукі, якія мы не адчуваем, але дзеянне іх не менш шкоднае.

Самымі надзейнымі памочнікамі чалавека ў барацьбе з шумам з'яўляюцца дрэвы, асабліва ліпы. Пасаджаныя ўздоўж вуліцы яны змякчаюць гукі на ўсіх паверхх. Таму неабходна як мага больш высаджваць дрэў ля памешканняў.

М. ПАТАБЫЛЬСКИ,
намеснік старшыні Магілёўскага
гарадскога савета таварыства
аховы прыроды.

Калі я азнаёміўся з лістом у рэдакцыю Вольгі Аляксееўны Сакаловай, у якім яна з цеплынёй пісала пра членаў пярвічнай арганізацыі таварыства аховы прыроды пятага домакіраўніцтва г. Брэста — аматараў-кветаводаў, мне захацелася сустрэцца з ёй, каб раскажаць і пра яе, і пра ўзначальваемую ёю пярвічную арганізацыю. А раскажаць пра гэта, значыць, раскажаць пра жыццё і клопаты энтузіястаў, аб'яднаных адной справай, адным захапленнем, адным жаданнем — «адкрыць» вочы людзям на прыгажосць роднай прыроды, і ўвесці іх у гэты чароўны свет, які ў штодзённай мітусні і клопатах людзі часам не заўважаюць. Прымуць азірнуцца навокал і ўбачыць дом, у якім яны жывуць, убачыць, які ён прыгожы! І не толькі ўбачыць, але і далучыцца да стварэння гэтай прыгажосці, у першую чаргу, задумацца над тым, што гэтыя паркi, скверы і бульвары з чароўнымі кветнікамі і газонамі не з'явіліся па жаданню чараўніка, а некiм пасаджаны і вырашчаны. І тым, хто не пасадыў ніводнага дрэўца, не высееў і не вырасціў у двары свайго дома ніводнай кветкі, захацелася зрабіць гэта. А калі такога жадання не ўзнікла, дык ёсць жа сумленне, пачуццё грамадскага абавязку. І можна хача б не ламаць і не нішчыць таго, што створана іншымі. Адзін шмат дае, а не бярэ нічога, другі — наадварот: бярэ шмат, а нічога не дае. І калі самаадданая, падзвіжніцкая праца на карысць грамадства выклікае захапленне і пачуццё ўдзячнасці, дык нельга без пагарды і асуджэння гаварыць пра людзей, што дзела агульнай справы не зрабляць ніводнага лішняга кроку, але затое не пашкадуець ні ног, ні рук, каб нашкодзіць. Несвядомасць, абыхавасць, непавага да іншых — вось глеба, на якой не вырасце ні каліва. Аб гэтым мы шмат гаварылі.

З Вольгай Аляксееўнай Сакаловай я сустрэўся ў пам'яшканні домакіраўніцтва № 5 у незвычайны дзень — 20 красавіка, калі праводзіўся Усесаюзны ленинскі камуністычны суботнік. На вуліцах горада, у дварах жылых дамоў і прадпрыемстваў, у парках і скверах працавалі людзі: падмяталі, прыбіралі смецце, ускопвалі зямлю.

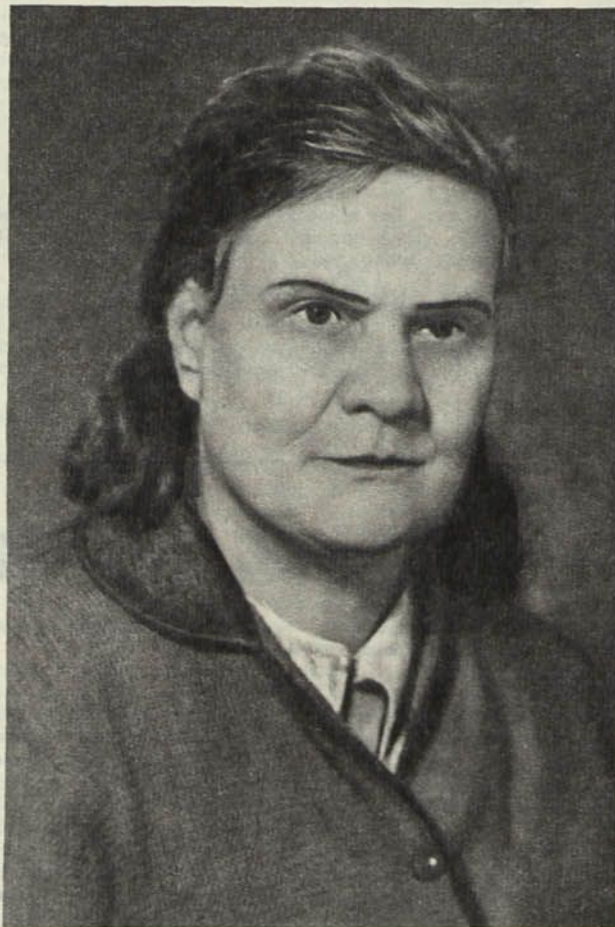
Навокал прывабна зеленалі вербы, а над горадам, як вевы старажытных помнікаў архітэктуры, маячылі, зацягнутыя зеленаватай смугой,

Ш П І Л І ПІРАМІДАЛЬНЫХ ТАПОЛЯЎ

шпілі пірамідальных таполяў, і, можа, менавіта таму горад здаваўся казачным і ўрачыстым.

Вольга Аляксееўна ўзначальвае пярвічную арганізацыю таварыства аховы прыроды домакіраўніцтва з 1962 года, пасля таго як пайшла на пенсію. З 21 ча-

вала ў Брэсцім абласным камітэце партыі. Да В. Сакаловай пярвічную арганізацыю домакіраўніцтва ўзначальваў Рыгор Мацвеевіч Басаў. Менавіта ён і звярнуўся да Вольгі Аляксееўны з прапановай змяніць яго на гэтай пасадзе. («Вольга Аляксееўна, ты прыроду

На здымку В. А. Сакалова

лавека пярвічная арганізацыя вырасла да 310. Да гэтага яе работа не мела непасрэдных адносін да прыроды. В. Сакалова скончыла Ленінградскі педагагічны інстытут імя Герцена (філалагічнае аддзяленне) і праца-

любіш?» — «Люблю і заўсёды любіла». — «Ну дык прымай маю арганізацыю». — «А што, падумаю». Так Вольга Аляксееўна прыйшла ў прыроду. І сваёй працай на справе даказала, што яна на-сапраўднаму любіць яе.

З чаго пачалася праца? З арганізацыйна-масавай работы — гутарак з людзьмі, лекцый, дакладаў, узносаў. Гутаркі пасля прывітальных слоў і невялікай уступнай гаворкі пра здароўе, працу, надвор'е пачыналіся з таго ж пытання, з якім Р. Басаў звярнуўся да Вольгі Аляксееўны, «угаворваючы» яе «зняцца» прыродай. («Вы любіце прыроду?» — «А як жа. Хто яе не любіць?» — «Дык уступайце ў нашу арганізацыю, узносы — трыццаць капеек у год». — «А што мы будзем рабіць?» — «Любіць прыроду, ахоўваць яе, вырошчваць кветкі, садзіць дрэвы і іншыя заклікаць да гэтага». — «Трыццаць капеек у год?» — «Трыццаць». — «Ну, добра»).

Але не заўсёды такія гутаркі з людзьмі прыносілі лоспех. У некаторых не хопала 30 капеек на прыроду. Даводзілася гутарыць зноў і зноў з такімі людзьмі, але часта аказвалася, што знайсці ў іх свядомасці іскрынку любові да прыроды амаль немагчыма.

Аднак арганізацыя няспынна расла, паступова акрэсліваліся яе касцяк, ядро з найбольш актыўных энтузіястаў аховы прыроды. Пры перарэгістрацыі разам з В. Сакаловай праводзілі гутаркі члены бюро пярвічнай арганізацыі і лепшыя актывісты. З лекцыямі выступалі намеснік старшыні абласнога савета таварыства аховы прыроды Завадскі, кулінар Бутраменка, урач Малочка. З гутаркамі на прыродаахоўныя тэмы Вольга Аляксееўна і яе памочнікі выступалі ўсюды: і на партыйных сходах пятага домакіраўніцтва, і на сходах жанчын, і на розных сходах жыхароў.

Якія былі цяжкасці? Розныя. Але найбольшую шкоду гарадской флоры і фауны рабілі і робяць людзі, у якіх яшчэ не «загаварыла» свядомасць. Яны топчуць газоны, ірвуць на клумбах кветкі, ломяць дрэўцы, засмечваючы вуліцы, двары, скверы і паркi. Хіба можна за кожным усачыць? І хіба можна на кожным кроку паўтараць адно і тое ж: «Не смяці, не рві, не ламі!» Несвядомасць, вось бяда, з якой найцяжэй змагацца.

Ёсць прэтэнзіі ў пярвічнай арганізацыі аховы прыроды пятага домакіраўніцтва (і не толькі яе адной!) і да будаўнікоў. У будаўнічых трэстах, упраўленнях і іншых арганізацыях таксама не лічацца з прыродай: «Наша справа будаваць, а іншае нас не датычыцца». Трэба, скажам, на слупе адрамантаваць святло — едуць напрасці па клумбах, ломячы дрэвы, ку-

сты, хоць можна пад'ехаць да гэтага слупа і з іншага боку, дзе няма ні кветнікаў, ні дрэў. Пасля здачы аб'ектаў на пляцоўках і дварах жылых дамоў застаюцца груды цэглы, цэменту, пяску і смецця. Тое ж бывае і пасля рамонту. І ўшчунанні прыродаахоўнікаў тут не маюць ніякай сілы: відаць, патрэбны больш дзейсныя адміністрацыйныя меры.

Шмат клопатаў у членаў пярвічнай арганізацыі таварыства аховы прыроды пятага домакіраўніцтва (і, зноў падкрэсліваю, не толькі пятага) з завозам зямлі на тэрыторыі двараў. Хто павінен займацца гэтым? Зелянгасы, домакіраўніцтвы? Чаму актывісты аховы прыроды павінны хадзіць па розных арганізацыях, шукаючы, вышываючы, выбываючы транспарт? Хіба ахова прыроды і клопат пра добраўпарадкаванне горада — прыватная справа членаў пярвічнай арганізацыі таварыства аховы прыроды?

...Кожны год 28 ліпеня, у дзень вызвалення горада Брэста ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, у гарадскім парку і Доме піянераў праводзіцца свята сяброў прыроды, у якім прымаюць удзел кантора зялёнай гаспадаркі, дыстанцыя лесаахоўных насаджэнняў Брэсцкага аддзялення Беларускай чыгункі, Дом піянераў, станцыя юннатаў, інфекцыйная бальніца, гадавальнік і іншыя. І кожны раз удзел у гэтым свяце прымае домакіраўніцтва № 5, займаючы першыя месцы.

Пасля ўрачыстай часткі адкрываецца традыцыйная выстаўка кветак. У дні гэтага свята можна паслухаць і цікавую лекцыю на прыродаахоўныя тэмы, і «выступленні» драздоў і канарэек, паглядзець кінафільм аб прыродзе і палюбавацца нязменнымі прадстаўнікамі экзатычнай фауны — рознакаляровымі папугаямі, якія, надзьмуўшыся, сядзяць у клетках і абмякава паглядаюць на цікаўных.

Удзельнікі свята сяброў прыроды рыхтуюць не толькі букеты кветак, але і памастацку аформленыя газоны на гронце, дэкарватыўныя пано з кветак, кветкавыя дываны і кветнікі ў павільёнах.

Арганізатары свята сяброў прыроды — выканком гарадскога Савета дэпутатаў працоўных і гарадское аддзяленне Беларускага таварыства аховы прыроды заслугаюць добрага слова, і трэба спадзявацца, што яны паклапоцяцца і пра памяшканне для правядзення

выстаўкі кветак, і размяшчэнне клетак з жывымі экспанатамі — птушкамі, акварыумнымі рыбкамі і іншымі прадстаўнікамі жывёльнага свету. Можна пабудаваць лёгкія, тэнтачныя павільёны, на ўзвядзенне якіх не трэба шмат грошай і часу.

Хочацца зрабіць адну заўвагу адносна прысуджэння прызавых месц. Пярвічныя арганізацыі таварыства аховы прыроды домакіраўніцтваў, якія жадаюць прыняць удзел у свяце сяброў прыроды, пастаўляюць на выстаўку букеты кветак і жывыя экспанаты. Не абыходзіцца і без кур'ёзаў. У мінулым годзе першае месца было прысуджана домакіраўніцтву № 1. Як высветлілася, кветкі, дастаўленыя на выстаўку, былі куплены на базары ў аматараў-кветаводаў, а не вырашчаны кветаводамі — членамі пярвічнай арганізацыі таварыства аховы прыроды домакіраўніцтва № 1. Мабыць, патрэбна ўлічваць, колькі кветнікаў (і якіх) зроблена на тэрыторыі таго ці іншага домакіраўніцтва, у якім стане знаходзіцца двары, вуліцы і скверы, што належаць ім. І вырошчваць да свята сяброў прыроды паказальныя клумбы ў парках няма патрэбы. Гэтым займаюцца зелянгасы.

Зараз у горадзе ёсць і іншыя пярвічныя арганізацыі таварыства аховы прыроды, якія дагнали і нават «пераганяюць» пярвічную арганізацыю пятага домакіраўніцтва. Гэта пярвічныя арганізацыі домакіраўніцтва № 6, на чале якой стаіць нястомны энтузіяст Іван Федасеевіч Татарнікаў, і імпартаўнай базы (старшыня Сяргей Мікалаевіч Арлоў).

Такое спаборніцтва ў азеяленні і добраўпарадкаванні горада — з'ява радасная. Добры прыклад Вольгі Аляксееўны Сакаловай знайшоў водгук у сэрцах многіх энтузіястаў — аматараў прыроды. І яе дзесяцігадовая грамадская работа па ахове прыроды дала жыццядзейсныя парасткі, якія хутка растуць і набіраюцца сілы.

Той, хто ўпершыню прыязджае ў Брэст, спачатку бачыць навакол празрыстыя (вясной) і цёмна-зялёныя (улетку) шпілі пірамідальных таполяў, і ў яго складаецца ўражанне, якое застаецца і потым, пасля знаёмства з горадам, што ён трапіў у горад незвычайнай чысціні і прыгажосці. І дзеля гэтага не шкадуць ні сілы, ні часу такія энтузіясты, як Вольга Аляксееўна Сакалова.

Я. МІКЛАШЭУСКІ.

САДОВОДУ
АГАРОДНІКУ
КВЕТАВОДУ

НАШ КАЛЯНДАР

ЛІПЕНЬ

У САДЗЕ

У пладаносным садзе расстаўляюць падпоры. Дрэвы, якія далі слабы прырост і маюць вялікі ўраджай, паліваюць і адначасова падкормліваюць. Апад перыядычна падбіраюць.

Для асенняй пасадкі пладовых дрэў ужо цяпер можна падрыхтаваць ямы і запоўніць іх урадлівай глебай.

Сістэматычна перамешваюць кампост і дапаўняюць расліннымі рэшткамі і кухоннымі адходамі.

Пладаносны сад можна засеяць травой на зялёную падкормку. У канцы сезона яе скошваюць і перакопваюць глебу.

У АГАРОДЗЕ

Пастаянна трэба назіраць за ўсімі культурамі. Калі з'яўляюцца шкоднікі і хваробы, з імі вядуць барацьбу.

Час высяваць шаўе і рэвень.

У сярэдзіне ліпеня пачынаецца лёт матылька капуснай соўкі, вусені якой пашкоджаюць шмат якіх гароднінныя расліны. У гэты час пачынаецца другі лёт цыбульнай і капуснай мух.

Калі лета дажджлівае, бульба і памідоры пашкоджаюцца фітафторай. Папярэдзіць гэтую хваробу можна апырскваннем да з'яўлення відавочных яе прыкмет.

У КВЕТНІКУ

Даглядаюць кветкавыя расліны і дэкарватыўныя кусты (паліванне, рыхленне глебы, праполка). Падкормліваюцца ружы, гладыёлусы, піёны. Працягваюць чаранкаванне руж, робяць адводкі пляцістых руж. Выкопваюць цыбуліны цюльпанаў, гіяцынтаў, нарцысаў і іншых дробных цыбулінных раслін.

ЖНІВЕНЬ

У САДЗЕ

Калі маладыя дрэвы далі прырост і яшчэ растуць, трэба спыніць падкормку, рыхленне глебы, паліванне. Можна нават не выкопваць пустазелле на прыствольных кругах. Усё гэта запавольвае іх рост, будзе спрыяць выспяванню пладоў і лепшай падрыхтоўцы іх да зімы.

Дрэвы ж, на якіх шмат пладоў, у сухое надвор'е можна паліць.

Міжрадкоўі клубніц рыхляць. Калі патрэбна паліванне, то робяць гэта адначасова з падкормкаю. Час садзіць маладую расаду клубніц. Дрэвы і кусты, якія некалькі гадоў запар дэвалі малы ўраджай, выбракоўваюць.

У АГАРОДЗЕ

Даглядаюць расліны. Калі націна агуркоў пажайцела, трэба зняць насеннікі. Памідоры на засолку здымаюцца бурныя. Калі чакаюцца або пачаліся дажджы, усе бурныя памідоры можна зняць, яны даспеюць у памяшканні.

Прасохлыя склепы можна прадэзінфіцыраваць свежагашанай вапнаю.

Нарыхтоўваюцца свежы пясок для захоўвання морквы. Можна спыніць перамешванне кампосту.

У КВЕТНІКУ

Паліваюць, праполваюць, рыхляць глебу і падкормліваюць фосфарна-калійнымі ўгнаеннямі кветкі. Кусты шматгадовых кветак можна засыпаць на 1—2 см перагноем ці торфам. У канцы месяца прысыпаюць каранёвую шыйку вяргіні торфам, каб іх не пашкодзілі раннія замарозкі. Высаджваюць на пастаяннае месца расаду двухгадовых кветак. Старыя кусты выдаляюць.

Часамі днём позняяга лета пачынае хмурнець дзень, і гэта не збіраецца на дождж, а незаўважна падплылі павевы восені. Лёгкая плынь ветру зноў заціхне, і дзень зноў зіхаціць сонцам, але ўжо астаецца пячаць летняга адцвітання. У поўнай сіле сваёй цвітуць летнія кветкі і трава адрастае пасля касы, а сэрца чуе, што не так ужо гудзе пчала над жоўтым малачайнікам, і вада ў рэчцы плыве, здаецца, цішэй. Яшчэ ў пачатку ліпеня бывае зжаўцее адзін-адзінюткі лісток на бярозе, і так ён сярод пышняй зеляніны трымаецца доўга. А ў гэты дзень ён адарвецца і кружыцца ў паветры, пакуль ляжа ў траву. К вечару пакідае звінець неабдымная шырыня летняга дня, і кладзецца цішыня на зямлю. Жоўты лісток з бярозы ляжыць у траве і відзён здалёку, і без яго, здаецца, не пахнуў бы так чабор, не такі прывабны здаваўся б верас і не было б такога вялікага шчасця ў душы бачыць траву і дрэвы, сіратлівы куст шыпшыны і вяршаліны высокай хвоі, на якой ціха ляжыць праменне блізкага да захаду сонца.

Кузьма ЧОРНЫ
(«Пошукі будучыні»).

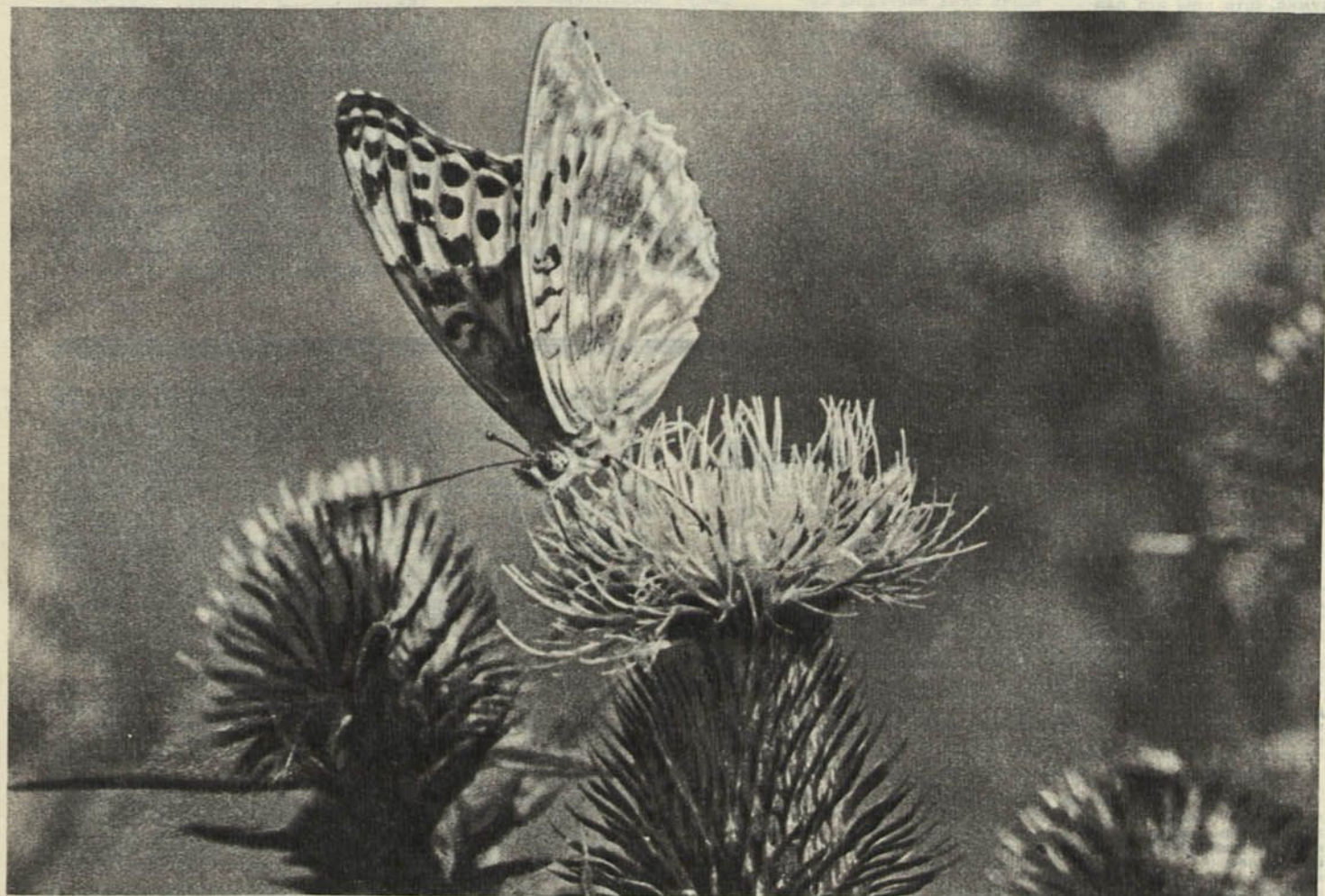
Парасонавыя грыбы

Фота Д. Бяспалага і М. Шарая

Перламутравік

Чмялі

СІМВОЛ
БС СР
ІМ. У. І. ЛЕНІНА

ПІСЬМО
У РЕДАКЦІЮ

ВЕСНАВОЕ ПАЛЯВАННЕ І АХОВА ПРЫРОДЫ

Згодна з загадам Міністэрства лясной гаспадаркі БССР ад 4 красавіка г. г., у друку з'явілася паведамленне аб дазволе палявання на самцоў, вальдшнепаў, цецерукоў, качак з 13 да 21 красавіка.

Што і гаварыць, веснавое паляванне заўсёды хвалывала. Нездарма ж, яно так цудоўна апісана майстрамі мастацкай літаратуры. Але ці маем мы права сёння кіравацца эмоцыямі мінулага, ці маем мы права дазволіць сабе гэтую раскошу сёння, калі запасы дзічыны ў рэспубліцы яшчэ не даведзены да аптымальнага ўзроўню? Магчыма, гэта менш датычыцца вадаплаўных птушак, але колькасці вальдшнепаў і цецерукоў ядна недастаткова, каб адкрываць на іх паляванне.

Няцяжка здагадацца, што мы — не прыхільнікі веснавога палявання. І справа нават не ў гэтым. Дыскусіі наконт яго былі і будуць. Калі рыхтаваўся загад, безумоўна, меліся нейкія падставы, каб адкрываць веснавое паляванне, але асобныя прынцыповыя пункты загаду выклікаюць здзіўленне. Напрошваецца думка, што пры яго падрыхтоўцы парады і меркаванні вучоных і спецыялістаў-практыкаў не ўлічваліся. Гэтая акалічнасць больш за усё абуряе.

Яшчэ нашы дзяды ведалі, што паляваць на цецерукоў вясной магчыма толькі пад канец такавання. Інакш можна перашкодзіць размнажэнню і страціць надзею на ўдалае паляванне ў будучыні. А ў загадзе ўказаны дні з 13 да 21 красавіка, г. зн., самы разгар размнажэння. Прычым, на

такавішчы дазволена быць тром паляўнічым, а адстрэльваць — па дзве птушкі кожнаму. А хто не ведае, што добрым лічыцца такавішча нават з дзесяткам самцоў! Можна ўявіць сабе, што адбудзецца, калі аднойчы грывнуць разам тры стрэльбы. Такавішча на гэтым месцы ўжо не будзе. Як вынік — прахалістанне самак і агульнае зніжэнне колькасці цецерукоў.

Працэс спарвання ў цецерукоў — вельмі тонкая дэталі у іх біялогіі. Патрэбны цышыня і спаной. І калі ўжо наспела неабходнасць адстрэлу нейкай колькасці дзічыны, то тэрміны палявання неабходна было б вызначыць на канец красавіка і пачаток мая. Заадно ўказаць і працэнт адстрэлу самцоў на кожным асобным такавішчы: дзве птушкі на аднога — занадта, хопіць і адной.

Тэрміны, ўказаныя ў загадзе, робяць шкоду і вадаплаўным птушкам. Вядома, што паляванне з падсаднымі качкамі пачынаецца пасля таго, калі самкі сядуць на яйкі. У нашых умовах — гэта першая палавіна мая, а не сярэдзіна красавіка. Яшчэ адна абставіна выклікае здзіўленне: як гэта ў адным будзе ля падсаднай качкі змогуць размясціцца тры ці больш паляўнічых? Ці яны будуць узводзіць некалькі буданоў? Узнімецца качка і... усе тры націснуць на куркі? Як быць з паляўнічым этыкетам, з тэхнічай бяспекі? Пытанні, як бачыце, узнікаюць шмат.

Падрыхтоўваючы загад аб веснавым паляванні па ўсёй тэрыторыі рэспублікі, Міністэрству лясной гаспадаркі БССР вар-

та было б правесці рас-тлумачальную работу сярод паляўнічых. Есць друк, радыё, тэлебачанне і іншыя каналы інфармацыі. Можна было б правесці абмежаванае паляванне, ды і то толькі ў добра падрыхтаваных гаспадарках.

Яўная памылка ў вызначэнні тэрмінаў палявання застаецца памылкай, як яе ні круці. У апраўданне можна спаслацца на раннюю сёлетнюю вясну, але па нашых назіраннях, замазкі ўначы зрабілі немагчымым ранняе размнажэнне птушак, як і разгар кладкі яек, што выпадаюць звычайна на сярэдзіну ці другую палавіну красавіка.

Папраўні да загада, які ўжо дзейнічае, не ўнясеш. Заднім чыслам не выправіш становішча. Нас больш хвалюе недапушчэнне такіх памылак у будучым. Відавочна, што пры вырашэнні важных для справы аховы прыроды пытанняў кансультацыі з адпаведнымі спецыялістамі — умова проста неабходная.

Л. КОРАЧКІНА,
заг. лабараторыі, кандыдат біялагічных навук;

В. ВАКУЛА,
галоўны паляўніцтвазнаўца;

Ю. ВАСКРАСЕНСкі,
паляўніцтвазнаўца;

В. ДАЦКЕВІЧ,
заг. музея прыроды, арнітолаг;

А. БАРАВІК,
навуковы супрацоўнік;
С. ГАЛАВАЧ,
старшыня паляўнічага калектыву.

(Супрацоўнікі дзяржаўнай запаведна-паляўнічай гаспадаркі «Белавежская пушча»).

СВЯДОМАЯ НЕДАСВЕДЧАНАСЦЬ БРАКАНЬЕРАЎ

Значная частка дасланных у рэдакцыю пісем — аб парушэннях правіл палявання і рыбнай лоўлі. З аднаго боку гэта сведчыць аб тым, што браканьерства як з'ява не знікае, а з другога — узрастае грамадзянская актыўнасць аўтараў. Змест пісем у асноўным канструктыўны: не толькі факты і абурэнне, але і парады, вывады, пажаданні.

Старшы дзяржінспектар па ахове прыроды П. Масарноўскі і інжынер лясной аховы В. Пятроўскі з Клецка назвалі сваю карэспандэнцыю «Этыка палявання».

«Браканьерства ў нашым раёне, — пішуць яны, — не змяняецца, а нібыта «ўдасканальваецца»: у моду ўваходзіць аўтабраканьерства. Змагацца з механізаванымі парушэннямі, прама скажам, нялёгка. Але можна. Асабліва, калі барацьбу весці аб'яднанымі сіламі інспектараў па ахове прыроды, работнікаў лясной гаспадаркі і супрацоўнікаў міліцыі. У такіх выпадках выдзяляецца транспарт, аператыўныя магчымасці групы павялічваецца. У час аднаго з рэйдаў мы склалі дзевяць пратаколаў... Вельмі ўжо дакучаюць нам «паляўнічыя» са Слуцка.

НА ТВАЮ КНІЖНУЮ ПАЛІЦУ, ПРЫРОДАЛЮБ

КЛІМАТЫЧНЫЯ РЭСУРСЫ — НА СЛУЖБУ СЕЛЬСКОЙ ГАСПАДАРЦЫ

Клімат — адзін з галоўных прыродных фактараў. Ён вызначае цеплавую ўмову тэрыторыі, вільготнасць глебы, ад яго залежыць ход і інтэнсіўнасць глебаўтваральных працэсаў, вегетацыя і развіццё культурнай і дзікарослай расліннасці, наступленне фенафаз, набор сельскагаспадарчых культур і іншае. Веданне кліматычных умоў той ці іншай тэрыторыі — неабходная перадумова разумнага і паспяховага вядзення сельскай гаспадаркі.

Разгляду кліматычных асаблівасцей Беларусі з пункту гледжання сельскагаспадарчай вытворчасці прысвечана праца вядомага беларускага кліматолога і знаўцы прыроды прафесара А. Х. Шыляра «Кліматычныя рэсурсы Беларусі і выкарыстанне іх у сельскай гаспадарцы».

Манаграфія — вынік больш як трыццацігадовай працы ў галіне клімату, мікраклімату, фенологіі.

Развіццё метэаралагічных даследаванняў у Беларусі, арганічная сувязь клімату з астатнімі прыроднымі кампанентамі (геаграфічным размяшчэннем, рэльефам, гідраграфічнай сеткай, глебава-раслінным покрывам), кліматаўтваральныя працэсы (цыркуляцыя атмасферы, цеплазварот і зварот вільгаці), змены, ход і геаграфічнае размяшчэнне па тэрыторыі рэспублікі метэаралагічных элементаў (атмасфернага ціску, тэмпературы,

вільготнасці...), кліматычныя асаблівасці сезонаў, уплыў меліярацыі на мікраклімат, ваганні клімату ў Беларусі, неспрыяльныя з'явы надвор'я ў сельскай гаспадарцы, навуковыя асновы і задачы агракліматчнага раяніравання — вось няпоўны пералік асноўных пытанняў і праблем, што асягалаюцца ў кнізе.

Аўтар пераканаўча паказаў, што тэрыторыя Беларусі, дзякуючы асаблівасцям геаграфічнага размяшчэння і, звязанай з ім цыркуляцыі, вызначаецца амамальным для дадзенай шырыні кліматам. Тэмпература ў студзені на 2—6, а ў ліпені на 3—4 градусы вышэй, чым у сярэдніх шыратах. Цяпла хапае для вырошчвання ўсіх збожжавых, бабовых, тэхнічных, гароднінных культур сярэдняй паласы Еўрапейскай часткі СССР. На поўдні рэспублікі цяпла дастаткова для вырошчвання хуткаспелых гатункаў вінаграду, абрыкосаў і бахчавых культур. Між тым, у Беларусі застаюцца нерэалізаванымі значныя запасы цяпла. З гэтай рацыянальнага выкарыстання рэсурсаў цяпла і вільгаці, якія застаюцца пасля ўборкі ўраджаю асноўнай культуры, неабходна сець паржышчавыя культуры, для вырошчвання якіх — умовы спрыяльныя. Так робяць у перадавых гаспадарках рэспублікі, атрымліваючы па 200—300 цэнтнераў з гектара жылнай масы — кармавога лубіну, віна-аўснай сумесі і г. д.

У кнізе пададзены абгрунтаваныя рэкамендацыі аптымальных тэрмінаў службы сельскагаспадарчых культур. А. Х. Шыляру ўпершыню ўдалося прасачыць, як складаюцца умовы ўлігатнення на тэрыторыі рэспублікі за ўвесь вегетацыйны перыяд.

Максімальнага выкарыстання кліматычных рэсурсаў у земляробстве можна дабіцца шляхам правільнага размяшчэння сельскагаспадарчай вытворчасці. Гэтай мэце служыць навукова абгрунтаванае агракліматчнае раяніраванне. А. Х. Шыляра на прыкладзе Беларусі ўпершыню распрацаваў метад унутрызональнага раяніравання, якое можа быць выкарыстана і ў іншых раёнах краіны з падобным кліматам.

Выпыт раяніравання паказаў, што нават на такой адносна

Многія з іх на паляванне адпраўляюцца без пуцэвак, пры затрыманні паводзяць сябе нахабна. Злоўленыя на месцы злачынства, яны выкручваюцца, маўляў, апынуліся выпадкова, прыехалі ў гасці, адзін аднаго не ведаем... Звычайная ма-на. А нехта В. Танковіч прачытаў нам нават вытрымку з Асноўных правіл палявання: «Паляўнічы мае права паляваць на ўсёй тэрыторыі СССР»... І тут жа змоўк. А далей там сказана: «...за выключэннем запаведнікаў, заказнікаў, ахоўных зялёных зон, а таксама паляўнічых гаспадарак, дзе паляванне можа праводзіцца толькі з дазволу адміністрацыі». Само сабой зразумела, што такога дазволу ў Танковіча і яшчэ ў васьмі падобных яму не было.

«Спадзяёмся, — заключаюць аўтары, — што Слуцкае таварыства паляўнічых і рыбаловаў сур'ёзна абмяркуе паводзіны А. Гадалава, І. Хамяковіча, І. Папка, В. Аўчыніківа, В. Хацатовіча і іншых. Хіба ж даравальна ісці на паляванне ў нецвярозым стане, хадзіць па вёсцы з зараджанымі ружжамі?»

Канечне, такія паводзіны заслугоўваюць пакарання. П'яны паляўнічы не менш небяспечны, чым п'яны шафёр за рулём. Як паступае міліцыя ў адносінах да апошняга — агульнавядома.

Часта браканьерства апраўдваецца паляўнічым запалам. Есць і іншыя праявы. Напрыклад, задавальненне самых нізкіх інстынктаў. Апошня акалічнасць ні ў якім разе не кідае ценю на сапраўдных паляўнічых, бо для іх галоўнае — не трапыны выстрал, а клопат аб павелічэнні прыродных багаццяў краю.

Надзвычай важна, каб кожны патэнцыяльны парушальнік адчуваў, што адказнасці не міне. Не хапае свядомасці — дапаможа пратакол. Жорстка? Нічога страшнага. Ад такой «жорсткасці» грамадства толькі выйграе. Мы не выпадкова акцэнтуюм увагу на гэтым моманце, бо...

«22 снежня 1974 года, 19 гадзін. Ля абочыны дарогі мірна размаўляюць тры мужчыны. Несупраць іх нечакана спыняецца машына, і людзі, што выскочылі з яе, пачынаюць выкручваць ім рукі». Чым не пачатак дэтэктыва? Менавіта такое апісанне падаў А. Кулінкін.

А вось як было на самай справе. У

той дзень паляўніцтвазнаўца С. Смірноў, супрацоўнік Віцебскага аблсавета БТПР В. Максіменка і яшчэ тры таварышы па службовых справах знаходзіліся ва ўгоддзях Дняпроўска-Сожскай доследна-паказальнай паляўнічай гаспадаркі, што на Гомельшчыне. Яны заўважылі трох чалавек з ружжамі, з сабакамі ў забаронены для палявання дзень. На просьбу паказаць дакументы незнаёмцы пачалі брыдка ляцацца, пагражаць. Двух усё-такі затрымалі. Трэці, дзякуючы актыўнай «самаабароне» кампаньёнаў, збег. Затрыманыя — жыхары Гомеля: пенсіянер А. Кулінкін, лесатэхнік Макееўскага лясніцтва В. Лапанаў. У апошняга знайшлі ў руказакі забітага зайца. Лапанаў без прызначэння заплаціў штраф. Кулінкін плаціць штраф адмовіўся... і падаў скаргу ў суд. Як нам паведамілі з Гомельскай абласной інспекцыі па ахове прыроды, суд першай інстанцыі скаргу задаволюў.

Нават неадведаны ў юрыспрудэнцыі чалавек можа пацікавіцца: навошта чалавеку ружжо, калі ён не збіраецца паляваць? Не для антуражу ж і не для забавы. Артыкул 18 Палажэння аб паляўнічай гаспадарцы Беларускай ССР канстатуе: «Знаходжанне асоб з паляўнічымі сабакамі, ружжамі, капканамі, іншымі прыладамі здабычы ва ўгоддзях прыроўніваецца да палявання». Далей, артыкул 19: «Незаконным паляваннем (браканьерствам) лічыцца паляванне... у забароненыя тэрміны». Палажэннем забараняецца паляванне з беспароднымі сабакамі. Кулінкін «падыходзіў» пад усе артыкулы. Тым не менш, выйшаў сухі з вады. А хто быў трэці? Памятаеце, ён даў лататы. Няўжо было цяжка высветліць? Письмо вымушае задумацца.

Практыка сведчыць, што некаторыя органы правасуддзя, адміністрацыйныя камісіі, ставяцца да браканьераў палблагліва. Празмерны лібералізм — найлепшая атмасфера для браканьераў.

Распаўсюджванню браканьерства спрыяе і той факт, што да гэтага часу ў многіх раёнах «на руках» сотні незарэгістраваных стрэльбаў. Няўжо незразумела, што ружжо — не касцюм і не тэлевізар, не проста ўласнасць, а зброя, прызначэнне якой — страляць. І калі ружжо не зарэгістравана, значыць,

яго гаспадар свядомы парушальнік закана. Што ў такім выпадку перашкоджае канфіскаваць (ці прадаць праз камісійны магазін — гэта ўжо дэталі) яго стрэльбу?

Насцярожвае і тое, што сярод браканьераў усё яшчэ трапляюцца людзі з паляўнічымі білетамі. Відаць, уступленне ў таварыства паляўнічых — справа надта лёгкая, дзверы па-сутнасці адкрыты кожнаму, было б толькі жаданне. Ці не час устанавіць больш строгія экзамены? Аднаго паляўнічага мінімуму яўна недастаткова. Умець страляць, плаціць узносы... Не, гэтага мала. Патрэбна акрэсліць маральнае аблічча кандыдата ў паляўнічыя, а потым ужо афармляць яму паляўнічы білет.

Другая думка, што вынікае з п'ямай, — адказнасць работнікаў лясной гаспадаркі. Іх у рэспубліцы — 33 тысячы. Ім і карты ў рукі. Хто, калі не яны павінны стаць ініцыятарамі аховы прыродных багаццяў? І вось, калі ласка, Лапанаў...

В. Бандарэнка з Ельска паведамляе: «У дзевяці лясніцтвах Ельскага раёна працуе 102 леснікі. Здавалася б, яны першымі павінны стаць на абарону інтарэсаў дзяржавы па захаванню, узбэгачэнню паляўнічай фауны. Аднак у мінулым годзе не адзначана ніводнага выпадку, каб браканьеры былі выкрыты работнікамі лесу. А выстралы розных хапуг грымяць нават у заказніку. У раёне — каля чатырохсот незарэгістраваных ружжаў...» Р. Урбанавіч з Ліды паведамляе пра частыя выпадкі браканьерства ў ваколіцах вёскі Яськоўцы Дубровенскага сельсавета. «Зялёная зона, два кіламетры ад Ліды, а стрэлы раздаюцца і ўдзень і ўначы. Работнікі Лідскага лясгаса быццам бы і не чуюць іх».

З усяго сказанага вывады напрашваюцца самі. Барацьба з браканьерствам будзе больш эфектыўнай, калі: а) члены БТПР ачысцяць свае рады ад ілжэпаляўнічых; б) органы правасуддзя будуць падыходзіць да разгляду спраў аб браканьерстве без скідак; в) наладзіцца лепшы кантакт паміж штатнымі і грамадскімі інспектарамі па ахове прыроды, работнікамі лесу, супрацоўнікамі міліцыі.

В. ДАШКЕВІЧ.

раўніннай тэрыторыі, як Беларусь, выключна вялікую ролю адыгрывае ўлік важнейшых прыродных кампанентаў і элементаў: рэльеф мясцовасці, цэплавая якасці і вільготнасць глебагрунтаў. Прыкметную ролю пры ўнутрыанальным раяніраванні мае і ўлік асаблівасцей развіцця жывой прыроды для кожнай канкрэтнай мясцовасці.

У кнізе апрацаваны матэрыял феналагічных назіранняў за культурнай і дзікарослай расліннасцю і часткова за птушкамі; удакладнены сувязі паміж часам наступлення асобных фенафазаў у раслін і сумаі актыўных тэмператур паветра. Гэта дапамагчы вызначыць аптымальныя межы распаўсюджвання ў БССР сельгаскультуры, асабліва цэплавых.

Кніга А. Х. Шыляра мае важнае тэарэтычнае і практычнае значэнне. Яна карысная для працаўнікоў вёскі, планавых і іншых арганізацый. З цікавасцю працуюць яе кліматалагі, геаграфы, біёлагі, наогул, усе тыя, хто клапаціцца аб прыродзе.

І. ГАЛАЙ,
кандыдат географічных навук.

У АБОРОНУ ЗЯМЛІ

Зямля — крыніца ўсіх нашых багаццяў. Яе трэба цаніць і берагчы як зэрнку вока. Так вучыў У. І. Ленін.

У 1972 годзе на чацвёртай сесіі Вярхоўнага Савета СССР адзначалася, што зямельныя ўгоддзі, якія выкарыстоўваюцца ў сельскай гаспадарцы, часта падвяргаюцца ўздзеянню неспрыяльных фактараў. І самым горшым з іх з'яўляецца эрозія глебы.

Па прыблізных падліках у Еўрапейскай частцы СССР у той

ці іншай ступені воднай эрозіі падвержана шмат зямлі, з якой штогод змываецца мільёны тон глебы. Матэрыяльны ўрон, што наносіцца гаспадаркам, складае некалькі мільярдаў рублёў. А ў такой краіне, як Злучаныя Штаты Амерыкі эрозія глебы ўжо даўно стала нацыянальным бедствам, змагацца з якой практычна немагчыма ва ўмовах капіталістычнага спосабу вытворчасці.

Вось чаму даводзіцца вітаць з'яўленне кніжкі дацэнта Магілёўскага педагагічнага інстытута В. М. Еўціхевіча «Сябры і ворагі глебы», якая выйшла ў выдавецтве «Народная асвета» і прысвечана гэтай актуальнай праблеме. Кніжка напісана на канкрэтных матэрыялах і адлюстроўвае спецыфіку глебы Беларусі. В. М. Еўціхевіч адзначае, што эрозія на тэрыторыі рэспублікі для шэрагу раёнаў стала сур'ёзнай перашкодай на шляху павышэння прадуктыўнасці сельскагаспадарчай вытворчасці. Ён крытыкуе выпадкі безгаспадарчых адносін да зямлі. Поруч з гэтым, прыводзіць прыклады разумнага выкарыстання зямельных угоддзяў, расказвае аб спосабах аховы глебы ад ветравой і воднай эрозіі.

Шмат месца ў кнізе адведзена паказу работы па ахове глебы ў школах — Гайшыньскай, Дашкоўскай і іншых.

У нашай краіне ёсць прыклады сістэматычнага вывучэння эрозійных працэсаў школьнікамі (Курільская вобласць). Вялікую ўвагу надаюць гэтым пытанням вядучыя навуковыя і вышэйшыя сельскагаспадарчыя навучальныя ўстановы краіны. Напрыклад, сельскагаспадарчая акадэмія імя Ціміразева, Курскі і Варонежскі сельскагаспадарчыя інстытуты. Шмат зроблена ў гэтых адносінах вучонымі Беларускага навукова-даследчага інстытута глебазнаўства і аграхіміі Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР, на кафедры глебазнаўства Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна, у Магілёўскім педінстытуце.

Кніга В. М. Еўціхевіча несумненна знойдзе сваіх чытачоў.

В. ЯКУШКА.

ПТУШКІ І ГНЁЗДЫ

У Беларусі налічваецца 280 відаў птушак: аседлых (глушэц, цецярук, рабчык) — 56 відаў, пералётных — 141 від, пралётных — 40, зімуючых — 4, вандруючых — 1 від, залётных — 38 відаў. Гнездзяцца ў нас аседлыя і пералётныя птушкі. Асноўны фон арнітафауны ўтвараюць (80 працэнтаў) ад усіх птушак, якія гнездзяцца) лясныя і водна-балотныя птушкі.

Большасць птушак робіць свае гнёзды на працягу двух-трох тыдняў, а часам і даўжэй, клапацячыся ў першую чаргу пра зручнасць карыстання імі і бяспекі.

Многія птушкі робяць гнёзды ў кронах высокіх дрэў. Зяблік прыладжае сваё круглае, амаль шапападобнае гнездзечка ў развілку сукоў. З мэтай маскіроўкі вонкавыя сценкі пакрываюцца мохам, лішайнікам, бярозастай. Чыж ухітраецца прыладзіць гнездо на самым канцы галін, найчасцей за ўсё на елцы. Івалга робіць вісячае гнездо ў выглядзе кошыка з адкрытым латком уверх, падвешваючы яго да галля дрэў, у асноўным, бярозы. Некаторыя птушкі, напрыклад, дразды, аддаюць перавагу сярэдняй частцы дрэва. Яны будуць гнездо чашападобнай формы з дробных сцяблоў травы, сухога моху, у сярэдзіне гладка адтынкаваныя гразёю і глінай. Валасянікі, малаўкі і іншыя птушкі гнездзяцца ў кустоў, некаторыя — аўсянкі, лясныя канькі, салаўі, варакушкі, жаўранкі — на зямлі, у траве, пад купінамі і проста ў ямках.

Вадаплаўныя птушкі робяць гнёзды ў заціненых месцах на берагах вадаёмаў, зарослых густою травой, пад кустоўем хмызу, альшэўніку або сярод купістага балота. Часам качкі будуць гнёзды на адкрытых месцах у поймах рэк і азёр, напалёк ад вадаёма. Гогаль гнездзіцца ў дуплах дуба, асіны, вольхі. У апошнія гады ён усё часцей з'яўляецца ў нашых мясцінах. Ён ахвотна засяляе дупляны і гнездавыя скрынкі, развешаныя на дрэвах вакол вадаёмаў.

Культурнае, навуковае і эстэтычнае значэнне птушак, а таксама іх роля ў сельскай, лясной і паляўнічай гаспадарках усім вядомы. І людзі здаўна, па традыцыі, сустракаюць вясною птушак як доўгачаканых гасцей. Завабляюць іх у агароды, сады і на палі, вывешваючы домікі і штучныя гнёзды, якія робяць не толькі для пецычых птушак, але і для вадаплаўных. Птушынае насельніцтва многіх азёр (а іх у рэспубліцы каля 10 тыс.) можна значна павялічыць за кошт розных біятэхнічных мерапрыемстваў, у прыватнасці, за кошт штучна насыпаных астравоў (як гэта робіцца ў Латвіі), якія вясною засяляюцца качкамі. Прыродныя астравы неабходна таксама «аддаваць» птушкам для поўнага карыстання: не хадзіць, не пасвіць кароў, не

касіць траву. І скардзіцца на тое, што ў нас мала вадаплаўнай дзічыны, не дзядзвецца.

Узнаўленне птушак у значнай ступені залежыць ад таго, ці захавацца іхнія гнёзды. Шмат гнёздаў разбураюць пацукі, змеі, землярыкі, шэрыя вароны і сарокі. Вялікую шкоду гнёздам дробных птушак робіць пасьба жывёлы або прагон яе па лесе, сенакашэнне, жніво, спальванне травастою на балотах, уборка трыснягу на азёрах і сажалках. У перыяд гнездвання птушак не рэкамендуецца праводзіць лесагаспадарчыя работы — санітарныя высечкі, прачысткі, прарэджанне, прыбіранне ламачка.

Толькі клапаціліва адносіны грамадскасці да птушак могуць захаваць птушыныя гнёзды і маладняк. Колькі яшчэ, аднак, сустракаецца выпадкаў, калі школьнікі збіраюць яйкі з гнёздаў, разбураючы іх, а пастухі, гонячы пасвіць жывёлу, з сабой бяруць сабак, якія спустошваюць мясцовасць, знішчаючы ў наваколлі ўсё жывое — і птушыныя галасы сціхаюць.

На Лагойшчыне, напалёк ад вёскі Знаменка, сярод палёў калгаса імя Леніна ёсць балота, якое мясцовыя жыхары называюць Няхайчыкавым. Плошча яго — каля шасці гектараў. Яно спадабалася балотным і вадаплаўным птушкам — дзікім качкам, кулікам, кнігаўкам і іншым. Два-тры гады таму назад шмат было на гэтым балоце і чаек. Але цяпер іх няма, усё менш і менш становіцца качак і кулікоў. А чаму? Таму што летам, калі птушкі гнездзяцца, на балоце без усякай патрэбы снуюць людзі, а вучні мясцовай школы, з сабакамі, шукаюць гнёзды вадаплаўных птушак. У чэрвені, задоўга да адкрыцця паляўнічага сезона, на балоце бабахваюць браканьеры, страляючы па маладых качках, якія не могуць яшчэ лятаць.

Такія факты, безумоўна, не могуць не выклікаць трывогу. Неабходна значна палепшыць выхавальную работу сярод насельніцтва. Гэта датычыць і пярвічнай арганізацыі таварыства аховы прыроды Знаменкаўскай васьмігодкі, і дэпутатаў Знаменкаўскага сельскага Савета, і ўчастковых інспектараў аддзела ўнутраных спраў райвыканкома.

Такія факты сведчаць аб тым, што трэба шырэй распаўсюджаць веды пра навакольны свет, пра неабходнасць берагчы прыроду.

Кожны павінен ведаць, што нават самая маленькая птушка прыносіць карысць, і яе трэба ахоўваць. Тады не будуць сціхаць цудоўныя лясныя песні.

І. ШКАТУЛАУ,
інжынер Упраўлення па
справах паляўнічай гаспадаркі
і запаведнікаў Дзяржкамтэта
СМ БССР па ахове прыроды.

ТРЭЦІ МІЖНАРОДНЫ ПЕРАПІС БЕЛЫХ БУСЛОЎ

Белы бусел належыць да ахоўваемых відаў птушак, адстрэл яго забаронен амаль ва ўсіх краінах свету. Нягледзячы на гэта, колькасць буслоў у многіх еўрапейскіх краінах значна скарацілася. Каб высветліць прычыны гэтай з'явы, міжнародны савет па ахове птушак у 1973 годзе прыняў рашэнне аб правядзенні трэцяга міжнароднага ўліку колькасці белых буслоў. Гэты ўлік будзе праводзіцца ў чэрвені — ліпені 1974 г. на буслянках белага бусла ва ўсіх краінах, дзе ён жыве.

Правядзенне міжнароднага перапісу белых буслоў — важнае навуковае мерапрыемства. Збор звестак па гэтым віду дазволіць выпрацаваць канкрэтныя меры па яго ахове ва ўмовах змянення асяроддзя жыцця гэтых птушак пад уздзеяннем гаспадарчай дзейнасці чалавека.

Улік колькасці буслоў у нашай краіне павінен праводзіцца ва ўсіх населеных пунктах, дзе яны сустракаюцца на буслянках. Для гэтага неабходна актыўная дапамога ўсіх арнітолагаў як прафесіяналаў, так і аматараў, паляўнічых калектываў, настаўнікаў-біёлагаў, юннатаў і г. д. Мы заклікаем усіх аматараў прыроды прыняць актыўны ўдзел у правядзенні гэтага ўліку.

Улік колькасці буслоў у 1974 г. будзе праводзіцца па адзінай міжнароднай праграме, адпаведна якой неабходна:

- 1) у кожным населеным пункце, дзе сустракаюцца буслы, падлічыць колькасць занятых гэтымі птушкамі гнёздаў;
- 2) назваць колькасць буслян, якія буслы занялі і рэгулярна наведвалі, але дзе яны не адкладвалі яек (у бусла няполаваспелыя асобіны вяртаюцца на гнёзды пазней дарослых і могуць займаць буслянкі);
- 3) у кожным гнездзе, дзе размяжаліся буслы, неабходна падлічыць колькасць птушанят; пажадана прасачыць, колькі птушанят на кожнай буслянцы вырасла і вылечала з гнязда і колькі загінула. У заўвагах можна адзначыць, колькі буслян размяшчана ў той ці іншай вёсцы на дрэвах і колькі на дахах дамоў і г. д.

На кожны бланк заносіцца вынікі ўліку буслоў у адным або некалькіх населеных пунктах.

У нашай рэспубліцы ўлік буслоў у вызначаны тэрмін трэба правесці на тэрыторыі кожнага сельскага Савета. Гэтым павінны займацца пярвічныя арганізацыі таварыства аховы прыроды пад кіраўніцтвам ст. дзяржаўнага інспектара Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды пры максімальным удзеле ў гэтай рабоце адказнага сакратара райаддзялення таварыства аховы прыроды. З гэтай мэтай неабходна вызначыць галаўную лярвічную арганізацыю таварыства ў кожным сельсавете, якой даручыць збор дадзеных па размяшчэнню і колькасці буслоў на ўсёй тэрыторыі сельсавета, занясенне гэтых дадзеных у анкету па ўліку колькасці белых буслоў і дасылку запоўненых анкет старшаму дзяржінспектару.

Старшы дзяржінспектар разам з адказным сакратаром райаддзялення таварыства забяспечваюць атрыманне анкет і падрыхтоўваюць зводную ведамасць пра колькасць буслоў у раёне па сельсаветах. Ведамасць складаецца ў 2-х экзэмплярах, адзін з якіх разам з анкетамі да 20 жніўня 1974 г. высылаецца аблінскаму дзяржінспектару.

Аблінскаму сумесна з аблсаветам таварыства, на аснове дадзеных ўліку буслоў па раёнах, складаюць зводную ведамасць па вобласці ў 3-х экзэмплярах, з якіх адзін экзэмпляр да 30 жніўня 1974 г. дасылаецца Дзяржкамтэту Савета Міністраў БССР па ахове прыроды, а другі разам з усімі сабранымі анкетамі — у цэнтр кальцавання па адрасу: 117312, г. Масква, вул. Ферсмана, дом 113.

БАЦЯНОК

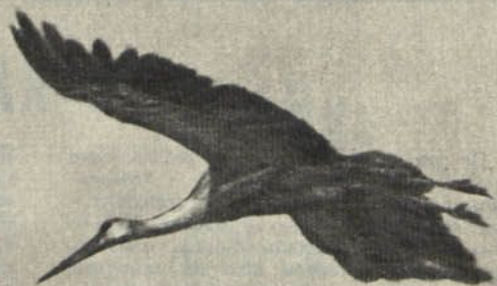
Усё адбылося нечакана: дзецюкам, якія выпілі, трапіла ў рукі стрэльба, і адзін з іх, пахвальваючыся тым, што трапіна стрэлае, пальнуў у маладога бусла, які хадзіў па поплаве. Вынік быў трагічны: птушка звалілася ў траву.

Адбылося гэта ў вёсцы Некрашэва Сенненскага раёна. Калгасны ветфельчар Сяргей Фаміч Харытонаў падабраў бусла і прынес дадому. У птушкі была перабіта нага, драбіны шроту пашкодзілі і крыло. Але галоўная рана — на назе, і Сяргей Фаміч тут жа апрацаваў яе ёдам, наклаў гіпс. Дзеці Харытонава зрабілі ў двары пад страхой гняздо для параненай птушкі, прынеслі ежу, паставілі конаўку з вадой.

Нейкі час бусел адмаўляўся і ад ежы, і ад вады. Гадзінамі ён прастойваў на адной назе, журботна глядзеў на лес, што быў побач, як бы да нечага прыслухоўваючыся. Дзеці схадзілі на балота, налавілі апалонікаў, але і гэты пачастунак паранены бусел узяў не адразу. Толькі назаўтра раніцою малыя ўбачылі, што бусел сёе-тое адведаў.

Ішоў час і Бацянок — так дзеці звалі цяпер птушку — прывыкаў да абставін, еў на двары разам з курамі, ахвотна браў пачастункі з рук людзей. Памалу пачынаў хадзіць на хворай назе, але з двара нікуды не адлучаўся. Толькі к канцу лета Бацянок пачаў выходзіць на поплаў, некуды лятаў, але вечарам заўсёды вяртаўся «дадому».

Да восені бусел зусім акрэп, падрас. І толькі на назе яго была яшчэ невялікая павязка: на ўсякі выпадак Харытонаў яе не здымаў.

І раптам Бацянка не стала. Усялякае думалі: магчыма, дзе-небудзь прапаў, а мо паляцеў са сваімі родзічамі ў вырай.

...Тая вясна была ранняя, сонечная. У красавіку вяскоўцы разбівалі на агародах гной, каб садзіць бульбу. А Харытонавы ўсёй сям'ёй ускопвалі зямлю для градак.

— Глядзі, глядзі, Харытонаў, ці не Бацянок гэта! — даляцеў да Сяргея Фаміча голас суседа. — Во дзіва!

Так, гэта быў бусел, які гадаваўся і лячыўся ў Харытонавых. Нельга было не ўбачыць, што на назе птушкі ўсё яшчэ заставалася павязка, якую летась зрабіў гаспадар. Бацянок быў не адзін: ён хадзіў па пожы побач з сядзібай ветфельчара з маладой сяброўкай. І калі дзеці пабеглі ім насустрач, птушкі ніколі не патрывожыліся. Спачатку Бацянок, а следам і яго спадарожніца прынялі пачастунак, які прынеслі ім малыя з хаты, і зноў хадзілі сабе непадалёк.

Побач расла сасонка, ў той жа дзень з дапамогай суседзяў Харытонаў прымайстравалі на яе вяршальніце старое кола для гнязда. Птушкі прынялі і гэты падарунак ад людзей, пачалі з уласцівай ім рупнасцю абсталёўваць яго пад буслянку.

Не адно лета прыляталі з выраю да гэтага гнязда Бацянок са сваёй сяброўкай, выводзілі і гадалі птушанят, сябруючы з людзьмі.

Л. УСВЕЯКА.

НА КАРЦЕ — НОВЫЯ БАЗЫ

Па прыродных умовах Віцебшчына можа смела канкураваць з Гомельшчынай. І калі гаварыць аб перспектывах развіцця турызму ў рэспубліцы, то гэтыя вобласці, відаць, будуць трымаць першынство. Пакуль што па асноўных паказчыках яны дзеляць трэцяе-чацвёртае месцы. Наперадзе ідуць Міншчына і Брэстчына: развітая матэрыяльная база, лепшы сервіс, шляхі зносін і іншае.

Асаблівую папулярнасць набудзе на Віцебшчыне водны турызм. У Віцебскім турысцкім клубе найбольш актыўная і шматлікая секцыя — водная. На думку спецыялістаў, водныя падарожжы найбольш карысныя. Гляньце на карту: Віцебшчына — уся ў блакітных каралях...

У вобласці дзейнічаюць тры экскурсійныя бюро: Віцебскае, Полацкае і Аршанскае. Летась яны абслужылі 195 тысяч чалавек. Назавём некаторыя маршруты Віцебскага бюро. Па гораду: «Віцебск у перыяд Вялікага Кастрычні-

ка», «Віцебск у гады Вялікай Айчыннай вайны», «Іх імёнамі названы вуліцы», «Віцебск індустрыяльны»; па вобласці — «Па мясцінах Обальскага падполля», «Заслонаўскія мясціны», «Наваполацк — гігант вялікай хіміі», «Па партызанскіх сцежках (в. Курыно)»; за межамі вобласці — Смаленск, Кіеў, Мінск, Пскоў — Пушкінскія горы, Масква, Брэст, Рыга, Вільнюс... Паездкі, як бачыце, на любы густ. А мы яшчэ не назвалі маршруты турысцкіх паяздоў, самалётаў.

Для эканаміста ўсё ўмяшчаецца ў адзін радок: 1 мільён 883,2 тысячы рублёў. Такі аб'ём паслуг аказаны насельніцтву вобласці ў 1973 годзе.

Гонар турысцкай Віцебшчыны — Браслаўскія азёры. Мясцовая база дзейнічае не адзін год. Набыла ўсесаюзную вядомасць. Што датычыцца пытанняў аховы прыроды, то суды могуць прыязджаць пераймаць вопыт. Асаблівую ўвагу супрацоўнікі турбазы надаюць «дзікім»

турыстам: прыпынкі толькі ў спецыяльна адведзеных месцах.

Турбаза «Браслаўскія азёры» за сезон абслугоўвае звыш шасцісот чалавек. Гэта, відаць, тая разумная мяжа, якую нельга пераходзіць. Інакш наступіць «ператамленне» прыроды. На асобных астравах гэты працэс ужо назіраецца.

Некалькі слоў аб новабудовах. Складзены праект на будаўніцтва новай турысцкай базы каля Полацка (возера Гомель). Гэта будзе камфартабельная турбаза. Са сваім клубам, сталавай, басейнам. Прыкладна, на 450 месц.

Будуецца турбаза на возеры Лосвіда, што за 30 кіламетраў ад Віцебска. Турбаза разлічана на 400 месц. У эксплуатацыю павінна быць здадзена ў наступным годзе.

Улічваючы зручныя шляхі зносін, плануецца будаўніцтва кэмпінга ў Оршы.

Д. ВЕТРАУ.

ПА ЯСЕЛЬДЗЕ

Праплывсі на маторцы хаця б дзесятак кіламетраў па Ясельдзе ў верхнім цячэнні — справа няпростая. Праз кожны паўгадзіны трэба ачышчаць вінт ад травы. Рака неглыбокая, і рэчышча вельмі зарасло амежнікамі і гарлачыкамі. У ціхіх затоках іх цэлыя зараснікі; сярод жоўтых кветак трапляюцца прыгажуні — белыя гарлачыкі ці лілеі. Рэчка прабіваецца па шырокай забалочанай нізіне некалькімі рукавамі. Яны хаваюцца ў высокай духмянай траве, і не заўсёды лёгка зразумець — выбрана для праходу галоўнае рэчышча ці рукаў.

Наша задача — вызначыць заканамернасці ў размяшчэнні расліннасці на забалочаных пойменных лугах. Неабходна ў вызначаных месцах скласці дакладныя геабатанічныя апісанні.

Дарог тут няма, хадзіць па беразе немагчыма. На лодцы працаваць зручней.

У сярэднім цячэнні берагі Ясельды вышэйшыя і больш сухія. Пачынаючы з Перасудаўічаў і да Спораўскага возера па нізіне трапляюцца грудкі, зарослыя хмызняком. На іх растуць дубкі, арэшнік, брызгліна і рабіна, чаромха і чырванаствольная свідзіна, парэчкі, а на самых высокіх месцах — сасонкі. Травяное покрыва вельмі разнастайнае, шмат меданосаў і карысных лекавых раслін — чабор, купена, кмен, святаянік. Здалёк грудкі здаюцца чырванаватымі, гэта з-за зараснікаў аўсяніку і смолкі.

Спораўскае возера, праз якое працякае Ясельда, невялікае, але ў ветранае надвор'е тут гуляюць хвалі, і лодку адчувальна хістае.

І зноў рэчка ўваходзіць у вузкі трысняговы калідор. Лугі ў высокай траве, праўда, сена не лепшай якасці, шмат асакі. Мы вызначаем прадуктыўнасць

лугоў у розных месцах, скасіўшы і ўзвжыўшы траву з пробных пляцовак.

Паблізу Хомска знайшлі некалькі цікавых раслін. Сярод мятліцы з аўсянікам — звычайных лугавых злакаў — схаваўся непрыкметны маленькі вужоўнік; авальны лісток зусім без жылак з каласком са спорами наверх сцябла. Гэта папараць, але не тая, што распаўсюджана ў Беларусі. Вужоўнік — вельмі старажытная расліна, з'явілася на Зямлі задоўга да ўсіх кветкавых і хваёвых.

Там, дзе заканчваецца дамы пасёлка Моталь, Ясельда ўтварае возерападобны разліў з пясчанымі берагамі. На водмелі расце высокі жорсткі злак: пясчанае жыта ці валаснік — вельмі рэдкая ў беларускай флоры трава. Яна расце па берагах Балтыйскага мора, на прыбярэжных пясках Ладажскага і Анежскага азёр — і раптам тут, на Ясельдзе. Для батанікаў гэта цікавая загадка, бо пясчанае жыта выяўлена толькі ў двух пунктах на Брэстчыне.

У сярэднім цячэнні Ясельда менш зарасла. Мясцовыя жыхары плаваюць на маторках.

Ніжэй Парэчка па берагах стаяць зараснікі шматметровых сцяблоў з карычневымі султанамі на вяршалінках. Знізу, з лодкі, здаецца, што яны палашчуцца ў блакітным небе. Паблізу Гарадзішча — густыя зараснікі трыснягу з ціхімі затокамі. На круглых лістах гарлачыкаў сядзяць чайкі. Шэрыя чыранкі плюхаюцца ў ваду і хутчэй адплываюць далей.

...Лёгка летні дожджык намачыў палатку і лодку на адным з чарговых начлегаў. Памыліся і сталі больш блакітнымі курцінкі незабудак. У прыбярэжных кустах запахла мятай і часночнікам.

На другім беразе, на водмелі, уладкавалася на начлег чародка хатніх гусей; нешта перашкаджала ім спаць, і яны крычалі амаль усю ноч.

У ніжнім цячэнні Ясельды ў ціхіх затоках трапляецца адна з цікавейшых раслін беларускай флоры: на вадзе плаваюць калматыя круглыя лісцікі, буйнейшыя за раску, па некалькі на галінцы, з якой звешваюцца ў ваду пучкі кароткага карэння. Вадзяная папараць — сальвінія менш за ўсё падобна на лясную папараць, але, тым не менш, ёй радня. Гэта паўднёвая расліна ў нас расце толькі ў затоках Прыпяці і яе прытоках у ніжнім цячэнні, на Дняпры, ад Рэчыцы і ніжэй. Сальвінію часта разводзяць у акварыумах. У нашай флоры яна — жывы сведка цёплага вільготнага клімату, які некалі быў тут.

І зноў трыснягі: густыя і высокія, стаяць шчыльна. Сярод прыбярэжнага хмызняку сустракаюцца ўжо чарнаствольныя вербы з серабрыста-белымі кронамі — абавязковае ўпрыгожанне вялікай ракі, і чым бліжэй да Прыпяці, тым больш гэтых дрэў. Перад вусцем Ясельда робіць круты паварот, абгінае чарговы трысняговы «лясок» і спакойна выносіць лодку ў прыпяцкую ваду.

На ўсім працягу Ясельды, нізіна якой у верхнім цячэнні моцна забалочана, мы рабілі шматлікія апісанні расліннасці і вызначалі ўраджайнасць сена. Цяпер гэтыя дадзеныя параўноўваюцца з такімі ж матэрыяламі з асушаных зямель. Такім чынам, батанікі вызначаюць уплыў меліярацыі на флору і расліннасць. Каб высветліць заканамернасці гэтага працэсу, трэба працаваць шмат гадоў.

Н. КАЗЛОУСКАЯ,
кандыдат біялагічных навук.

ПАД ЭГІДАЙ КЛУБА

Перада мной 400 справаздач аб падарожжах, праведзеных пад эгідай Мінскага гарадскога клуба турыстаў. Запісы рабілі людзі розных прафесій і ўзростаў. На кожнай старонцы занатавана жыццё падарожнікаў. Сустрэчы, знаходкі, думкі...

Што прымушае іх пасля работы ці вучобы, трэніравацца, наведваць заняткі ў секцыях, а ў час адпачынку адпраўляцца з нялёгкім руksаком у падарожжа на матацыклах ці лодках альбо пехатою?

Старшыня Мінскага клуба турыстаў Валлянцін Талкачоў мяркуе так: «Чым больш ходзіш у паходы, тым больш яны цябе захопліваюць. Чалавек жыве ў горадзе і яго вабіць прыгажосць прыроды, прагне да нязведанага, хочацца шмат што пабачыць». А інжынер Мікалай Крывенка расказвае: «Мотатурызмам мяне захапілі сябры. Ну і яшчэ — жаданне да перамены месца». А інжынер Генадзь Валасевіч мяркуе інакш: «Дарога. Яна заўсёды хваляе». Задумы, мары... Яны, відаць, ёсць у кожнага чалавек, а ў турыстаў — тым больш. Адны хочучы быць Нансенамі, другія — Хейердаламі, трэція — сваімі вачыма паглядзець на рэкі і азёры, непаўторныя ландшафты краіны, чацвёртыя клічуць гістарычныя мясціны. Незабытае ўражанне пакідаюць у турыстаў сустрэчы з удзельнікамі Кастрычніцкай рэвалюцыі і героямі Вялікай Айчыннай вайны.

Мінскі гарадскі клуб турыстаў існуе на грамадскіх пачатках.

Пры клубе адкрыты секцыі па розных відах турызму: водным, лыжным, горным, аўтамабільным, веласіпедным... Самая шматлікая — пешаходная, яная аб'ядноўвае 45 тысяч чалавек, а самая маладая — веласіпедная. Яна арганізавана ў чэрвені мінулага года. У выхадныя дні мінчане зрабілі ўжо 16 падарожжаў.

Работу клуба арганізуюць вопытныя турысты В. Талкачоў, В. Сіманаў, В. Мамантава, Г. Валасевіч, С. Жураўлёў. Яны аддаюць справе і заўсёды дапамогуць аформіць дакументы, выбраць маршрут, скомплектаваць груз. Таварыскасць,

узаемадапамога, калектывізм вядуць мінскіх турыстаў да поспехаў. На рэспубліканскіх і ўсесаюзных спаборніцтвах толькі ў 1973 годзе 9 турыстам прысвоена званне майстра спорту СССР па турызму і 24 — кандыдата ў майстры спорту СССР.

Сталічны клуб турыстаў — вядучы ў рэспубліцы. Ён аб'ядноўвае 32 клубы і 1490 секцый калектываў прадпрыемстваў, арганізацый і навучальных устаноў горада. З кожным годам колькасць такіх клубаў і секцый павялічваецца. Мінскі гарадскі клуб і Мінскае экскурсійнае бюро арганізавалі цягнікі здароўя. Летась было арганізавана шэсць такіх цягнікоў. Маршруты праходзяць праз славутыя і маляўнічыя мясціны: Вязынку — радзіму Я. Купалы, Мікалаеўшчыну — радзіму Я. Коласа, вадасховішчы Заслаўе, Волнавічы і іншыя.

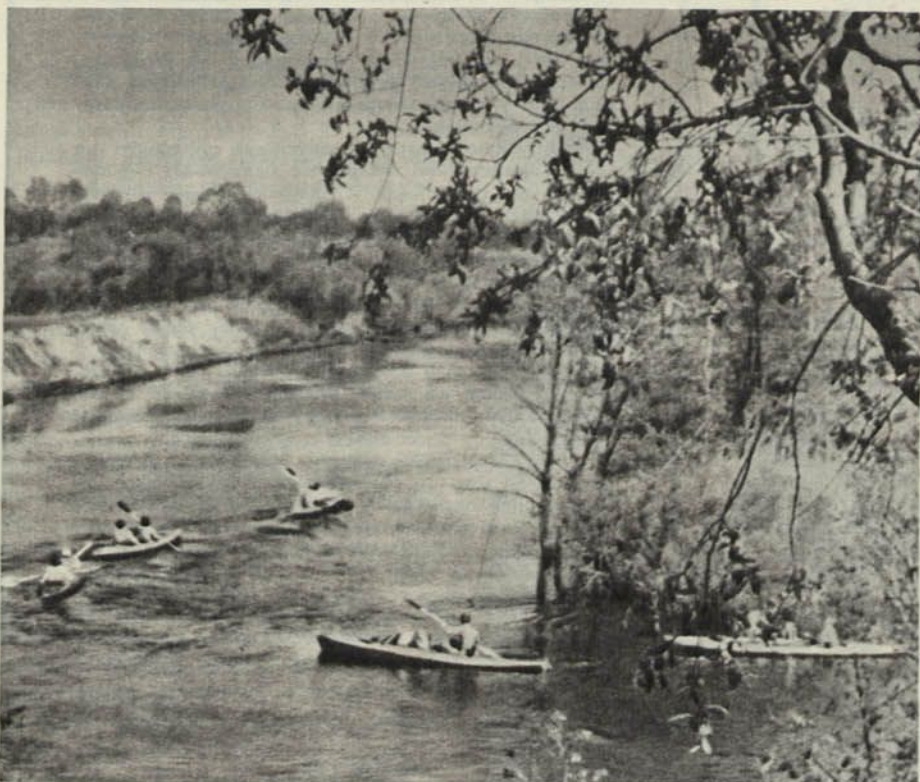
Традыцыйнымі сталі паходы па месцах рэвалюцыйнай, баявой славы савецкага народа. З вялікім хваляваннем юнакі і дзяўчаты горада адкрываюць невядомыя старонкі барацьбы Мінскага партызанскага падполля. Турысты за апошнія два гады аднавілі 75 партызанскіх зямлянак, заклалі 137 помнікаў і пабудавалі 19. Яны прайшлі дарогамі мужнасці сваіх бацькоў каля паўтара мільёна кіламетраў.

З 1973 года пачаўся новы этап турысцкай маладзёжнай экспедыцыі «Мая Радзіма — СССР». Маршруты мінскіх падарожнікаў, распрацаваныя сумесна з гарадскім камітэтам камсамола і Мінскім экскурсійным бюро, прайдуць па ленинскіх мясцінах, па дарогах барацьбы за заваёвы Кастрычніка, праз гарады-героі.

Цікавую і разнастайную работу праводзяць секцыі на аўтамабільным, трактарным, гадзінічным заводах, у АН БССР, політэхнічным інстытуце, БДУ працуюць мерапрыемствы па самадзейнай развіццю турызму і арганізацыі актыўнага адпачынку, па выкананню нарматываў ГПА.

А. САЧАНКА.

Рака Пціч каля в. Дрычын

КЛІЧУЦЬ

ДУБРОВЫ

Маршрут водны, 2-я катэгорыя склада-насці. Мінімальны састаў групы — чатыры чалавекі.

Дзень першы. Машынай — з Мінска да Барысава. Збор байдарак у горадзе. Адпраўленне — а другой палове дня. З такім разлікам, каб праплысці кіламетраў дваццаць і спыніцца на начлег на правым беразе.

Другі. Пад'ём, як заўсёды, у сем гадзін раніцы. Рака на вачах прыгажэе. Асабліва яе правы бераг, пакручасты, маляўнічы. Левабярэжжа пасля дажджу заталіваецца, і тады прытокі цяжка вызначыць. За в. Осаў — помнік прыроды — геалагічны разрэз «Мурава» (выхад міжледавіковых пластоў, у тым ліку тарфяніку; разрэз унікальны і мае вялікае значэнне для стратыграфіі і літалогіі антрапагену). Потым мінаем вёску Чарняўку, праходзім яшчэ тры кіламетры. Пераадоленна каля 40 км.

Трэці. За паўкіламетра ад ракі — дуброва. Раім зрабіць прыпынак. Рака шырокая, шмат паваротаў. Таму іншы раз даводзіцца веславаць супраць ветру. Начлег — 2 км вышэй пас. Берзіно; левы бераг, побач крынічка. Прайдзена 34 км.

Чацвёрты. Начлег у сасновым бары ля вёскі Брадзец. 27 км.

Пяты. Рака пятляе. Зноў дубровы. 48 км.

Шосты. Мінаем в. Свіслач. Падпор Бярэзіны адчуваецца за 2—2,5 кіламетры. Шырыня ракі 20—30 метраў. На берагах лісцевы лес. Ля вёскі Усціж — рэзкі паварот направа; для зручнасці лесасплаўшчыкі пракапалі прамую канаву. 26 км.

Сёмы. Днёўка, адпачынак. Непадалёку в. Ліпень, дзе ёсць сталовая і бытавыя майстэрні.

Восьмы. Берагі ракі маляўнічыя. Расце бяроза, вольха, дуб, чаромха... Сустрэча з плацінай. Абыходзіць яе лепш з левага боку. На вадасховішчы іншы раз вецер дасягае 4-х балаў, таму карыстацца байдаркамі трэба асцярожна.

Дзевяты. Плывём па вадасховішчы, якое цягнецца больш як 30 кіламетраў, шырыня ад 2 да 4 кіламетраў. Будзьце ўважлівыя: сустракаюцца карчы і пні. Трымайцеся правага берага. За в. Цярэбуты — уваход у вусце ракі Талькі. 2 км — і аднайменны пасёлак. Адсюль прыгардным поездом — да Мінска.

Заўвага: пры жаданні працягласць маршруту можна скараціць на 1—2 дні, усё залежыць ад фізічнай падрыхтоўкі ўдзельнікаў паходу.

Б. ЛАПО.

ПЕРШЫЯ КРОКІ

Невялікая вёска Располле туліцца каля лесу. У канцы яе стаіць дом тэхніка-паляўніцтвазнаўцы Міхаіла Жалняровіча. Менавіта такой і ўяўляеш сядзібу спецыяліста лясной гаспадаркі. Густыя яліны шумяць пад самымі вокнамі. На двары складзены лазовыя венкі, сціртачка аўсяных снапоў — ўсё з зімы засталася.

Раптам дружна забрахалі сабакі. Я міжволі нацярожыўся.

— Чужы чалавек — тут рэдкасць. Вось і падаюць голас, — тлумачыць гаспадар. Мы падыходзім да сабачага гадавальніка. З-за дзвярэй, зацягнутых сеткай, радасным брэхам сустракае нас Ракета. Па суседству яшчэ два пародзістыя ганчакі. Побач скулься маладзенькія лайкі. Кожны сабака — у сваім «пакоі».

Міхаіл Мікалаевіч гаворыць:

— Наш гадавальнік — адзіны ў рэспубліцы. Мы разводзім паляўніча-промысловых сабак і робім, як кажуць, першыя крокі. У будучым гадавальнік мяркуем пашырыць: без добрых сабак культурнага палявання не бывае...

Заўважым, што і сама Вілейская леса-паляўнічая гаспадарка, дзе на роўных прадстаўлены дзве галіны, — таксама вопытная. Такіх яшчэ не было.

Гаспадарка займае амаль семдзесят тысяч гектараў у нізіне Віліі. Угоддзі падзелены на дзве зоны: спартыўна-паляўнічую і запаведную. Апошняя, а гэта чатыры заказнікі, закрыта для ўсякага палявання. Гэта зона рэзервацыі. Тут будзе ўзнаўляцца паляўнічая фаўна. Пад заказнікі адведзены ўгоддзі, якія вабяць дзічыну, птушак: забалочаныя лугі, хмызнякі, лясы. За ўсёй гэтай тэрыторыяй замацаваны інжынер-паляўніцтвазнаўца Віктар Мікалаевіч Аўсянікаў. Яму дапамагаюць два тэхнікі і, вядома, леснікі. Адным словам, штат кваліфікаваны.

Зімой у тутэйшых лясах працавала каля сарака «сталовак» для дзікоў, больш паўсотні падкормачных пляцовак для зайцоў.

Вось на адной з дзялянак заўважаю лаўжы. Недагляд леснікоў? Не, так трэба. Аказваецца, галле пакінута спецыяльна для гняздовак.

Усе работы на тэрыторыі гаспадаркі леснікі і паляўніцтвазнаўцы вядуць цяпер узгоднена. Лета пад высечку адвялі ўчастак, дзе напярэдадні егеры знайшлі такавішча глушцоў. Без лішніх спрэчак вырашылі не чапаць гэтую мясціну.

Узгодненасць, сумесная праца даюць вынікі. Вось яны хоць бы вадаём, што ў Хаценчыцкім лясніцтве. Будаваў разам. Зарыбілі карпам, сазанам, фарэллю, а, калі новы вадаём аблюбавалі і качкі, зону вакол яго аб'явілі заказнікам.

Вопыт работы Вілейскай леса-паляўнічай гаспадаркі з цягам часу можа быць прыкладам і для іншых.

Вілейскі раён.

Л. ПРАКОПЧЫК.

НА ЗЯМЛІ ЛІТОЎСКАЙ

Дэлегацыя Беларускага таварыства паляўнічых і рыбалоў наведвала братнюю Літву. Раней такая ж дэлегацыя з Літвы пабывала ў Віцебскай вобласці, азнаёмілася з вядзеннем паляўнічай гаспадаркі.

Беларускую дэлегацыю ўзначальваў старшыня прэзідыума рэспубліканскага савета БТПР П. А. Лугаўцоў. У яе складзе былі старшыні прэзідыумаў Мінскага, Віцебскага і Гродзенскага аблгаснаў саветаў БТПР — П. А. Бяда, В. Д. Панамарэнка, М. І. Кісель і начальнік аддзела арганізацыйна-масавай работы БТПР У. А. Начэўны.

Ва ўсіх паляўнічых угоддзях Літвы зроблены буданы і кармушкі для зайцоў і курапатак. У Беларусі такія буданы і кармушкі таксама ёсць, але ў меншай колькасці. Літоўскія таварышы паказалі беларускай дэлегацыі фазанарый. Ён пакуль што невялікі — не больш як сотня птушак. Аднак пачатак іх развядзення абнадзейвае. Прадстаўнікі з Беларусі ўважліва аглязелі фазанарый, падрабязна распыталі як пачыналі яго будаваць. У кожнага з дэлегатаў узнікла пытанне: ці не разводзіць фазану ў Беларусі?

Гонар Літоўскага таварыства паляўнічых і рыбалоў — вялікі рыбагадавальнік. На яго пабудову выдаткавана каля мільёна рублёў. Прадпрыемства прымяняе ў сваёй практыцы дасягненні навукі.

Беларускае таварыства таксама мае рыбагадавальнікі, але іх нельга параўноўваць з літоўскім. А там ужо думаюць, каб пабудаваць яшчэ адзін.

Літоўскія таварышы паказалі таксама вальеры для дзікіх вадаплаўных птушак, некалькі паляўнічых дач, размешчаных непасрэдна ва ўгоддзях, вытворчы камбінат таварыства. Апошні пакуль знаходзіцца ў стадыі будаўніцтва і прыкметна ўступае беларускаму.

Беларускую дэлегацыю паўсюдна сустракалі не толькі прадстаўнікі таварыства паляўнічых і рыбалоў, але партыйных і савецкіх органаў раёнаў. Дэлегацыю ўвесь час суправаджаў прадстаўнік Савета Міністраў рэспублікі. Адзін дзень з прадстаўнікамі Беларусі правёў старшыня Дзяржжамітэта СМ Літвы па ахове прыроды.

Добрачылінасць літоўскіх калегаў да сваіх сяброў з Беларусі падкрэслівае хоць бы такая «дробязь». Ласі вельмі ахвотна ядуць маладыя парасткі жарноўцу. А ў Беларусі ён амаль не сустракаецца. Сказалі аб гэтым літоўскім калегам, і яны прапанавалі: «Бярыце ў нас насенне, разводзьце расліну».

У час заключнай гутаркі беларускія дэлегаты расказалі, што ім спадабалася ў Літве, што яны наважыліся пераняць і ўкараніць у Беларусі. Яны падзяліліся таксама думкамі аб тым, што маглі б пераняць літоўскія таварышы ў Беларусі.

Спаборніцтва Беларускага і Літоўскага таварыстваў паляўнічых і рыбалоў працягваецца не першы год, уздымаецца на новы ўзровень. Таварыствы прынялі абавязацельства. І ўжо цяпер можна сказаць, што выйграе брацкая дружба.

У. АНТОНАЎ.

Сітаўна

Берасцянка

ПАЛЯВАННЕ З ФОТААПАРАТАМ

ЗДЫМАЕ ВІЛЬГЕЛЬМ ДУБІЛОВІЧ

Старшы навуковы супрацоўнік Беларускага філіяла энергетычнага навукова-даследчага інстытута імя Г. М. Кржыжанойскага, кандыдат тэхнічных навук Вільгельм Дубіловіч захапляецца тэхнікай і... прыродай. Калі гутарыш з ім, здаецца, што ён хутчэй за ўсё біёлаг, а не інжынер. Праўда, у гэтым крыху «вінавата» жонка Вільгельма, кандыдат навук, генетык. Але, калі б чалавек не любіў прыроду, нічым бы яго не завабіў на якое-небудзь балота «камароў карміць».

Вільгельм Дубіловіч заўзятая паляўнічы — палюе з фотаапаратам. Дзеля гэтага ён купіў нават «гармату» — тэлеаб'ектыў «МТО-500». «Паляваў» з ім на многіх азёрах, у Налібоцкай пушчы, на берагах прывабнай рэчкі Іслачы. Трафяў у яго цэлы альбом.

Акрамя Міншчыны і Віцебшчыны, ён аб'ехаў Карпаты, пабыў на Каўказе, на слаўтай Куршскай касе. Здымкі краявідаў, птушак, насякомых засталіся на памяць аб незабыўных сустрэчах з прыродаю.

М. ШАРАЙ.

Шэрая чапля

3 УВАГАЙ ДА ПРЫРОДЫ

Р. ПАРХОМАУ,
намеснік загадчыка навукова-
метадычнага кабінета Міністэрства
вышэйшай і сярэдняй адукацыі БССР.

Загадам Міністэрства вышэйшай і сярэдняй адукацыі БССР ад 3 мая 1972 года ва ўсіх вышэйшых навучальных установах быў уведзены курс «Асновы аховы прыроды». На дваццаці сямі спецыяльнасцях — аб'ём курса 20 навучальных гадзін, на астатніх спецыяльнасцях, на якіх выкладанне «Асноў аховы прыроды» раней не прадугледжвалася, — не менш пяці гадзін. Гэты курс удзельнічае на ўсіх спецыяльнасцях вярчэнні і завочных факультэтаў (на вырашэнню рэктара).

Загадам ад 27 ліпеня таго ж года быў вызначаны аб'ём выкладання курса аховы прыроды ў сярэдніх спецыяльных навучальных установах: 10 гадзін на дзённых, 6 — на вярчэнні і 4 гадзіны на завочных аддзяленнях.

Курс аховы прыроды ў ВНУ і тэхнікумах (вучылішчах), такім чынам, з'яўляецца арганічнай часткай прафесійнай падрыхтоўкі будучых спецыялістаў.

Зразумела, гэтых гадзін прыродаахоўнага курса недастаткова для таго, каб прыныты аховы прыроды былі ўспрыняты маладымі спецыялістамі як неад'емная частка іх светапогляду і грамадзянскіх абавязкаў. Аднак пры ўмове, што пытанням аховы прыроды будзе адведзена адпаведнае месца ў выкладанні агульнаадукацыйных, агульнатэхнічных і спецыяльных прадметаў, будзе належным чынам арганізавана пазаўрочная і пазааўдыторная работа, мэта, безумоўна, будзе дасягнута.

Названыя вышэй дакументы абавязваюць кіраўнікоў навучальных устаноў ажыццявіць шэраг мерапрыемстваў па паляпшэнню навучальна-выхаваўчай работы — правесці ўсебаковы аналіз існуючых навучальных праграм па ўсіх прадметах, а таксама спецыяльных для таго, каб увесці ў адпаведны раздзел і тэмы пытанні аховы прыроды. Неабходна шырэй выкарыстоўваць прыродаахоўныя тэмы ў курсах і дыпломным праектаванні, улічваць гэтыя пытанні, праводзячы навучальную і вытворчую практыку, уключаць у білеты семестравых і дзяржаўных экзаменаў, вядома, з улікам профілю падрыхтоўкі спецыялістаў.

Так, пры пераглядае праграмы спецыяльнасці «Вытворчасць неарганічных рэчываў» саветам Беларускага тэхналагічнага інстытута імя С. М. Кірава было адведзена 10 гадзін для раздзела «Ачыстка і рэкуперация прамысловых выкідаў». У спецыяльнасці архітэктурнага факультэта Беларускага політэхнічнага інстытута было прадугледжана вывучэнне праблем аховы ландшафтаў і г. д.

Пры вывучэнні грамадскіх навук зараз надаецца больш увагі разгляду эканамічных і сацыяльных аспектаў аховы прыроды прыродаахоўных задач сацыялістыч-

най дзяржавы ва ўмовах навукова-тэхнічнай рэвалюцыі.

Можна прывесці нямала прыкладаў умелага выкарыстання заняткаў для вывучэння прыродаахоўных пытанняў. У Мінскім тэхнікуме савецкага гандлю пры вывучэнні тэмы «Рыба. Рыбныя тавары» выкладчык падрабязна спыняецца на пытаннях забруджвання рэк і вадаёмаў прамысловымі сцэкамі, якія прычыняюць вялікую шкоду водным насельнікам, засяроджае ўвагу навучэнцаў на тэрмінах і парадку адлову рыбы, на неабходнасці барацьбы з рознымі формамі браканьерства. У Мінскім індустрыяльным тэхнікуме будаўнічых матэрыялаў, праходзячы тэму «Вада. Растворы», выкладчык хіміі на яскравых прыкладах паказвае, якая вялікая шкода прычыняецца прыродзе, народнай гаспадарцы скіданнем прамысловых сцэкаў у рэкі і вадаёмы, расказвае пра сучасныя спосабы ачысткі сцэкавых вод.

З гэтай павышэння ідэянага, навуковага і метадычнага ўзроўню выкладання і паляпшэння выхаваўчай работы ў галіне аховы прыроды і рацыянальнага выкарыстання прыродных рэсурсаў гэтыя пытанні ўключаюцца ў планы работы прадметных (цыклавых) камісій, гарадскіх метадычных аб'яднанняў выкладчыкаў, у парадак дня секцый на жывіцкіх нарадах, калі праводзяцца педагогічныя чытанні.

У красавіку 1973 года на калегіі міністэрства было абмеркавана пытанне «Аб стане навучальна-выхаваўчай і навукова-метадычнай работы па пытаннях аховы прыроды ў ВНУ». Калегія намяццала шэраг практычных мер, накіраваных на далейшае ўдасканаленне і паглыбленне дзейнасці навучальных устаноў па прыродаахоўных пытаннях, і, у першую чаргу, на заканчэнне карэктывавання навучальных праграм, расшырэнне тэматыкі навукова-даследчых прац па ахове прыроды, шырокае ўцягненне студэнцкай моладзі ў навучальна- і навукова-даследчую работу, на падрыхтоўку і выданне навучальнай і метадычнай літаратуры.

У 1972 годзе другім выданнем выйшла кніга «Ахова прыроды» пад рэдакцыяй М. Касцюкевіча. Сёлета выйшаў навучальны дапаможнік «Прававая ахова прыроды» І. Майсеенкі. У бліжэйшы час павінны выйсці навучальныя дапаможнікі «Гарадабудаўнічыя аспекты праблемы аховы ландшафтаў Беларусі», «Ачыстка і утылізацыя адкідаў ліцейнай вытворчасці», «Ахова прыроды», «Паляўніцтвазнаўства» і іншыя.

У дапамогу выкладчыкам ВНУ і тэхнікумаў навукова-метадычным кабінетам міністэрства ў 1973 годзе быў выдадзены зборнік метадычных артыкулаў, заснаваны на вопыце асобных навучальных устаноў.

Зараз да выдання рыхтуецца другі выпуск зборніка, у якім будзе адлюстраваны вопыт навучальна-выхаваўчай і навукова-метадычнай работы ВНУ па пытаннях аховы прыроды ў працэсе выкладання спецыяльных дысцыплін, а таксама ў курсах і дыпломных праектах. Рыхтуецца да друку метадычны матэрыял «Навучальна-выхаваўчая работа па ахове прыроды» ў Полацкім лясным тэхнікуме.

У гэтай навучальнай установе грунтоў-

на і ўсебакова распрацавалі праграмы па такіх дысцыплінах, як «Ахова лесу», «Лясаводства», «Лясныя культуры» і іншыя. Пры выкладанні спецыяльных дысцыплін выкладчыкі больш увагі пачалі надаваць вывучэнню метадаў і тэхнікі работ па азеляненню населеных пунктаў і догляду насаджэнняў, мерапрыемстваў па паляпшэнню кармавых, ахоўных і гнездавых умоў фауны, аховы месцаў прыроднага гнездвання птушак, метадаў знішчэння шкодных насякомых, а таксама заканадаўства аб ахове прыроды.

У час практычных заняткаў дэталёва вывучаецца «Палажэнне аб паляўнічай гаспадарцы», «Правілы палявання», «Тэхнікум паляўнічага».

Навучэнцы тэхнікума вучацца складаць планы гаспадарчых мерапрыемстваў, якія спрыялі б развядзенню карысных у лясной гаспадарцы птушак, акты аб парушэнні правіл палявання і іншыя дакументы.

Ва ўсіх навучальных установах створаны пярвічныя арганізацыі таварыства аховы прыроды, наладжана лекцыяная і прапагандысцкая работа. У Полацкім лясным тэхнікуме, напрыклад, членамі БТАП з'яўляюцца ўсе выкладчыкі і 95 працэнтаў навучэнцаў.

Значнае месца ў вырашэнні прыродаахоўных задач належыць народным універсітэтам аховы прыроды і факультэтам грамадскіх прафесій, якія функцыяніруюць на базе навучальных устаноў.

У гэтым навучальным годзе аддзяленні па падрыхтоўцы інструктараў-інспектараў дзейнічаюць на факультэтах грамадскіх прафесій сямі вышэйшых навучальных устаноў.

Так, аддзяленне інструктараў-інспектараў па ахове прыроды пры факультэце грамадскіх прафесій Беларускага тэхналагічнага інстытута імя С. М. Кірава было створана ў 1968 годзе. Навучальная праграма разлічана на 2 гады навучання (120 гадзін). Заняткі на гэтым аддзяленні, акрамя выкладчыкаў інстытута, праводзяць (адзін раз на тыдзень) спецыялісты Акадэміі навук БССР, БДУ, Дзяржкамітэта СМ БССР па ахове прыроды.

Апроч лекцый, дэманструюцца спецыяльна падбраныя кінафільмы, арганізуюцца экскурсіі ў Бярэзінскі запаведнік, на станцыі аэрацыі. Студэнтам, якія паспяхова здалі экзамены, прысвойваецца грамадская спецыяльнасць інструктара-інспектара па ахове прыроды і выдаецца пасведчанне, якое ўручаецца ва ўрачыстай абстаноўцы на выпускным вечары разам з дыпламам аб заканчэнні інстытута. Такія пасведчанні атрымалі больш як 300 чалавек.

Побач з гэтым, у вышэйшых і сярэдніх навучальных установах паспяхова працуюць народныя універсітэты і маладзёжныя факультэты народных універсітэтаў аховы прыроды «Чалавек і прырода».

У гэтым навучальным годзе яны функцыяніруюць у Гомельскім дзяржуніверсітэце, у Магілёўскім культасветвучылішчы, Полацкім лясным, Віцебскім інструментальным, Магілёўскім будаўнічым і бібліятэчным тэхнікумах.

Створаны ў 1973 г., народны універсітэт аховы прыроды пры Гомельскім дзяржуніверсітэце ўзначальвае доктар біялагічных навук, прафесар І. Жаркоў.

Слухачы ўніверсітэта — студэнты, вучні агульнаадукацыйных школ і прафесійна-тэхнічных вучылішчаў. Тэрмін навучання — 2 гады. Заняткі праводзяцца ў Палацы культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна, што дазваляе значна расшырыць аўдыторыю слухачоў.

З 1968 года пры Віцебскім інструментальным тэхнікуме працуе маладзёжны факультэт народнага ўніверсітэта аховы прыроды. Рэктарам ўніверсітэта з'яўляецца кандыдат біялагічных навук, дацэнт Віцебскага педагагічнага інстытута А. Дарафееў. Навучальная праграма разлічана на 1 год. Форма навучання — лекцыі, практычныя семінарскія заняткі, экскурсіі. Заняткі праводзяць выкладчыкі інстытута і тэхнікума, работнікі абласной інспекцыі па ахове прыроды, абласнога краязнаўчага музея.

Каб прыцягнуць увагу моладзі да праблем аховы прыроды ў навучальных установах, праводзяцца самыя разнастайныя па форме мерапрыемствы: Дні аховы прыроды (у Мінскім ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга палітэхнікуме), Дні птушак (у Полацкім лясным тэхнікуме).

У многіх навучальных установах абсталяваны куткі, стэнды і вітрыны «Любі і ведай свой край», «Наш родны край». У бібліятэках сістэматычна абнаўляюцца вітрыны літаратурных навінак па ахове прыроды. У Бабруйскім тэхнікуме гумавай прамысловасці практыкуецца правядзенне вечароў і віктарын аб прыродзе.

Студэнты ВНУ, навучэнцы сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў ахвотна ўдзельнічаюць у добраўпарадкаванні тэрыторый навучальных устаноў, у азеляненні гарадоў. Так, у Маладзечанскім палітэхнікуме па традыцыі кожны выпускнік саджае дрэва ў садзе тэхнікума.

Вялікай папулярнасцю сярод моладзі карыстаюцца краязнаўчыя і турысцкія паходы.

У вышэйшых і сярэдніх навучальных установах рэспублікі ёсць усе магчымыя для далейшага ўдасканалення навучальнай і выхаваўчай работы па ахове прыроды.

БЯРОЗКІ

Маладыя, стройныя, бялюткія бярозкі... Бачу іх на палявым грудку ўзбоч дарогі. Вясельныя, мігатлівыя, з чорнымі, нібы вяснушчатымі, крапінкамі на бялёсых ствалах. Бярозкі ўсё роўна як жывыя. Быццам гарэзы-дзяўчаты, збегліся яны на грудок палюбавацца родным прасцягам, навакольнай прыгажосцю. Але не, мне здаецца, што яны, як тыя дзяўчаты ў карагодзе, паволі-паволі кружацца. Не, гэта я іду, спяшаю па дарозе, і ў спешнай хадзе мінаю іх, а яны пайшлі, пайшлі назад. Мільгацяць, пярэсяць уваочу чыстай беллю.

Нешта зачароўвае мяне ў самім выглядзе бярозак, такім бестурботным і вясёлым. Я прыпыняюся каля грудка, і мне здаецца, што бярозкі выходзяць наперад, спяшаюць да мяне, да самае дарогі. Быццам, яны страчаюць мяне, гасцінна вітаюць. І мне хочацца ўзысці на грудок і, апынуўшыся ў іх карагодзе, таксама закружыцца, любуючыся родным краявідам.

Мікола АУСЕНКА.

ВАРОНА-КАЛЕКЦЫЯНЕР

Было гэта мінулым летам, у дні школьных канікулаў. Неяк гулялі дзеці ў лесе, і раптам нехта закрычаў:

— Хлопцы, сюды!

Падышлі дзеці бліжэй і бачаць: у траве нешта варушыцца. Прыгледзеліся — маладая птушка. Яна не толькі лятае — бегае як трэба не навучылася.

— Дык гэта ж варона!

Агледзелі дзеці вяршаліны дрэў, што стаялі навокал, нават хмызнякі аблазілі. І нідзе не знайшлі гнязда.

— Яна ж загіне, маленькая. Хто яе накорміць?

І дзеці вырашылі забраць птушку дамоў.

Лясная жыхарка аказалася пражэрлівай. Яна не грэбавала кухоннымі адходамі, не адмаўлялася ад хлеба. А больш за ўсё спадабалася ёй мяса. Праглыне адзін кавалачак, другі і зноў просіць: «Кар-р-р!»

І дзеці стараліся. У шырока раскрытую дзюбу вароны трапляла ўсё, што лічылася ядомым.

Варона смела падыходзіла да кожнага жыхара двухкватэрнага жыллага дома № 2 па вуліцы Камсамольскай, што ў гарадскім пасёлку Клічаве, адклікалася прарэзлівым голасам, калі яе ласкава называлі «Варай».

Аднойчы два жыхары гэтага дома ў двары гулялі ў шахматы. Непрыкметна падышла Варвара. Зазірнула ў кішэню аднаго з шахматыстаў, а там — карабок запалак. Выцягнула яго дзюбай і хутчэй прэч.

У Варвары знайшлося патаемнае месца: на даху павеці, дзе дровы складаюць. Чаго тут толькі няма! І асколкі ад люстэрка, і кавалачкі бутэлічнага шкла, і гузікі, і анучы розных колераў. Пры кожным зручным выпадку яна папаўняе сваю «калекцыю».

Ёсць у яе і такая зычка — ствараць запасы харчавання. Што не з'есць — абавязкова схаввае ў патаемнае месца.

Хітрая, спрытная Варвара. Яна даўно ўжо вырасла, але нікуды не паляцела, хоць і жыве на волі. Яна трымаецца бліжэй да гасцінных людзей.

М. ГАЛУЦКІ.

ІНДЫЧКА-ДЗІВАЧКА

Жонка лесніка Дзмітрыя Казлоўскага з вёскі Стэцава Сенненскага раёна пасадзіла на яйкі індычку. А калі вывеліся малыя, неўзабаве ўсе ўбачылі, што сярод іх адно гусяня. Значыць, разам з індычынымі пад квактуху паклалі і гусінае яйка.

Але маці-індычка паводзіла сябе вельмі дзіўна з самага пачатку. Яна зусім не звяртала ўвагі на сваіх сапраўдных дзяцей, усяляк пазбягала іх і клапацілася толькі пра гусяня.

Але самае дзіўнае было потым. Калі індычынае насельніцтва падрасло, а разам і гусяня, вывадак выпусцілі з двара на выган. А побач з хатай лесніка — сажалка, і, вядома ж, неўзабаве гусяня апынулася ля яе. А следам — індычка. Адчуўшы родную стыхію, гусяня тут жа папылыло. Не раздумваючы, за ім кінулася і маці, каб быць побач. Невядома, чым бы гэта ўсё скончылася, каб не былі непадалёк дзеці лесніка, якія выратавалі індычку.

Пасля гэтага выпадку індычка яшчэ больш аддана пачала клапаціцца пра гусяня. Яна зусім адраклася ад сваіх дзяцей, нібыта не заўважала іх. Мне не раз даводзілася бачыць, як гусяня плыло ўздоўж берага, а побач, па траве, не спускаючы з яго вачэй, бегла, куляючыся, індычка.

Гэта сяброўства працягвалася і пасля, калі гусяня падрасло. Ніколі раней вяскоўцы не назіралі нічога падобнага, і за гэта празвалі леснікову індычку дзівачкай.

Л. СУЗІН.

ПУШНАЯ СЫРАВІНА

Першасная апрацоўка і дапрацоўка пушніны. Якасць шкурак пушных звяроў залежыць не толькі ад іх прыродных уласцівасцей, але і ад першаснай апрацоўкі.

Першасная апрацоўка пушніны не вельмі складаная, аднак штогод закупаецца значная колькасць шкурак з рознымі дэфектамі першаснай апрацоўкі, у выніку чаго палаянічыя не атрымліваюць часткі закупачнага кошту шкурак, а прамысловасць вымушана перапрацоўваць сыравіну невысокай якасці.

Вось дэфекты, якія ўтвараюцца пры здымцы шкурак. Разрывы — лінейныя адтуліны ў мяздры ад моцнага нацягвання шкурак у час здымкі і праўкі — часцей за ўсё сустракаюцца на шкурках з тонкай мяздрой, напрыклад, у зайца.

Дзіркі — выразы асобных участкаў шкуркі ад няўмелага валодання нажом.

Выхапы — зрэзы мяздры, якія часамі агольваюць карэнне валасоў, аслабляюць сувязь валасоў з мяздрой. Разрэзы — лінейныя пашкоджанні мяздры, зробленыя нажом, што парушаюць яе цэласнасць без страты плошчы.

Адсутнасць частак шкуркі. Найчасцей адсутнічаюць такія часткі шкуркі, як галаўная, галаўная і шыйная ці не хапае адной або абедзюх лап.

Акрываўленая мяздра. Косці ў хвасце ці ў лапах. Шкурка, з якой не вынуты хрэхчы і косці, пры кансерваванні не прасыхае, а прэе і высыхае, ломачыся на выгібах.

Затлушчанасць валасянога покрыва. Пырэзы — рэзкі мяса, сухажылля і тлушчу на шкурках.

Няправільная здымка — здымка, зробленая нестандартным спосабам.

Пры абястлушчванні шкурак з'яўляюцца наступныя дэфекты.

Неабястлушчанасць — падскурныя адкладанні тлушчу, пакінутыя на шкурках.

Скразняк — агольванне карэння валасоў з боку мяздры ў выніку пашкоджання глыбокіх слаёў дэрмы.

Тлушчавы гар — разбурэнне мяздры кепска абястлушчаных шкурак у выніку акіслення тлушчу. Мяздра робіцца аранжава-іржавага колеру.

Дэфекты, якія з'яўляюцца пры няправільным кансерваванні.

Вымажанае мяздра — рыхлая, патоўшчаная мяздра белаватага колеру ад сушкі шкурак на марозе.

Няправільная сушка — сушка шкурак у нераспраўленым на развілках выглядзе. Такая сушка псуе таварны выгляд шкурак і спрыяе іх псаванню.

Непрасушаная мяздра — шкуркі, якія змяшчаюць звыш 20% вільгаці.

Попельная мяздра — мяздра, апрацаваная попелам (брудная), попел таксама разбурае і шкурку.

Арагавелая мяздра атрымліваецца ў выніку сушкі шкурак пры занадта высокай тэмпературы (звыш 40°). Жорсткая, ломкая, арагавелая мяздра не паддаецца далейшай апрацоўцы ў футравай вытворчасці.

Прэлая мяздра і выпаданне воласу. Нетрывалая мяздра бывае тады, калі шкурку з упалаванага зверга здымаюць не адразу, а праз нейкі час, вельмі марудна сусаць яе ці захоўваюць у сырм памяшканні. Поўсць выпадае ў выніку аслаблення сувязі з мяздрой.

У працэсе захоўвання і транспарціроўкі шкурак з'яўляюцца такія дэфекты.

Цвіласць — заражэнне недастаткова прасушаных або адсырэлых шкурак грыбком цвілі: на паверхні шкуркі з'яўляецца белаваты або зеленаваты налёт.

Малеэдзіны — пашкоджанне валасянога покрыва молю.

Шкураедзіны — пашкоджанні мяздры шкурак жучкамі-шкураедамі і іх лічынкамі.

Пашкоджанні шкурак грызунамі — мышамі і пацукамі.

Г. ЦЫЁНСКІ.

Ё Р Ш

Знешні выгляд гэтай рыбы вядомы кожнаму. Складам цела ёрш нагадвае акуню. Аднак пярэдні спіны плаўнік яго злучаецца з заднім і складаецца з тоўстых моцных калючак. Вочы вялікія, навікаце. Спіна шэра-зялёная з чарнаватымі плямамі. Бакі крыху жаўтаватыя. Брушка белая.

Колер ярша залежыць ад таго, дзе ён жыве. У рацэ або возеры з пясчаным дном ёрш заўсёды святлейшы, чым у вадаёмах, занесеных ілам. Тут ён бывае амаль цёмна-зялёны.

Выкінуты з вады, ёрш паводзіць сябе надзвычай цікава. Ён растапырае вострыя плаўнікі, надзьмувае «шчокі», загінае калючы хвост і становіцца падобны хутчэй на шарык, чым на рыбіну. Гэта, мабыць, і паслужыла прычынай, што яго назвалі яршом. Калючкі, дарэчы, — адзіны сродак яго абароны. Перад імі адступае нават галодны шчупак.

Ёрш не дасягае вялікіх памераў. Аднак пры дастатку ежы ў вусцях рэк і азёрах сустракаюцца рыбіны вагой да 400 грамаў. Харчзецца ёрш невялікімі рачкамі-мармышамі. Яны амаль увесь год служаць для яго ласункам. Азёрны ёрш нават зімой есць гэтых рачкоў. А ў рэках у зімовы час ён, звычайна, ляжыць у глыбокіх месцах і нічога не есць. Затое восенню і ранняй вясной страўнік набіты мармышамі па самае горла.

Увогуле, дробныя рачкі, насаякомыя, іх лічынка складаюць пастаянную ежу ярша. Вясной ён іншы раз з'ядае ікру іншых рыб і нават моладзь, якая выклонулася з ікры.

Распаўсюджаны ёрш надзвычай шырока. Яго можна сустрэць амаль ва ўсіх рэках і азёрах Еўропы за выключэннем Іспаніі, Італіі, Грэцыі. Водзіцца ёрш як у вялікіх, так і малых рэчках, у азёрах, сажалках. Ён вельмі непатрабавальны да ўмоў і з'яўляецца амаль пастаянным спадарожнікам акуны. Як і акунь, ён не любіць моцнага цяжэння і аддае перавагу ціхім затокам і глыбокім ямам з водаваротамі.

Ранняя вясной, а дакладней, у канцы зімы чародкі яршоў, якія знаходзіліся ў ямах, выходзяць на больш мелкія мясціны і праз некаторы час пачынаюць нараставаць. Як сцвярджаюць знаўцы, пачатак нерасту залежыць ад часу раставання лёду, таму ў рэках гэты працэс адбываецца раней, чым у азёрах.

Нераст працягваецца тыдні два. Згодна з назіраннямі Л. П. Сабанеева, нерастуе пара рыб часцей за ўсё ноччу, а таму працэс гэты для назірання фактычна недаступны.

Нераст адбываецца ў розных месцах. У азёрах рыбы шукаюць паніжэнняў з пясчаным ці нават камяністым дном. У рэках, мяркуючы па вялікай колькасці малявак у затоках, яны аблюбоўваюць гэтыя мясціны.

Ёрш заўсёды пазбягае сонечнага святла і цёплай вады. Таму летам трымаецца на глыбіні не менш як два метры. Аднак яго можна знайсці і ля берага, калі ён абрывісты, падмываецца вадой: у такіх месцах ёрш знаходзіць чарвякоў і лічынак. У праточных сажалках ён, як рыба, што любіць змрок і прахалоду, жыве звычайна ў ямах, ля цяністых берагоў, плацін, палая мастоў.

У спякотныя дні, калі вада ў сажалках і азёрах дасягае 20 градусаў, ёрш ідзе да падводных крыніц, у вусці халодных крынічных ручаёў або забіваецца пад пльвічыя, моцна падмытыя берагі. Тут знаходзіць і дастатак ежы.

Амаль усё лета ёрш жыве на адным аблюбованым месцы. Толькі моцнае награванне вады прымушае яго вандраваць. У пачатку восені, калі вада пахаладнее, чародкі яршоў становяцца ўсё большымі. У верасні — кастрычніку яны заходзяць у ямы, дзе і зімуюць.

АДКАЗЫ НА КРАСВОРД «ФАУНА», ЗМЕШЧАНЫ У № 3 ЗА Г.Г.

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ: 5. Спрут. 6. Вугор. 9. Гран. 12. Краб. 13. Пітон. 14. Вожык. 18. Анабас. 19. Скрабін. 20. Мамант. 23. Кобра. 24. Ласка. 25. Рысак. 26. Нерпа. 31. Цыцяня. 32. Пелікан. 33. Гарыла. 36. Гідра. 37. Калан. 38. Муха. 40. Крот. 41. Лайка. 42. Алень.

ПА ВЕРТЫКАЛІ: 1. Шпак. 2. Суслік. 3. Нутрыя. 4. Воўк. 7. Крэчат. 8. Сапсан. 10. Норка. 11. Коцін. 15. Каромысел. 16. Балаціянік. 17. Шаўкапрад. 21. Архар. 22. Галец. 27. Мянтуз. 28. Зебра. 29. Варан. 30. Цыклоп. 34. Кілька. 35. Казуля. 39. Амар. 40. Конь.

ПАЛЯЎНІЧЫ АЗАРТ

(3 МІНУЛАГА)

Міхед выйшаў з дому падвечар. Хацеў выбрацца раней, каб павідну дабрацца да Кнышэвіч, ды як на тое ліха, падаспела работа: дапамагаў куму Аўдзею перавозіць з балота сена. З сенам, праўда, яны ўправіліся яшчэ да абеду. А вось абед у кума зацягнуўся: калі апаражнілі адзін паўлітэрак, кум паставіў другі.

— Ці не досыць ужо?— заўважыла кума Аўдзеіха.

— Не перашкаджай,— агрызнуўся Аўдзеі,— мы тут па справах гутарым з кумам, ці не бачыш?

— Ды ўжо бачу, што добра такі накуміліся,— не зласліва сказала кума і выйшла з хаты.

Вось так і дасядзеліся, што Міхед ажно надвячоркам выбраўся ў дарогу. «Ат, такой бяды,— сучышаў ён сябе.— Сёння не патраплю ў Кнышэвічы, дык заўтра там буду. Нікуды яны не ўцякуць, затое будзе прычына завітаць на хутар да Астапа. Якраз па дарозе. Там і пераначую.

Першай сустрэла Міхеда Астапава сучка Міхля. Яна гучна забрахала і кінулася на гасця, але неўзабаве, пазнаўшы яго, вінавата завіляла хвостом: маўляў, прабач за такую прамашку. На голас сучкі выйшаў і сам гаспадар— прысадзісты, шырокі ў плячах.

— А, Міхед!— пайшоў ён насустрач гасцю,— даўно не быў у нас. Якім цябе ветрам занесла?

— Ды вось, у Кнышэвічы іду, да Анціпа, карову ў яго напытаў. А па дарозе вось і да цябе завярнуў. На ноч бярэцца. Ды нешта і ногі заслабелі.

— Бачу, бачу, што ногі цябе не слухаюцца,— гаварыў гаспадар, праводзячы ў хату гасця, потым нешта шапнуў на вуха свайму дзесцігадоваму сыну, што круціўся каля сенцаў.

Пакуль пасядзелі, пагаварылі пра тое-сёе, завіталі суседзі— Яўхім Лысы і Панас Кудзелька, заўзятыя паляўнічыя.

— У гонар такога гасця і пасядзець не зашкодзіць,— ставячы на стол паўлітэрак, які прынёс з сабой, заўважыў Яўхім. Тое ж самае сказаў і зрабіў Панас.

Стол неўзабаве набыў прывабны выгляд: з'явіліся гуркі, квашаная капуста ў качанах, ладнымі скрылікамі нарэзаннае сала, бохан хлеба, а сярод усяго гэтага, нібы маякі, узвышаліся бутэлькі.

— Вось зараз і падсілкуемся крыху,— наліваючы ў шклянкі, сказаў Астап.— Ну, як кажуць, па адной, толькі не апошняй.

Выпілі па адной, па другой, разгаварыліся. Выпілі па трэцяй. Невядома адкуль узяліся на сталі карты.

Міхед, выняўшы грошы з шапкі, адклаў адзін рубель, а астатнія схаваў.

— Так і быць,— сказаў ён,— вось прайграю гэты рубель, а на болей не разлічвайце.

Гаворачы так, Міхед крывіў душою: беручы карту, ён не намерваўся прайграваць, ён прагнуў выйгрышу і толькі. Але, як на тое ліха, карта не ішла.

Міхед ужо вырашыў выключацца з гульні. Але прайграны рубель не даваў спакою. Астап таксама прайграваў. Шанцавала ў гэты вечар толькі аднаму Яўхіму Лысаму. Ён, задаволеная ўсміхаючыся, перабраў у калодзе карты ды прыгаворваў:

— Каму не шанцуе ў картах, таму пашанцуе ў каханні.

І Міхед не вытрымаў, зноў палез у шапку. У яго было адно жаданне, адна

мэта: адыграцца. І ён гуляў з нейкім самазабыццём. Нешта падобнае адбывалася і з Астапам. Ён, трымаючы ў руках карту і абдумваючы, што б яшчэ паставіць, гучна абвясціў:

— Стаўлю сваю Міхлю!

— А не шкада прайграваць? Ты ж паляўнічы, без сучкі будзеш, як без рук,— з'едліва заўважыў Яўхім.

— Не твая справа,— агрызнуўся Астап.— І, вылезшы з-за стала, пайшоў з хаты. Неўзабаве ён вярнуўся назад, ведучы на павадку сучку Міхлю.

— Стаўлю на ўвесь банк,— заявіў Астап і прывязаў сучку да ножкі стала. Яўхім Лысы трымаў банк.

Астап браў карты павольна. Падлічваў, прыкідваў, а потым рашуча загадаў:

— Сваю!

— У Яўхіма была дзевятка, узяў яшчэ караля, восьмёрку...

— Давай на ўсю Міхлю,— нейкім не сваім голасам сказаў Міхед.

І менавіта цяпер яму пашанцавала: ён набраў ачко і выйграў Міхлю.

...Міхедзіха з самай раніцы выглядала з акна, цікуючы, ці не з'явіцца на дарозе яе Міхед з кароваю. Яна ўсе вочы праглядзела, а яго ўсё не было. «Хоць бы чаго нядобрага не здарылася ў дарозе,— непакоілася кабета,— і чаму я сама не пайшла з ім?— дакарала яна сябе».

І толькі надвячоркам яна ўбачыла на вуліцы свайго Міхеда. Але што гэта такое? Замест каровы ён вёў на вярочцы нейкага сабаку. Не верачы сваім вачам, Міхедзіха выбегла насустрач.

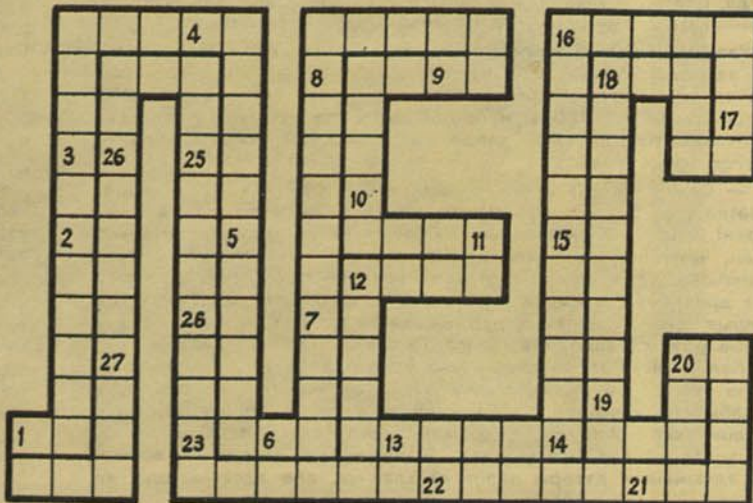
— Вось, купіў,— мармытаў Міхед,— сучку купіў. Вельмі ж ужо пародная, падла... Двух кароў, казалі, вартая...

У. ПРАВАСУД.

ЧАЙНВОРД «ЛЕС»

1. Вядомы рускі вучоны-лесавод, тэарэтык і практык лясной гаспадаркі. 2. Дрэва з цвёрдай драўнінай. 3. Каштоўны ядомы грыб. 4. Частка ляснога масіву. 5. Арэшнік, род кустоў і дрэў сямейства бярозавых. 6. Дробналістае дрэва. 7. Асенні грыб. 8. Частка кораня або сцябла з пупышкамі, адведзеная ад мацярынскай расліны і прыкапаная зямлёю для ўкаранення. 9. Каштоўны драпежны лясны звер. 10. Лясная ягада. 11. Вобласць распаўсюджвання якой-небудзь расліны ці жывёліны. 12. Работнік лесу. 13. Хмызняк з чырвонымі пладамі. 14. Лекавая цэневынослівая лясная расліна з сямейства лілейных. 15. Лясная пеўчая птушка. 16. Грыб. 17. Лісцевы лес. 18. Промыславая птушка. 19. Калючы ягадны хмызняк. 20. Машына, якая выкарыстоўваецца пры лесанарыхтоўках. 21. Назва жывёл і раслін—рэштак фауны і флоры мінулых геалагічных перыядаў. 22. Вызначэнне запasu драўніны ў лясках. 23. Паверх лесу. 24. Частка дрэва. 25. Чалавек, які займаецца ўзнаўленнем лесу, лесазнаўца. 26. Птушка-санітар лесу. 27. Савецкі пісьменнік, аўтар рамана «Рускі лес».

Склаў У. ЖДАНКО.

СЬЕ-ТОЕ АБ ЗМЕЯХ

Рыбалка — маё захапленне. Падарожнічаючы па чатырох кантынентах, я заўсёды, калі толькі трапляў да берага якой-небудзь рэчкі ці возера, адразу ж пачынаў цікавіцца рыбаю. Сябраваў я з рыбакамі, імкнуўся даведацца пра мясцовыя спосабы лову рыбы. Так было і ў час плавання па Паране.

Цяпер у мяне ёсць другое захапленне. Маё хобі — змеі. Таксама своеасабліва «хвароба». Сябры называюць гэта прыхаматцыю. Можна быць. Вінаваты ў гэтым Хуліо Р., трохі з дзівацтвамі, але, няма сумнення, цудоўны чалавек. Жыве ён у Пасадасе. З павагі я называю яго прафесарам. Тытул ён гэты атрымаў не на навуковай ніве, а на звільстых сцэжках жыцця.

Аднойчы ён быў на паляванні. Паклаў на зямлю стрэльбу, а калі нагнуўся, каб падняць, яго ўкусіла ярара. Жыццё яму выратавалі, але, хоць з таго часу мінула ўжо каля трыццаці гадоў, ён пакутуе і па сённяшні дзень: баяць нэркі і вочы.

Магчыма, гэты выпадак, горкі вопыт, з'явіліся прычынаю яго цікавасці да змей. Няма сумнення, ён цяпер адзін з самых аўтарытэтных афіёлагаў Паўднёвай Амерыкі. Працаваў у Бутантане, паблізу горада Сан-Паўлу ў Бразіліі, дзе знаходзіцца самы вядомы ва ўсім свеце інстытут супрацьзмяіных сываратак.

Якія яшчэ істоты на зямлі выклікаюць такі страх, агіду, як змеі? Пра іх раскаваюць столькі гісторый і легенд. Змея — сімвал зла. Але не будзем абыякава ставіцца да ўсіх гэтых гісторый і легенд. У некаторых з іх можна знайсці крупінку праўды. Але многія легенды шкодныя, што выклікаюць пярэчанні і супрацьдзеянні. Каб не быць галаслоўным, прывяду прыклады.

На ўсёй агромністай тэрыторыі басейна Параны сустракаецца змея мусарана — хуткая, чорная, дасягае каля двух метраў у даўжыню. У яе шмат народных назваў: «каксамітная змея», «чорны паляўнічы», «лясны чысцільчык». Яна зусім бяшкодная і нават, наадварот, вельмі карысная. Імклівая, моцная мусарана, паляючы на ядавітых змей, ачышчае ад іх лес. Дзіўны факт, але ён пацверджаны шматгадовымі назіраннямі. Мусарана сапраўды паглынае перш за ўсё ядавітых змей. Такія ў яе асаблівасці. На жаль, самая распаўсюджаная яе назва — мамамбера (яка ссе). Пасля родаў ноччу яна запэўвае ў пасцель і адсоўвае малое ад грудзей маці, якая спіць. А каб яго супакоіць, дае яму ссаць свой хвост, а сама напіваецца малака маці. Ніхто, праўда, гэтага не бачыў, таму што «хітрая, як змея» гадзіна робіць гэта толькі тады, калі маці вельмі моцна спіць.

Але так павінна быць, калі столькі дзяцей... высыхае ад голаду!

Такая легенда, у якую ўсе вераць. А ў выніку знішчаюць, забіваюць карысную для чалавека істоту. Шмат вады сплыве ў Паране, пакулы ахоўныя меры зразумеюць і будуць паважыць так, як гэта трэба.

Яшчэ больш шкодная легенда пра кобру. Легенда гаворыць: набожны Буда, падарожнічаючы па Індыі, стаміўся і лёг адпачыць. Хутка набожны заснуў. А калі прачнуўся, убачыў кобру, якая, падняўшы над ім і раздзьмуўшы шыю ў выглядзе парасона, закрывала яго ад сонечных праменяў. У знак падзякі Буда, бласлаўляючы кобру, датыкнуўся да яе шыі двума пальцамі. Гэта свяшчэннае, адзначанае мудрым стварэнне...

Размова вядзецца пра кобру, адну з самых ядавітых змей на зямным шары. Але ў Індыі гэта свяшчэнная змея, забіваць яе не дазваляецца. Статыстычныя дадзеныя гавораць аб тым, што кожны год кобры кусаюць амаль трыста тысяч чалавек.

Помню парады, якія даваў мне дон Хуліо, калі я адпраўляўся лавіць змей:

— Самае галоўнае не баяцца змеі. Калі будзеш баяцца, хватка твая будзе няўпэўненай. Людзі ненавідзяць гэтыя стварэнні, якія бяшумна нясуць смерць, але не задумваюцца над тым, чаму змея нападае на чалавека. А яна ж робіць гэта выключна для самаабароны ці калі яе патривожаць. Таму не дражні яе, а смела хапай. Ведай, што гэта змея, як і ўсе іншыя, дурная, напэўна, дурнейшая за цябе. У яе ёсць яд, а ў цябе розум і халодная галава. Перавага на тваім баку.

Калі я пісаў гэтыя словы мне ўспомнілася, што самую вялікую грывучую змею, агідную і ў той жа час прыгожую, я здабыў не ў выніку доўгіх пошукаў у лясных гушчарах, а... у сваім пакоі! Апоўдні я драмаў. Было гэта ў лясным ранча. Спякота стаяла невыносная. Я ляжаў на паходным ложку. У адчыненыя дзверы зазірнуў хлапчук, але адскочыўшы, як укушаны, закрычаў:

— Ярара! Ярара!

Я прыўзняўся і ўбачыў вялікі клубок у кутку пакоя. Па яго памерах і таўшчыні віткою я вызначыў, што няпрошаны госць — не ярара, а вялікая грывучая змея. Калі я заварочаўся на ложку, змея падняла хвост і папераджальна пачала стукаць грывушкамі, нібыта жадала аб'явіць: я тут!

Узяць яе жывою я не мог. Мне перашкаджалі скрынкі. У змеі быў больш зручны «аператыўны прастор», большая свабода рухаў. Карабін быў пад рукою. Але мне было шкада псаваць прыгожую шкуру, прабіваючы адразу некалькі віткою цела. Таму, не злезычы з ложка, я пачаў цмокаць, біць у далоні, карацей, пачаў дражніць змею. Нарэшце, яна вырашыла высунуць з клубка галаву. І тады я стрэліў.

Разглядаючы пасля, здабытую не рыцарскім спосабам, змею і слухаючы мой расказ, прафесар тут жа зрабіў выснову:

— Была вялікая спякота. А ў ранча, пад дахам, — прахалода. Змея гэта і прывабіла. А што здарылася з сяброўкай? Вы шукалі яе?

І дон Хуліо са скрухай папракнуў мяне, што я не здагадаўся пашукаць яшчэ адну грывучую змею. Справа ў тым, што па яго тэорыі гэта разнастайнасць змей заўсёды сустракаецца парамі.

На тэрыторыі басейна Параны сустракаюцца тры асноўныя групы ядавітых змей: ярара (пяць разнавіднасцей), грывучая змея і каралавая. Смяротны яд прадстаўнікоў кожнага з гэтых відаў дзейнічае на арганізм хвяды спецыфічна, па-рознаму.

Ярара — гэта, зразумела, назва на мове гуарані. Да гэтага сямейства адносіцца і сурукуінга, якая дасягае трох з палавінай метраў, і маленькая ярара — няята, якая не бывае больш як пяць-дзесяць сантыметраў, і сурукуры — зялёная змея, якая артыстычна лазіць па дрэвах, і ўруту, якую з-за характэрнага ўзору на галаве называюць інакш крыжовай.

Нягледзячы на розны вонкавы выгляд, усіх прадстаўнікоў гэтай мілай і да таго ж самай шматлікай і распаўсюджанай сямейкі аб'ядноўвае адна агульная рыса — дзейнае яду. Іх яд выклікае распад крыві, што і з'яўляецца прычынай смерці або вельмі цяжкага захворвання. Найбольш часты сімптом — гангрэна.

А вось яд грывучай змеі, якую ў Аргенціне называюць каскабель, трапіўшы ў кроў, дзейнічае інакш: паралізуе нервовую сістэму. Аднак чалавек можа памерці і ад задышкі.

У інстытутах атрымліваюць супрацьзмяіную сываратку. Але ў сувязі з тым, што шмат у якіх выпадках цяжка ўстанавіць, якая змея ўкусіла чалавека, ярара ці грывучая, у апошні час вырабляецца камбінаваная сываратка, якая выратаўвае і ад таго і ад другога яду.

А супроць яду прыгожай каралавай змеі, на жаль, сродкаў няма. Укус яе практычна заўсёды прыводзіць да смерці. Аднак, дзякуючы чырвона-чорна-белым колцам, яе лёгка заўважыць, і, акрамя таго, яна вельмі палахлівая, заўсёды імкнецца схвацца, а не атакаваць.

Шкада, што мне не ўдалося адшукаць статыстычныя дадзеныя колькасці ўкусаў ядавітых змяямі. Вельмі цяжка сабраць такія звесткі, асабліва на поўначы Аргенціны. Выключэннем з'яўляецца толькі правінцыя Сант'яга-дэль-Эксцера, дзе, дарэчы, змей менш; там, па няпоўных звестках, рэгіструецца больш як тысяча ўкусаў штогод.

Думаю, што чытачу ўжо хопіць усіх гэтых жахаў.

Басейн верхняй Параны і перш за ўсё недаступныя поймы і балоты лагуны Ібера — цудоўныя мясціны для палявання і на змеі з прыгожай шкураю. Там жыве некалькі разнавіднасцей баа, і сярод іх нават анаконда, якую называюць на мове гуарані сукуры. Анаконда — змея земнаводная, цудоўна лазіць па дрэвах. Яе любімы спосаб лову «буйной дзічыны» — гэта якраз паляванне з дрэва, дзе яна падпільноўвае жывёл, якія ідуць на вадапой.

Анаконда — самая вялікая змея ў свеце, сапраўдны рэкардсмен па даўжыні, вазе і сіле. У гэтых шыроках яе сустракаюць, праўда, рэдка, але шкуру яе лічаць вельмі каштоўнай здабычай. Самая вялікая анаконда, якую мне давалося бачыць, была здабыта ў Бразіліі. Колькі яна важыла, не ведаю. Але даўжыня садранай шкуры, якую я змераў, была дванаццаць метраў. Разрэзаная ўздоўж бруха, яна ў сярэдняй частцы была такой шырокаю, што з яе можна было зрабіць нават двухспальны гамак.

Паводле кнігі Віктара Астроўскага «Жыццё вялікай ракі».

ВАКОЛ БЯРОЗЫ

Да 100-годдзя Барадзінскай бітвы ў раёне вёскі Шэвардзіно пасаджаны ў форме крыжа сотні бяроз. Магутныя дрэвы суправаджаюць наведвальнікаў па дарозе ў Барадзінскі ваенна-гістарычны музей.

У дні святкавання 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна сотні тысяч работнікаў лясной гаспадаркі стварылі алеі і гаі (па сто штук) з бяроз.

У мемарыяльным комплексе «Хатынь» тры бярозкі сімвалізуюць жыццё, на месцы чацвёртай — вечны агонь (кожны чацвёрты жыхар нашай рэспублікі загінуў ад фашысцкіх захопнікаў).

У нашай краіне шмат сёл, вёсак, рэк і іншых геаграфічных назваў, утвораных ад слова «бяроза». І вось што цікава: многія вядомыя месцанараджэнні карысных выкапняў адкрыты ў розны час, але абавязкова ў тых месцах, дзе былі або сяло Беразіно, або рака Бярозаўка, або возера Бярозаўскае.

Першае золата ў Расіі, як вядома, было знойдзена на Урале, у раёне вёскі Беразіно.

Першы газ у Сібіры быў знойдзены ў 1953 годзе на ўсходнім горада Бярозава Цюменскай вобласці. Гіганцкі фантан газу, які пайшоў з Бярозаўскай свідравіны, паведаміў аб адкрыцці новай газаноснай правінцыі.

Бярозаўскім названа першае радовішча жалезнай руды ў Забайкаллі, на тэрыторыі Нерчынска-Заводскага раёна Чыцінскай вобласці.

Адным з першых радовішчаў слюды, адкрытым у Карэліі некалькі стагоддзяў таму назад, было Бярозаўскае. Размешчана яно на поўначы Кемскага раёна. А ва Усходнім Казахстане ёсць адразу два радовішчы поліметалаў: адно — Бярозаўскае, другое — Нова-Бярозаўскае. Гэты спіс дапаўняе алавянае радовішча, нядаўна адкрытае на Далёкім Усходзе, і таксама названае Бярозаўскім.

І, нарэшце, зусім нядаўна на Бярозаўскім рудніку, упершыню за 225-гадовую яго гісторыю, забойшчыкі чацвёртай шахты знайшлі вельмі рэдкі ў радовішчах руднага золата самародак вагой 660 грамаў.

ПТУШКА БЕЗ ІМЯ

Здаецца, на зямлі ўжо не засталася жывёл і птушак, якія былі б не вядомы чалавеку. Але вось амерыканскія вучоныя-арнітолагі толькі развялі рукамі, калі ім паказалі здымак маленькай птушкі, якую бачылі

нядаўна ў лесе на адным з Гавайскіх астравоў. Птушку заўважылі і сфатаграфавалі ўдзельнікі студэнцкай навуковай экспедыцыі.

Як заявіў журналістам прадстаўнік Нацыянальнага навуковага фонду США, выяўленне дагэтуль невядомай птушкі «з'яўляецца хвалюючай падзеяй для навукі і птушак». Шмат хто думае, сказаў вучоны, што на нашай планеце ўжо не засталася белых плям, што ўсё ўжо вывучана і сістэматызавана. Птушка, у якой яшчэ няма нават імя, абвясрае гэту думку.

БРАКАНЬЕРКІ

У байках сарокам звычайна прыпісваюць ролю пляткарака. Ці падобны яны на такіх, меркаваць цяжка. А вось у тым, што яны браканьеры, пераканаўся шафёр Мядзельскага раёна на вузла сувязі Вадзім Скурко.

Неяк зімой непадалёк ад дарогі, якая вядзе да вёскі Шыкавічы, ён убачыў, як дзве сарокі напалі на зайца. Сарокі былі вельмі незадаволены, калі шафёр наблізіўся да іх, і неахвотна пакінулі сваю ахвяру.

Гэта не адзіны выпадак, які сведчыць пра браканьерства сарок. Вадзіму Скурко давялося выратаваць і шпака, што застаўся зімаваць «дома». Сарока напала на яго ў парку каля Старога Мядзела. Удзячны шпак «згадзіўся» жыць у свайго выратавальніка.

А. ПАРШУТА.

ТАЯМНІЧЫ ЗЛОДЗЕЙ

З вясны, у вёсцы пачалі бясследна знікаць кураняты, качаняты і гусяняты. І пасткі ставілі, і дзіркі ў куратніках затыкалі, але ўсё дарэмна.

— Ці не двухногі злодзей завёў-

ся? — недаўменна пыталіся вяскоўцы адзін у аднаго. Але на след злодзея натрапіць ніхто не мог.

Мінула лета. Непадалёку ад лесу вучні старэйшых класаў капалі бульбу. Адзінока і сіратліва стаяла ў полі хата. Вокны былі забіты дошкамі — гаспадыня ўжо некалькі гадоў назад перабралася да дачкі ў новы пасёлак.

Адзін вучань выпадкова зазірнуў у дзірку, што была ў акне, і вачам не паверыў: на падлозе валяліся курныя, качыныя, гусіныя галоўкі, лапкі і косткі... А на печы ляжала ліса.

Дзірку ў акне закрылі мяшком. Разлік быў правільны: бразнулі ў сенцах клямкай, ліса саскочыла з печы, і, сігануўшы ў акно, трапіла ў мяшок.

«Пакаранне» ліса адбывае ў біялагічным кутку школы пад пільным наглядам юных аматараў прыроды.

У. САЗАНОВІЧ.

РАВЕСНІК ГОРАДА

Праходзячы па вуліцы Першамайскай, абавязкова звернеш увагу на адзінокі магутны дуб. Хто пасадзіў тут дрэва, ніхто не ведае. На пытанне аб узросце дуба мясцовыя жыхары адказваюць: «Дуб — равеснік Магілёва».

Зразумела, кожнаму гараджаніну хочацца мець сваё «летапіснае» дрэва. Дуб, сапраўды, ураджае, нягледзячы на тое, што ствол яго пашкоджаны асколкамі, а на кары захаваліся сляды мінулых пажараў.

І. БЯЛЯЕУ.

ТРАФЕІ ПАЛЯЎНІЧАГА

Гэтых ваўчанят здабыў паляўнічы з вёскі Дроньш Хойніцкага раёна Фёдар Ядчанка. На яго рахунку 105 ваўчанят.

ВОЗЕРА БЕЛЫХ ЛІЛЕЙ

Вядомы беларускі арнітолаг Міхаіл Сцяпанавіч Долбкі некаж сказаў, што ён быў на Чорным возеры, якое знаходзіцца ў Лунінецкім раёне. «Што-небудзь прыгажэйшае, больш таямнічае мне не даводзілася бачыць у жыцці», — гаварыў ён. Пасля гэтай размовы я адразу разгарнуў карту Беларусі. Якое ж было расчараванне — на карце возера не значылася. Але ж запомнілася і другое. Міхаіл Сцяпанавіч раіў: «Наведайце возера, не пашкадуеце».

Быў ліпень: гарачы, з навальніцамі, з душнымі начаі.

За тры гадзіны лягасаўскі старэнькі «козлік» даставіў мяне і фатографа М. Шарая на хутар Чорнае возера. Ад хутара (там усяго дзве хаты) да возера рукою падаць, мо з паўкіламетра. Але, як сказаў ляснік, што жыве на хутары, на возера без лодкі не трапіць. Лодку знайшлі на канаве, пракапанай да возера, і ледзь не адмовіліся ад свайго жадання паглядзець яго. У лодку праз дно, як праз сіта, сачылася вада. Але вучань Бастынскай школы Іван Канавальчук, які збіраўся паказаць нам возера, супакоіў: «Не бойцеся, мы плаваем у гэтай лодцы па возеры, будзем толькі ваду вычэрпваць», — і падаў мне невялікае вядро. «Ого, — падумалася, — вядром вычэрпваць з лодкі ваду. У канаве, калі што-якое, — бераг блізка, а што рабіць на глыбокім возеры, калі лодка напоўніцца вадою?» Непрыемны халадок, хоць была і спякота, прабегаў па спіне. Іван узяў у рукі тонкае, даўгое, метраў каля трох, трывалое дубовае вясло і, адштурхоўваючыся ад берагоў, парослых густой асакою, пагнаў лодку да возера. Правіў ён лодкай з гонарам і толкам. Праз метраў пяцьдзесят канаву расчырылася. На берагах, над самай вадою, стаялі гонкія

вольхі. Адна каля адной. Праз густы полаг зялёнай лістоты нават не прабіваліся сонечныя прамені. Вада ў канаве была чорная, як кава, ад тарфянога дна. Наляцелі камары. Але вось змрочны альховы лес скончыўся, наперадзе былі невысокія лазовыя кусты. Берагі канавы амаль сышліся, толькі вузенькая палоска вады падзяляла іх. Лодка бартамі ўперлася ў гэтыя берагі, як уклінілася, і спынілася. Іван торкнуў вяслом адзін бераг: ён загойдаўся. Потым ён вылез з лодкі: плавень захадыў угору — уніз, як на спружынах. Вылез на бераг і Мікалай Аляксеевіч: бераг яшчэ болей загойдаўся. Стоячы на гэтым рухомым беразе, яны цягнулі лодку наперад. І дзіва дзіўнае: берагі разыходзіліся ўбакі і адразу ж за лодкаю звужваліся.

Пераадолелі гэты цяжкі адрэзак дарогі, і перад намі праз нейкіх дзесяць метраў, адразу за чаротам, адкрылася Чорнае возера. Яно некаж адразу зачаравала, уразіла, запаланіла колерамі, гукамі, шлохамаі, нейкай невядомай таямнічасцю дзікай прыроды.

Возера круглае, у дыяметры каля васьмісот метраў, акаймавана вузкаю палоскаю густога чароту, за чаротам — пояс лазовых кустоў, а за імі — альховы лес, у якім сям-там трапляюцца бярозы. Чарот, кусты, вольхі растуць на плаўнях у вадзе. Шырыня гэтых плаўняў каля пяцідзесяці-шасцідзесяці метраў. У ветранае надвор'е яны то ўзнімаюцца ўгору, то апускаюцца. Вольхі хістаюцца, але не падаюць. Ствараецца ўражанне, што нібыта пад берагамі знаходзіцца нейкія вялізныя пачвары і раз-пораз удыхаюць і выдыхаюць паветра.

Трапіць на возера, акрамя канавы, якую мы плылі, ні ў адным месцы немагчыма: лодка не пройдзе праз прыбарэжны зараснікі і плаўні, а пехатою таксама не прабрацца між плаўняў, бо ў сярэдзіне іх — бяздонныя дзіркі, трапіш у яе — зацягне, засмокча багна. Нават ляснік аднойчы, жадаючы трапіць на возера не па канаве (а ён ведаў, якія каварныя берагі), хоць праяраў дарогу шастом, праваліўся ў чортава вока. Яго выратаваў шэст: паклаў яго на плавень і, наступова рухаючы перад сабою, выкараскаўся з дрыгвы. Тануў на «беразе» і адзін прыезджы чалавек. Сам ён не мог выбрацца з багны. Яго крык аб дапамозе пачулі на хутары, прынеслі вяроўку, кінулі адзін канец і выцягнулі.

Дзень выдаўся душны. Сонца, чысты блакіт неба закрывала белаватая смуга. Прыбарэжныя чаротавы-лазовыя гушчары ў рассяяных праменнях сонца набылі пшчотны зялёна-сіняваты колер. Вада ў возеры здавалася чорна-сіняй, хоць і пераважалі зялёныя і цёмна-сінія колеры. Ды вады амаль не было відаць, бо ўся яна была схавана пад вялізнымі, як талеркі, лістамі белых лілей. Толькі сям-там трапляліся прагалы. Маладое лісце — зялёнае, пастарэлае набыло цёмна-зялёны колер, старое зрабілася жоўта-малінавым. А між лістоў на вадзе плавалі белыя кветкі. Іх сотні, тысячы... Чорна-сіняя вада, рознакаляровае лісце і белыя кветкі надавалі возеру незвычайную мазаічную карціну, на якой фарбы былі пакладзены з вялікім густам і майстэрствам.

Белыя лілеі... Яны не зусім белыя, калі добра прыгледзецца. Ад сцябла ў бакі гарызонтальна разыходзіцца пяць клінападобных зялёна-бурых пясціскаў. А дваццаць-трыццаць такіх жа клінападобных пясціскаў, але белых, з ледзь прык-

метным чорным адценнем, растуць угору, утвараючы па форме і строгах лініях невялікую чашу, у сярэдзіне якой залаціцца жоўтыя тычынкі.

Зачараваныя незвычайнай маляўнічасцю возера, мы забыліся пра лодку, пра тое, што яна ненадзейная. Калі спахваліся, у ёй было амаль да палавіны вады. Падмоклі пінжакі, фотаапараты і чаравікі, хоць яны і ляжалі на альховым голлі. Хутчэй за вядро — і выліваць ваду!

Паплылі ад берага праз сцэльнае поле кветак і лісця. Лодка, чапляючыся за іх, ішла цяжка. Выплылі на сярэдзіну возера. Адсюль, калі глянуць наўкол сябе, яно нагадала вялізную зялёную чашу з размалёваным рознымі фарбамі дном.

Найшла хмара. Закрыла сонца. Пацямнела над возерам. Вада зрабілася чорнаю. Мабыць, ад гэтага і пайшла назва Чорнае возера.

Дно, якое пры сонцы было добра відаць, знікла. І нейкі невядомы страх закраўся ў душу, бо дно пад нашай лодкаю было каварнае: на глыбіні метра-паўтара пачыналася цёмна-карычневая жывка — перагнілыя за тысячагоддзі рэшткі лілей. Здарыся што-небудзь з лодкаю, і з сярэдзіны возера не выпусцяць прыгожыя лілеі — іх сцяблы трохі таўсцейшыя за аловак, з круглымі полімі канальчыкамі ў сярэдзіне, па якіх паступае да карэнняў кісларод, стаяць у вадзе адзін каля аднаго. Нават спрактыкаваны плывец вельмі хутка забытаецца ў іх і не выплыве з возера. Сапраўдная глыбіня возера невядома. Ляснік сцвярджаў, што больш як дваццаць метраў.

Пакрапаў трохі дождж, праплыла хмара, зноў выглынула сонца, вярнуўшы возеру дзіўную прыгажосць.

Было ўжо падвечар. Да нас з усіх бакоў даносіліся ўсплэскі вялікіх шчупакоў. Рыба пачала жыраваць. А адзін невялікі шчупачок каля самае лодкі выскачыў з вады і трапіў на ліст лілеі, страпянуўся і зноў знік у вадзе.

Дваццаць гадоў назад на возеры была прыдуха. Пад вясну вада стала паверх лёду. Рыба выйшла з-пад яго. А потым ударылі моцныя маразы. Рыба аказалася ў палоне і пачала задыхацца. Вазілі яе вазамі, насілі мяшкамі, але вынасу і вывазу не было канца. Тады ж вылавлі і самага вялікага шчупака. Даўжыня яго была каля двух метраў. Узважыць не ўдалося — не знайшлося вагаў.

Некалькі гадоў рыбы ў возеры не было. Але вось пасяліліся бабры. Адкуль і як яны трапілі сюды, невядома: возера не злучаецца ні з якім іншым вадэёмам, ні ручаём, ні рэчкаю. І хто б мог падумаць, што бабры адразу вернуць возеру рыбу. Яны зімою робяць у ледзе палонкі-прадудзі для сябе і для рыбы. За лічаныя гады рыба размножылася. Аб гэтым сведчылі і частыя ўсплэскі шчупакоў.

Нешта наша лодка пачала вельмі хутка напуняцца вадою. Толькі вычэрпавеш, як зноў поўна. Я пасунуў убок голле і ўбачыў, у якім месцы струменіць вада: у дне ўтварылася невялікая дзірачка. Вырашыў заткнуць яе травою. Але як толькі пачаў затыкаць дзірку, здарылася нечаканае: гнілая дошка пачала крышыцца, як вугаль.

Падлячыўшы лодку, накіраваліся да прыбарэжнага чароту. Тут каля зараснікаў насіліся імклівыя стракозы, а ў вадзе кішэла безліч розных казурак і рачкоў. Уразіла колькасць чорных і карычневых п'явак, якія ляпіліся амаль на кожнай расліне ў вадзе.

Фота М. Шарая

З чароту даносіліся нейкія таямнічыя шолахі і шоргаты, нешта патрэскавала, нібыта хто хадзіў у чароце. Няйначай, як у балотных нетрах прагнуўся лесавік і збіраўся ў свае начныя паходы.

Мы павярнулі лодку да канаваў. Над возерам з'явіўся ўжо ледзьве прыкметны вечаровы змрок. Зазвінелі над вухам камары, часцей чуліся ўсплёскі рыбы, выходзілі на паляванне вужы і гадзюкі, жыравалі няпужаныя качкі, а з зараснікаў даносіліся нейкія прыцішаныя гукі — быццам нехта глуха стагнаў і ка-

раскаўся ў дрыгве, быццам, цяжка ўздыхаючы, нешта шаптаў.

У гэты вечаровы час возера набыло нейкую ўзрушаную таямнічасць, і, здавалася, вось-вось на самай сярэдзіне яго пакажуцца з вады русалкі, расчэсуюць свае доўгія валасы і пачнуць карагоды. Прыглушаныя шолахі, таямнічыя гукі, лёгкі змрок, усплёскі шчупакоў, камарыны звон — усё гэта паланіла, захоплівала, узбуджала, і міжволі ўзрастала незразумелая насцярожанасць; гэтая адвечная прырода нябачнымі рукамі бра-

ла цябе ў свае абдымкі і не хацела выпускаць, а ў свядомасці закрадаўся страх перад гэтай сілаю.

Менавіта ў такіх незвычайных, непаўторных па прыгажосці і таямнічасці кутках першароднай прыроды некалі ў палешукоў нараджаліся страхі, баязлівасць, легенды аб русалках і лесавіках.

Калі мы вярнуліся на хутар, там ужо хваляваліся і былі вельмі рады, што нам нічога не здарылася.

Д. Б Я С П А Л Ы.

Дзяржаўны
Бібліятэка
Б.С.С.
Дз. І. ЖЭЛІЦА

АКВАРЭЛЬНАЯ ПАЭЗІЯ ПРЫРОДЫ

Па ўспамінах многіх беларускіх мастакоў акварэліст Мікалай Тарасікаў быў чалавекам прынцыповым, удумлівым, абаяльным. Шырыню і прастор яго поглядаў на жыццё, яго любоў да Радзімы мы сёння можам прачытаць на яго акварэльных лістах аб прыродзе Беларусі, якую ён бязмежна любіў. Тарасікаў пісаў акварэльныя партрэты сталявараў, будаўнікоў і кампазітараў, пагранічнікаў, паказваў іх працу, але ўсё ж галоўнай у яго творчасці была прырода, яе прыгажосць і непаўторнасць, яе характэрна.

Акварэлі ўласціва празрыстасць, сакравітасць, тонкія, ледзь улоўныя, адценні колераў. І, каб адшукаць свой стыль, мастак сам зліваўся з прыродаю, правёўшы з ёю, сам-насам нямаля гадзін. Ён убачыў дзіўныя колеры і фарбы, якія перанёс на лісты паперы.

Нарадзіўся М. Тарасікаў у Краснаярску ў 1908 годзе ў сям'і рабочага, сасланага за рэвалюцыйную дзейнасць. Пасля Вялікага Кастрычніка сям'я Тарасікавых пераехала ў Гомель. Там Мікалай вучыўся малеванню ў студыях. У 1928—1930 гг. ён — навучэнец Віцебскага мастацкага тэхнікума, потым студэнт Адэскага мастацкага інстытута.

Атрымаўшы адукацыю, М. Тарасікаў вярнуўся ў Беларусь і да 1941 года ўзначальваў у Мінску студыю пры Рэспубліканскім Доме народнай творчасці. Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, ён са зброяй у руках пайшоў абараняць Радзіму.

Пасля вайны М. Тарасікаў становіцца педагогам, займаецца мастацтвазнаўствам і, вядома ж, не разлучаецца з фарбамі і пэндзлем.

Шмат акварэльных лістоў напісаў мастак у першыя пасляваенныя гады: «Мосцік», «Сялянская вуліца», «Плаціна», «Эцюд са снапамі», «Лета», «Восень», «На палях Беларусі», і інш. На лістах мы бачым беларускія палі, сосны, бярозы, мірную працу людзей.

Вось акварэль «Мосцік». На першым плане — вада, бераг, ствалы дрэў, а ўдалечыні — невялічкі мосцік. Перад глядачом — ціхі, прывабны куточак прыроды. Аўтар нібы спыняе нашу ўвагу на тым, што нават на маленькіх мосціках і рэчках пульсуе жыццё.

Зусім іншыя пачуцці з'яўляюцца, калі глядзім на акварэль «Плаціна». На блакітна-фіялетавым фоне неба адлюстраваны ў светла-зялёнай гаме дрэвы, побач плаціна, а за ёю — бяскрайнія палі. Колер вады — з пясчотна фіялетавымі адценнямі.

Празрыстаць фарбаў, чысціня паветра яшчэ больш узмацняюць успрыяцце акварэлі.

Талент мастака, як акварэліста, асабліва выявіўся ў творы «Восень». На лісце — паляна, акаймваная елкамі і бярозамі. Калі глядзіш на акварэль, дык чуеш пошум дрэў. М. Тарасікаў не проста скапіраваў пейзаж з натуры, а пры дапамозе форм, святла і колеру перадаў узнёсласць пачуцця, той настрой, які ўзнікае, калі чалавек апіняецца перад характам прыроды.

Другое пасляваеннае дзесяцігоддзе азнаменавалася больш шырокім размахам індустрыяльнага развіцця. Пад

кіраўніцтвам Камуністычнай партыі хуткімі тэмпамі аднаўляліся гарады і вёскі, на пустках вырасталі буйныя фабрыкі і заводы. І М. Тарасікаў пераносіць свой мальберт у горад, піша гарадскія пейзажы, адлюстроўвае тое новае, што з'явілася ў жыцці рэспублікі. Вось акварэль «Элеватар у Мінску». На лісце мы бачым велічнае збудаванне — вынік самаадданай працы савецкіх людзей. Пры дапамозе вертыкальных ліній, падбору колераў мастак падкрэсліў, засяродзіў нашу ўвагу на грандыёзнасці гэтага збудавання; такое вырашэнне больш эмацыянальна ўздзейнічае на нашы пачуцці і дае нам магчымасць зразумець і ўбачыць, пераканацца на што здольны народ, які стварае для сябе, для сваёй Радзімы.

І ў гэтай акварэлі, як і ў акварэлях аб прыродзе, мы адчуваем паэтычнасць, любоў мастака да сваёй зямлі.

Нават кароценькі пералік акварэляў М. Тарасікава гаворыць аб шматгранным таленце. Ён створаны лінаграфюры, афорты, нацюрморты, партрэты, выкананыя ў рознай тэхніцы.

Памёр М. Тарасікаў у 1965 годзе. Але тое, што засталася нам у спадчыну — яго празрыстыя, паэтычныя, напоўненыя жыццёвай сілай акварэлі, — будзе нас хваляваць, будзе ўзбуджаць у нашых сэрцах такія светлыя і жыццярэдасныя пачуцці любві да сваёй зямлі, якія былі ў сэрцы мастака, калі ён ствараў свае акварэлі.

А. БЯСПАМЯ,
старшы выкладчык БДУ імя
У. І. Леніна.

ЛЯСНАЯ АПТЭКА

СКАРБОНКА ВІТАМІНАЎ

Сярод каштоўных дароў прыроды адно з першых месц займае шыпшына. Яна, мажліва, была першай раслінай, якую задоўга да нашай эры (у першую чаргу, зразумела, за яе прыгажосць) людзі пачалі ўводзіць у культуру. За некалькі стагоддзяў выведзена мноства разнастайных відаў. Яшчэ ў старажытных рымскіх і грэчаскіх паданнях і легендах упамінаюцца «кветкі царыцы» — ружы. Імі ўпрыгожвалі храмы і скульптуры багоў, імі ўсыпалі дарогу пераможцам, іх дарылі маладым.

Шыпшына — невысокі куст, паўтара-два метры вышыняй. Галлё пакрыта калючкамі, крыху сплюсчанымі і расшыранымі ля асновы. Лісце складанае, няпарнапёрыстае з яйкападобнымі, голымі лісцікамі. Кветкі белыя ці ружовыя, адзіночныя або па дзве-тры разам, буйныя і духмяныя. Час цвіцення — чэрвень — ліпень, пладаносіць шыпшына ў жніўні — верасні, плады застаюцца на кустах да зімы.

Расце яна на рачных поймах, лугах, сярод кустоў, на лясных палянках, узлесках і ў ярах, у шэраальховых зарасніках, на сярэдніх і багатых, свежых і вільготных, супясчаных і суглінкавых глебах. У Беларусі сустракаецца паўсюдна. Самыя вялікія зараснікі — па берагах Дняпра ля Быхава і Лоева, а таксама на Палессі, дзе расце звыш дзесяці відаў шыпшыны.

У лекавых мэтах выкарыстоўваюць спелыя плады ўсіх відаў шыпшыны, якія збіраюць у жніўні — верасні. Збор вядзецца ўручную. Сабраныя ягады адразу ж сушаць у добра напаленых печах ці сушыльнях на металічных сетках ці лістах пры тэмпературы 80—90° С. Высушаныя ягады шыпшыны — аранжава-чырвоная колеру, кіславата-салодкія на смак, без паху. Каштоўнасць іх у тым, што яны ўтрымліваюць высокі працэнт вітамінаў і іншых біялагічна актыўных рэчываў. Нездарма, шыпшыну ў народзе называюць прыроднай скарбонкай вітамінаў. Яе плады ўтрымліваюць: вітаміны С, В₁, В₂, К, Р, карацін. У насенні шыпшыны ўтрымліваюцца вітамін Е, цукар, дубіль-

ныя рэчывы, пекцінавыя рэчывы, арганічныя кіслоты: лімонная, яблычная і іншыя. Апроч таго, плады шыпшыны ўтрымліваюць флавонавыя гліказіды — кемферол і кверцэцін, пігменты — лікапін і рубіксанцін, эфірнае масла, а таксама значную колькасць макра- і мікраэлементару — жалеза, калій, кальцій, магній, марганец, медзь, фосфор і іншыя.

Першыя ўпамінанні пра ўжыванне ў Расіі шыпшыны як лекавай расліны адносяцца да XVII стагоддзя. Яшчэ тады лекавыя якасці яе пладоў цаніліся вельмі высока, і лякарствы з яе выдаваліся толькі знатным людзям. Настойкі шыпшыны з сівай даўніны ўжываліся ў медыцыне шэрагу краін. У нямецкай народнай медыцыне настойку пладоў і адвар здробненага насення ўжываюць (п'юць) пры мочакаменнай хваробе, а настойку пладоў — пры авітамінозах.

Народная медыцына Беларусі выкарыстоўвае шыпшыну пры захворваннях печані, жоўцевага пузыра, страўніка, пры малярыі і многіх іншых хваробах.

Навуковая медыцына шырока ўжывае настойкі з пладоў шыпшыны пры авітамінозах, розных інфекцыйных захворваннях як сродак, які ўмацоўвае арганізм і павышае яго супраціўляльнасць. Шыпшына ўваходзіць у састаў вітамінных чаёў і збораў. З яе пладоў вырабляюць прэпарат халасас, які ўжываецца як жоўцегонны сродак пры хваробах печані.

У харчовай прамысловасці са свежых пладоў шыпшыны гатуець варэнне і павідла, якія выкарыстоўваюць у кандытарскай вытворчасці для цукерачных начынак. З кветкавых пялёсткаў вырабляюць туалетную ружовую ваду і наліўкі.

У якой толькі галіне прамысловасці не ўжываецца лісце, кветкі і плады гэтай сапраўды неацэннай расліны! І таму пры нарыхтоўцы сыравіны да кустоў шыпшыны трэба адносіцца беражліва, паўсюдна ахоўваць і размнажаць іх.

В. БАНДАРЭНКА.

Гомель.

«РОДНАЯ ПРИРОДА»

НА БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКЕ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

РАСКРЫВАЕТСЯ СИЛА ЗЕМЛИ

Осока, камыш, мелколесье... Такими были раньше просторы Пинщины. Теперь мелиораторы преобразуют болота в плодородные нивы. Об их труде и значении мелиорации рассказывается в этой статье.

ЩЕДРОСТЬ ГОЛУБЫХ ПРУДОВ

Корреспонденция посвящена выращиванию рыбы на рыбокомбинате, который расположен вблизи озера Белое и носит его название.

ГОМЕЛЬСКИЙ ПАРК

Из этой статьи читатель узнает о прошлом, настоящем и будущем Гомельского парка—одного из лучших в республике.

РЫБА ПРЕДЪЯВЛЯЕТ СЧЕТ

Начальник Управления рыбного хозяйства при Совете Министров БССР тов. Беляев посвящает свою статью вопросам сохранения и умножения рыбных запасов в водоемах Белоруссии.

ОХРАНА ПРИРОДЫ В МОЛОДЕЧНО

Рациональное использование ресурсов в г. Молодечно, озеленение и борьба с загрязнением воздуха и захлыванием городской территории—вот вопросы, которые затрагиваются в этой корреспонденции.

БЛАГОРОДНЫЕ ОЛЕНИ

Статья посвящена реаклиматизации благородных оленей в Белоруссии. Автор подробно рассказывает о проведении комплексных биотехнических, ветеринарно-санитарных, профилактических и организационно-хозяйственных мероприятий, необходимых для успешного разведения этих животных.

ШПИЛИ ПИРАМИДАЛЬНЫХ ТОПОЛЕЙ

О большом энтузиазме, настоящем друге природы О. Соколовой, которая возглавляет первичную организацию общества охраны природы домоуправления № 5 г. Бреста, рассказывает в своей статье Е. Миклашевский.

ПТИЦЫ И ГНЕЗДА

Из этой корреспонденции любители природы узнают, как и где птицы строят свои гнезда. Автор обращает внимание на то, что гнездовой период—очень важный в жизни пернатых и тревожить их в это время нельзя.

ПУШНОЕ СЫРЬЕ

Автор статьи Ционский знакомит читателя, как делать первичную обработку шкур пушных зверей.

КОЕ-ЧТО О ЗМЕЯХ

Под таким заголовком вниманию читателя предлагается отрывок из книги Виктора Островского «Жизнь большой реки», в котором речь идет о змеях, их разновидностях, повадках, о том, какую пользу и вред они приносят человеку.

ОЗЕРО БЕЛЫХ ЛИЛИЙ

Это рассказ о Черном озере, которое находится в Лунинецком районе, о его неповторимой красоте и таинственности первозданной природы.

КОПИЛКА ВИТАМИНОВ

В разделе «Лесная аптека» помещена статья о шиповнике—поистине кладовой витаминов, о его лекарственных свойствах и применении в народной медицине.

В этом номере читатель также найдет много разнообразных материалов под рубриками «Школа и природа», «Обо всем отовсюду», «Сто дорог» и прочие.

У НУМАРЫ

І. АБАБУРКА. Раскрываецца сіла зямлі	1
В. БЯЛКОУ. Калгасны лес і яго праблемы	4
І. КАВАЛЬ. Шчодрасць бланітных сажалак	5
А. ПАЛАМАРЧУК. Гомельскі парк	6
В. БЯЛЯЕУ. Рыба прад'яўляе рахунак	8
І. ЯЦУК. Ахова прыроды ў Маладзечна	8
Т. ЦІТОУНІНА. Апраўданы парусальнік	9
М. РУЦКІ. Экзотам—увагу і клопат	10
А. БАЯРОВІЧ. Буякі ў агародзе	10
С. ШОСТАК. Высакародныя алени	12
Я. МІКЛАШЭУСКІ. Шпілі пірамідальных таполяў	16
В. ДАШКЕВІЧ. Свядомая недасведчанасць браканьераў	20
Н. КАЗЛОУСКАЯ. Па Ясельдзе	24
Р. ПАРХОМАУ. З увагай да прыроды	28
Д. БЯСПАЛЫ. Возера белых лілей	34

Выдавецтва «Полымя» Дзяржаўнага камітэта СМ БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю

Мастацка-тэхнічны рэдактар
Н. Ц. Шахрай
Карэктар Т. Ф. Бірыч

Адрас рэдакцыі: 220012, Мінск, вул. Друкарская, 25; тэл. 32-33-89, 32-35-08

Здадзена ў набор 8/V-74 г. Падпісана да друку 12/VI-74 г. Фармат 60×90¹/₁₆. Друк арк. 4,5. Улік-выд. арк. 7,3. Тыраж 49.000 экз. АТ 06189. Цана 30 кап. 3. 902.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

222746-4

Цана 30 кап.

В000000382428 1

Індэкс 74926

Возера дрэмле...
Вербы зялёныя
Стан пахілілі
на сонную гладзь,

у постаці ціхай,
пад ночы аповаю,
сны старажытнасці сняць.
Ўдовы-бярозы

сваімі каралямі
горда глядзяцца
ў люстэрка вады;
ззяюць крышталёвымі,

дзіўнымі хвалямі,
сцелюць на воду
адбіткі-сляды.

Паўлюк ТРУС.
(«НАД ВОЗЕРАМ»).

«Родная прырода», 1974, № 4, 1—16

